

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií
Ruská a východoevropská studia

Martina Kratochvílová

Běloruská lidová republika

Diplomová práce

Praha 2009

Autor práce: **Martina Kratochvílová**

Vedoucí práce: **PhDr. Bohdan Zilynskyj**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2009

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KRATOCHVÍLOVÁ, Martina. Informační výchova dospělých. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2009. 146 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Bohdan Zilynskyj.

Anotace

Diplomová práce „BLR“ v širším slova smyslu analyzuje vývoj běloruského národního hnutí od počátku 20. století do konce roku 1918. V užším smyslu je cílem práce zhodnotit, do jaké míry je možné pokládat Běloruskou lidovou republiku za reálnou republiku v době jejího vyhlášení a do jaké míry mohly fungovat její státní orgány. Diplomová práce dále zkoumá, jaká kritéria potvrzovala či vyvracela existenci BLR jako státu.

BLR byla určitým vyvrcholením běloruského národního hnutí. Nejdříve bude věnována pozornost počátkům národního hnutí, jeho vývoji v rámci carského Ruska a v průběhu první světové války. Komparace možností národní agitace v době rozdělení běloruských oblastí mezi dva nepřátele je taktéž součástí první části.

Následující část práce, již je přikládána zvýšená pozornost, objasňuje, za jakých okolností byla BLR vyhlášena, jaké byly motivace a požadavky běloruských vlastenců. Vyhlášením nezávislosti země vznikly státní orgány BLR: „předparlament“ Rada BLR a „vláda“ LS. Analýza míry autentičnosti státních orgánů byla uskutečněna podle kritérií státu.

Z důvodu, že orgány BLR dosáhly největších úspěchů v oblasti národní kultury, bude jedna část práce zaměřena na vývoj národní kultury. Tato část odpovídá na otázky: jaká byla výchozí pozice v oblasti kultury před vyhlášením BLR, jakých cílů bylo dosaženo a jak kultura ovlivnila další vývoj Bělorusů.

Annotation

The dissertation called "Belarusan Democratic Republic" (BDR) analyzes in broad terms progression of belarus national movement since beginning of 20th century until the end of the year 1918. In the strict sense of the word the aim of that thesis is to evaluate to what degree is possible to consider BDR as real republic at the date of its formation and to what degree could be operationable its government authorities. What criteria had confirmed or had contradicted the existence of BDR as a real state.

BDR had been a certain culmination of belarus national movement. In the beginning of the dissertation we will take attention to origins of national movement, its developing in the frame of the tzar's Russia and during the first world war. Comparison of possibilities of national agitation at the time of separation of belarusan districts between two warenemies is also included in the first part.

Following part, which we focus on, is explaining what conditions have been for proclamation of independence, what motivations and requests of belarusan patriots have been. There had been founded the state authorities of BDR by proclamation of independence: pre-parliament - Council of BDR and "government" - National Secretariat. Analyzing of volume of authenticity to state authorities had been realized according to the criteria of the state.

Because the biggest success had been reached in sphere of culture, the last part of the dissertation will be dedicated to development of national culture. That part is answering to these questions: What had been the starting of national culture sphere before proclamation of independence, what aims had been reached and how culture have influenced next progression of Belarusians.

Klíčová slova

První všeběloruský sjezd, BLR, státnost, první světová válka, okupace, národní hnutí.

Keywords

First All-Belarusan Congress, Belarusan Democratic Republic, statehood, World War I, occupation, national movement.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 14.01. 2009

Martina Kratochvílová

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu PhDr. Zilynskému za jeho přínosné rady a připomínky.
Taktéž bych chtěla poděkovat panu Šybekovi a panu Mazcovi za rady ohledně literatury k danému tématu.

Obsah

ÚVOD.....	11
BĚLORUSKÁ LIDOVÁ REPUBLIKA	11
METODOLOGIE.....	15
PRAMENY, LITERATURA.....	17
1 POČÁTKY BĚLORUSKÉHO NÁRODNÍHO Hnutí.....	26
1.1 VZNIK PRVNÍ BĚLORUSKÉ STRANY A OBDOBÍ PŘED 1. SVĚTOVOU VÁLKOU.....	28
1.2 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA A ROZDĚLENÉ BĚLORUSKÉ OBLASTI	30
1.2.1 Západní běloruské oblasti pod německou správou	33
1.2.2 Východní běloruské oblasti pod ruskou nadvládou.....	34
1.3 BĚLORUSKÁ EMIGRACE A JEJÍ ČINNOST	35
1.4 SVRŽENÍ CARISMU A NOVÉ OBDOBÍ NÁRODNÍHO Hnutí.....	35
1.5 BĚLORUSKÉ VOJENSKÉ FORMACE.....	39
1.6 SOVĚTSKÝ VLIV NA BĚLORUSKÉ NÁRODNÍ Hnutí.....	40
1.7 OTÁZKA BUDOUCNOSTI BĚLORUSKÝCH OBLASTÍ.....	42
1.8 PRVNÍ VŠEBĚLORUSKÝ SJEZD	46
1.9 BĚLORUSOVÉ PŘI MÍROVÝCH JEDNÁNÍCH V BRESTU LITEVSKÉM.....	49
1.10 SHRNUÍ PRVNÍ KAPITOLY	50
2 NĚMECKÁ OKUPACE	52
2.1 ZÁRODEK STÁTNOSTI – PRVNÍ ÚSTAVNÍ LISTINA	53
2.2 NĚMECKÝ VSTUP NA BĚLORUSKÉ ÚZEMÍ	54
2.3 POLSKÉ PRETENZE NA BĚLORUSKÉ OBLASTI.....	55
2.4 BĚLORUSKO POD NĚMECKOU MOCÍ.....	57
2.4.1 Druhá ústavní listina.....	58
2.4.2 Nezávislá BLR.....	60
2.4.3 Němci a vyhlášení BLR	61
2.5 VNITROSTRANICKÁ KRIZE	64
2.6 ODCHOD NĚMECKÝCH VOJSK	70
2.7 SHRNUÍ DRUHÉ KAPITOLY.....	70
3 STÁTNÍ ORGÁNY A JEJICH OBLASTI PŮSOBNOSTI.....	73
3.1 BĚLORUSKÉ STÁTNÍ ORGÁNY.....	73
3.1.1 „Předparlament“ BLR - Rada	74
3.1.1.1 Ustavení Rady BLR	75
3.1.2 „Vláda“ BLR – Lidový sekretariát.....	77
3.1.2.1 První vládní kabinet.....	78
3.2 VZTAHY BĚLORUSKÝCH ORGÁNŮ STÁTNÍ MOCI S NĚMECKOU OKUPAČNÍ SPRÁVOU.....	80
3.3 ČINNOST „VLÁDY“	82
3.3.1 Oblasti působnosti LS	84
3.3.1.1 Zahraniční aktivity LS.....	84
3.3.1.2 Zajištění návratu běženců.....	89
3.3.1.3 Hospodářské záležitosti.....	91
3.3.1.4 Běloruská obchodní komora.....	92
3.3.1.5 Kulturní činnost	93
3.3.1.6 Územní samospráva	94
3.4 MÍNSKÁ MĚSTSKÁ DUMA.....	97
3.5 NĚMECKÁ MOC NA MÍSTNÍ ÚROVNI.....	98
3.6 SOUDY.....	100
3.7 SHRNUÍ TŘETÍ KAPITOLY.....	100
4 KULTURNÍ ČINNOST ORGÁNŮ BLR	102
4.1 POČÁTKY BUDOVNÍ NÁRODNÍ KULTURY.....	102
4.2 KULTURNÍ ROZVOJ V OBDOBÍ PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY	105
4.2.1 Běloruské oblasti okupované Němci	105
4.2.2 Běloruské oblasti pod ruskou správou	106
4.2.3 Běloruský jazyk – hledání spisovné normy.....	107
4.2.3.1 Počátky prosazování běloruského jazyka do škol	108

4.3	ROZVOJ NÁRODNÍ KULTURY A VZDĚLÁNÍ V DOBĚ EXISTENCE BLR	109
4.3.1	<i>Priority „vlády“ BLR</i>	111
4.3.1.1	Jazyk	111
4.3.1.2	„Nacionalizace“ škol.....	112
4.3.1.3	Intelektualizace národního jazyka	118
4.3.1.4	Kulturní dědictví	121
4.4	SHRNUTÍ ČTVRTÉ KAPITOLY	122
ZÁVĚR		124
5 POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA		127
SEZNAM ZKRATEK		140
JMENNÝ REJSTŘÍK		141

Úvod

Běloruská lidová republika

V československém prostředí se téma BLR ve 20. letech 20. století objevovalo často. Bylo to díky běloruské emigraci, která se v Československu začala usazovat již v roce 1919 v rámci Ruské pomocné akce vyhlášené prezidentem T. G. Masarykem. Taktéž v roce 1919 se předseda Rady BLR Anton Luckevič setkal s ministrem zahraničních věcí Československa E. Benešem i s prezidentem T. G. Masarykem. D. Kolenovská ve svém článku „Běloruská emigrace v Československu (1918-1938)“ uvádí, že zájem o běloruské národní hnutí existoval z několika důvodů. Zaprvé českoslovenští politici shodně s Bělorusy pohlíželi ostražitě na Polsko a zadruhé zde byl nevypočitatelný vývoj sovětského Ruska¹. I přes tuto náklonnost k běloruské otázce se oficiální československé kruhy zdržovaly politických vymezení ve věci BLR. Přestože některé zdroje uvádějí, že Československo uznalo v březnu 1919 nezávislost BLR, tato tvrzení nejsou nikterak podložena. V Československu taktéž byla početná skupina běloruských studentů díky stipendiím, která jim poskytla československá vláda. Běloruským studentům bylo povoleno hlásit se k běloruskému jazyku, k běloruské národnosti i k běloruské státnosti².

Prezident T. G. Masaryk i vláda povolili běloruským politikům zorganizovat Běloruskou národně politickou konferenci v Praze, která se uskutečnila 26. - 30. září 1921 v Obecním domě³ a od listopadu 1923 v Praze působila exilová Rada a „vláda“ BLR. Co se sociálního složení emigrantů týče, většinou jí byla inteligence - vědci, političtí aktivisté. V roce 1928 byl vytvořen Běloruský zahraniční archiv, který obsahoval materiály ze sbírky profesora a neoficiálního velvyslance BLR Vjaršynina. Tento archiv se nacházel v Toskánském paláci na Loretánském náměstí⁴.

Zájem o Bělorusy jako samostatném národě dokazují články Adolfa Černého ve Slovanském přehledu publikované nejen v meziválečné době, ale i před válkou.

---

¹ KOLENOVSKÁ, D. Běloruská emigrace v Československu (1918-1938). *Soudobé dějiny*. 2007, č. 1. s. 78-105.

² KOLENOVSKÁ, D. Běloruská emigrace v Československu (1918-1938).

³ SKALABAN, V., SURMAČ, H. Pratakol pasadžannjav Belaruskaj nacyjanalna-palityčnaj narady u Praze, 26 – 30 verasnja 1921 h. *Spadčyna*. 1999, č. 5-6. s. 7-54.

⁴ SURMAČ, H. „My adčuvali, što my narod!“: Les archivav Belaruskaj Narodnaj Respubliki. *Litaratura i mastactva*. 1993, č. 13. s. 14-15.

Adolf Černý, přítel bratrů Luckevičů, působil jako lektor na Karlově univerzitě, byl členem Slovanského ústavu a redaktorem Slovanského přehledu. Podporoval běloruské hnutí a neúspěch BLR v roce 1918 přičítal nedostatečnému národnímu uvědomění Bělorusů a proto „prohlášení běloruské nezávislosti bylo budovou, postavenou na písku, která se sama zhroutila“⁵. Budoucnost Bělorusů podle jeho názoru závisela na tom, jak budou běloruští vlastenci pokračovat v národní agitaci mezi obyvatelstvem.

V roce 1930 vyšla v Československu kniha Mikoly Iljaševiče „Bělorus a Bělorusové“. Plán na sepsání této knihy Iljaševič vysvětluje: „Můj pětiletý pobyt v ČSR, kde jsem mezi Čechy našel nemálo přátel Bělorusů, přesvědčil mě, že jest zapotřebí informačního spisu pro československou veřejnost o skutečném stavu etnografické Bělorusi.“⁶. Iljaševič přikládal neúspěch nezávislosti BLR tomu, že „nedisponovala vojenskou silou a nemohla tak demonstrovat své přání nezávislosti před celým světem“⁷. O dějinách Slovanů a tedy i Bělorusů jako samostatného etnika vedl přednášky na Karlově univerzitě Jaroslav Bidlo, který zároveň vydal knihu „Dějiny Slovanstva“. V českém prostředí vyšla ještě před druhou světovou válkou, v roce 1939, z pera Vasilu Rusaka kniha o Bělorusech „Belarus/Weissruthenien: Kurzer ethnographischer Entwurf übersetzt aus dem weissruthenischen“.

Poté, co vzniklo socialistické Československo, byl jakýkoliv zájem o běloruské etnikum ukončen. Totéž platilo i v Sovětském svazu. Na konci 20. let a počátku 30. let 20. století byla ukončena doba běloruského národního rozvoje a nastalo období bolševického teroru. Sovětská historiografie vnímala Běloruskou lidovou republiku jako „loutkovou vládu“. Tento výraz je uveden i v „Běloruské sovětské encyklopedii“, která konkrétně nazývá BLR loutkovým státem vyhlášeným buržoazními nacionalisty⁸ a Němci, kteří chtěli běloruské země odtrhnout od Ruska proti vůli většiny běloruského obyvatelstva.

Na běloruské vlastence té doby bylo pohlíženo jako na zrádce a sovětské moci se přikládala důležitost v tom smyslu, že vytrhla běloruské oblasti z rukou Němců a díky ní byl vytvořen opravdový běloruský stát – BSSR (Běloruská sovětská

⁵ Bělorusové v Polsku. *Slovanský přehled*. 1926, roč. XVIII s. 380-383.

⁶ ILJAŠEVIČ, M. *Bělorus a Bělorusové*. 1. vyd. Praha: Český čtenář, 1930. s. 7.

⁷ ILJAŠEVIČ, M. *Bělorus a Bělorusové*. s. 33.

⁸ Belaruskaja Narodnaja Respublika. *Belaruskaja Saveckaja Encyklopedyja*. Tom II. Minsk: Halounaja redakcyja Belaruskaj Saveckaj Encyklopedyji, 1970. s. 227-228.

socialistická republika). Témata běloruské národní hnutí a běloruská státnost byla tabuizována, dějinné události zkreslovány.

Jedním z důležitých aspektů běloruské státnosti v sovětské literatuře bylo sociální hledisko. Často se zdůrazňovalo, že běloruští vlastenci nebrali na vědomí zájmy rolníků a dělníků, jejichž sociální postavení mohl změnit pouze Sovětský svaz. Důvodů takového pojetí roku 1918 se naskýtá několik. Zprv bylo možné publikovat pouze takové názory, které se shodovaly se sovětskou ideologií, zadruhé většina archivních materiálů nebyla v té době zpřístupněna a tím pádem neexistoval dostatek fundovaných dokumentů o BLR.

Po druhé světové válce se téma BLR stalo ještě více nežádoucím, neboť se zdůrazňovala spolupráce členů státních orgánů BLR s Němci, kteří způsobili druhou světovou válku.

V západní Evropě a v USA, kde žila silná běloruská emigrace, bylo téma BLR zpracováváno. V roce 1960 vyšel v Londýně sborník dokumentů, týkající se činnosti Rady a LS a jejich korespondence se zahraničím⁹. V Americe byl založen běloruský spolek, z Madridu vysílalo státní rádio každý den zprávy v běloruštině, které vedl Janka Survila, manžel současného předsedy Rady BLR Ivonky Survily, společně s Viktarem Sjankevičem v letech 1958-1964.

Ve východní Evropě začalo být téma BLR opět populárním po rozpadu Sovětského svazu, respektive již od konce 80. let 20. století byly zpřístupněny dosud nezveřejněné materiály archivu BLR, jež daly nový impuls vědcům zajímat se o dějiny Běloruska. Téma BLR se stalo populárním a hrálo významnou roli v šíření národněosvobozenického hnutí. Bělorusové se po vyhlášení nezávislé Běloruské republiky v roce 1991 vrátili ke státním symbolům z doby BLR, kteří se pro ně staly symbolem nezávislosti a demokracie. Opět se stal populárním běloruský jazyk, většina publikací věnujících se národní historii se psala v běloruštině a vycházely memoáry běloruských vlastenců. Pořádaly se mnohačetné konference, na nichž nejen běloruští,

---

⁹ *Za dzjaržaunuju Něžaležnasc Belarusi* (For national independence of Byelorussia). Dakumanty i matarjaly sabranyja i padrychtavanyja dlja publikacyi I. Kasjakom, prahledžanyja i aprabanyja dlja druku

ale i zahraniční vědci diskutovali nad běloruskou státností, jejíž počátky datovali od vzniku BLR. Až do roku 1994 bylo období BLR nedílnou součástí dějin běloruské státnosti. V souvislosti s tím je možné zaznamenat obrovskou nabídku publikací, a to jak vědeckých, tak populárně naučných. Přestože bylo téma BLR povětšinou ve středu zájmu užší skupiny obyvatelstva - inteligence, v tomto období se stalo populárním v celé společnosti.

Od roku 1994, kdy byl do funkce prezidenta Běloruska zvolen A. Lukašenko začalo opět docházet ke zkreslování národních dějin a zatlačování některých dějinných událostí do pozadí. Prezident, který vystudoval historii, a přesto neuměl bělorusky, se doslovně vrátil k sovětským časům. Červenobílá národní vlajka byla vyměněna za červenozelenou, sovětskou. Už nebylo povinné umět bělorusky, stačil ruský jazyk, který postupně, stejně jako sovětská vlajka vytěsnila běloruskou, pohltit běloruský jazyk. Prezident vzal i výklad dějin do svých rukou. Respektive si povolal své dvorní historiky, aby „uvedli na pravou míru“ významné historické momenty.

A jaká je poptávka po tématu BLR mezi Bělorusy v současné době? Když jsem v roce 2007 navštívila Bělorusko, hledajíc archivní materiály o Běloruské lidové republice, pracovnice v Archivu Minské oblasti nevěděly, co BLR byla a kdy existovala. Domnívaly se, že BLR je ekvivalentem pro Běloruskou sovětskou socialistickou republiku. Panu prezidentovi se dílo podařilo. Je pravděpodobné, že pokud se o BLR ví, většinou je spojována s mýtem hlásaným po desetiletí „BLR byla buržoazní republikou, stavěla se proti většině místního obyvatelstva a velmi úzce spolupracovala s nepřáteli, s Němci“.

Přesto se BLR a den vyhlášení její nezávislosti, 25. březen, staly „berličkou“ pro mnoho současných běloruských aktivistů požadujících svobodnou a demokratickou zemi. V tomto smyslu hraje v současné době BLR zásadní roli. Mládež a inteligence se kvůli diktátorské vládě Lukašenka snaží co nejvíce vědět, jak běloruští vlastenci bojovali proti Rusům a Němcům v roce 1918. Je možné se domnívat, že paradoxně se stalo téma BLR velmi populárním a poněvadž v Bělorusku je tabuizované, řada

---

kamisijaj Belaruskaj Centralnaj Rady pad kiraunictvam praf. R. Astrouskaha. 1. vyd. London: Vydde Belaruskaj centralnaj Rady, 1960. 198 s.

hodnotných knih vychází v zahraničí. Především v zemích bývalého sovětského bloku je možné pocítovat solidaritu s bojovníky za demokratickou zemi. Snad nejvíce knih týkajících se běloruského národa vyšlo v Polsku a Litvě, ale i v České republice panuje velký zájem o běloruskou otázku.

Do Prahy se přestěhovala rozhlasová stanice Svobodná Evropa, při humanitární organizaci Člověk v tísni bylo založeno Běloruské centrum podporující lídry běloruských opozičních stran a bývalý prezident Václav Havel začal aktivně podporovat opoziční demokratické organizace v Bělorusku. Mnoho českých politiků se veřejně stavělo a staví za podporu demokratického Běloruska a společně s běloruskými aktivisty odkazují na Běloruskou lidovou republiku z roku 1918, která ačkoliv nebyla republikou v pravém slova smyslu, stala se vzorem a symbolem národní státnosti.

Podpora běloruské demokracie a tudíž zájem o Bělorusko, Bělorusy a Běloruskou lidovou republiku v České republice je možné pozorovat na počtu konferencí, věnovaných běloruské problematice. V březnu 2004 se v Praze uskutečnila konference, na jejímž základě byl vydán sborník „Belarus - our New Neighbour: conference report“. V červenci 2006 se uskutečnila v Praze mezinárodní vědecká konference, věnovaná problémům národního a kulturního obrození běloruského a českého národa. Účastníci konference se zabývali nejen komparací českého a běloruského obrození, ale pokoušeli se také hledat možnosti transformace běloruské společnosti, hledat národní ideologii. 22. března 2004 byla v Praze zorganizována konference připomínající 90. výročí vyhlášení BLR, kterou svou přítomností poctil současný předseda Rady BLR Ivonka Survila. V témže roce vyšla první obsáhlejší kniha běloruských dějin autorů Zachara Šybky a Henadzije Sahanoviče „Dějiny Běloruska“. V edici „Stručná historie států“ byla vydána kniha „Bělorusko“ Miloše Řezníčka, v níž se také krátce zmiňuje o BLR.

Metodologie

Předmětem této diplomové práce je analýza existence BLR v roce 1918, tedy v období německého protektorátu.

V užším slova smyslu se pokouším zjistit, jaká kritéria potvrzovala či vyvracela Běloruskou lidovou republiku jako stát. Svou tezi precizuji takto:

Do jaké míry je možné tvrdit, že BLR byla opravdovým státem. Jaké prvky státnosti vykazovala a jaký vliv měla na další vývoj běloruské státnosti.

Analýza se uskuteční na základě kritérií státnosti, obsažených v odborné literatuře – Pavlíček, V. aj. „Ústavní právo a státověda“, Kelsen, H. „Das Problem der Souveränität“, Cabada, L., Kubát, M. „Úvod do studia politické vědy“. Míru funkčnosti jednotlivých státních orgánů budu uvažovat s ohledem na definice ve výše uvedených materiálech.

Časově bude práce vymezena na dobu působení orgánů BLR v Minsku, tedy na období březen 1918 až listopad 1918. Vzniku republiky předcházela dynamický rozvoj běloruského národního hnutí, především od roku 1905, z toho důvodu bylo nezbytné také toto období zahrnout do této práce. Přiblížení se statutu národní republiky bylo možné sledovat v oblasti kultury, proto jsem jí zahrnula do své práce.

Chtěla bych zodpovědět tento okruh otázek:

1. Jaké byly předpoklady pro vytvoření vlastního státu?
2. Jaké byly motivace a požadavky vůdčích představitelů běloruského hnutí?
3. Jaké šance na existenci měla republika mezi dvěma mocnostmi - Německem a Ruskem - a jak se k nové republice stavěl okolní svět?
4. Do jaké míry mohly fungovat orgány BLR (Rada BLR, LS) jako státní orgány a jakým oblastem se mohly věnovat, případně jakých výsledků dosáhly?
5. Jaký vliv měla BLR na další vývoj běloruské státnosti?

V otázce transkripce běloruských názvů a jmen bylo použito modelu z Národní knihovny: „Doporučení pro přepis nelatinkových písem do latinky“¹⁰.

Prameny, literatura

Stěžejním materiálem pro zhodnocení činnosti orgánů BLR budou dobové noviny, archivní materiály a memoárová literatura. Reflexe existence BLR a zahraniční vztahy byly zpracovány taktéž z novin té doby, nicméně zde bylo nutné přihlížet k tomu, kým byly noviny vydávány, komu byly poplatné.

Základním pramenem práce budou periodika a knihy z období existence BLR. Obzvláště pro třetí kapitolu, která analyzuje činnost orgánů BLR, jsem čerpala především z tiskovin, které vycházely v roce 1918. Důležité informace k tématu BLR obsahují tiskoviny vycházející v období činnosti orgánů BLR: v Minsku „Belaruski šljach“, „Volnaja Belarus“, ve Vilně „Homan“ a v Kyjevě „Belorusskoje echo“, které se nacházejí buď v „oddělení vzácných knih“ Centrální knihovny Akademie věd nebo v Národní knihovně Běloruské republiky a v Běloruském státním archivu - muzeu literatury a umění v Minsku.

Výše uvedené knihovny jsou často nekompletní, proto některé oblasti činnosti jsou v diplomové práci co do obsahové stránky zpracovány nedostatečně. Týká se to především činnosti orgánů místní samosprávy.

Velkým přínosem pro zpracování tématu bylo studium archivních materiálů fondu č. 3 Muzea Ivana Luckeviče, který se nachází v Běloruském státním archivu - muzeu literatury a umění v Minsku. Tento fond obsahuje stanovy vlády BLR, materiály týkající se zahraniční činnosti sebrané Duž-Duševským, korespondenci vládních představitelů¹¹. Při analýze zdrojových materiálů není možné nezmínit Národní archiv

---

¹⁰ *Doporučení pro přepis nelatinkových písem do latinky. Národní knihovna České republiky. Pracovní skupina pro jmenné zpracování dokumentů. 2. dopl. vyd. Praha: Národní knihovna, 2006.*

¹¹ *Belaruski Dzjaržauny Archiŭ muzej litaratury i mastactva. fond 3 Muzea Ivana Luckeviče, inventární číslo (inv.č.) 1, číslo kartonu (kart.č.) 142 "Narodnyj Sakrataryjat".; Belaruski Dzjaržauny Archiŭ muzej litaratury i mastactva. fond 3. Muzea Ivana Luckeviče, inv.č. 1, kart. č. 243 Duž-Dušeuski "Belarus i ryžski mir".*

Běloruské republiky, v němž se nachází fond č. 62 obsahující dokumenty o Prvním všeběloruském sjezdu, protokoly zasedání Rady BLR, korespondenci, cestovní doklady aj. Tento fond je pokládán za nejobsáhlejší co do obsahu dokumentů o BLR. Ústavní listiny BLR, dokumenty o činnosti LS v druhé polovině roku 1918, korespondence vlády v otázce školství aj. jsou obsaženy ve fondu č. 326 Běloruského státního archivu.

V době mého studijního pobytu byl Národní archiv a „oddělení vzácných knih“ Centrální knihovny Akademie věd uzavřeny, z toho důvodu bylo nutné odstoupit od záměru věnovat zvýšenou pozornost místní samosprávě a činnosti LS a Rady v otázce repatriace běženců.

Pro dokreslení situace v zemi v roce 1918 slouží memoárová literatura. Nejobsáhlejší jsou díla Antona Luckeviče¹². Od 90. let vycházejí memoáry běloruských vlastenců v časopisech *Spadčyna*, *Njoman*, *Polymja*, např. V. Zacharky, V. Hadleuského, A. Luckeviče a K. Jezavitava¹³. Díla a život Antona Luckeviče zpracovává současný běloruský historik Anatol Sidarevič¹⁴.

Běloruské lidové republice se jako první věnovali aktéři politického života v době jejího vyhlášení. Pro většinu z nich byl typický takový postoj k otázce vyhlášení nezávislosti republiky, že vydání Třetí ústavní listiny deklarující nezávislost země bylo vyústěním běloruského národního hnutí. Taktéž panuje shoda v tom, že vyhlášení republiky se jevilo určitou ochranou před německými okupanty a bolševiky. Tito aktivisté běloruského národního hnutí často vydávali samostatné krátké brožury nebo

---

¹² LUCKEVIČ, A. *Vybranyja tvory: prablemy kultury, litaratury i mastactva*. 1. vyd. Minsk: Knihazbor, 2006.; LUCKEVIČ, A. *Da historyi belaruskaha ruchu: Vybranyja tvory*. 1. vyd. Minsk: Knihazbor, 2003.

¹³ JEZAVITAV, K. Vospominanija. *Njoman*. 1993, č. 3. s. 132-162.; JEZAVITAV, K. Peršy Usebelaruski kanhres. *Belaruskaja Minujščyna*. Minsk: Belaruskij Dom druku, 1993. s. 25-29.; KRAUCOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliki (Referat, čytany u Lodzi dlja aficerav Belaruskich Varskovych Addzelav i služučych Belaruskaj Vajskovaj Kamisii 8 listapada 1920 h.). *Spadčyna*. 1998, č. 1. s. 75-125.; HADLEUSKI, V. Z belaruskaha palityčnaha žyceja u Mensku u 1917-1918 hh. *Spadčyna*. 1997, č. 5. s. 18-39.; LUCKEVIČ, A. 25 marca 1918 hodu (Z maich uspaminav). *Spadčyna*. 1997, č. 5. s. 10-16.; ZACHARKA, V. Hlaunyja momenty belaruskaha ruchu. *Spadčyna*. 1997, č. 5. s. 3-17.

¹⁴ SIDAREVIČ, A. *Anton Luckevič i Maksim Harecki: Daklad na XI Hareckich čytannjach 8 ljutaha 2003 h.* 1. vyd. Minsk: Hramadskaje abjadnanne „Fond imja bratov Luckevičav“, 2003. 26 s.; SIDAREVIČ, A. Anton Luckevič. *Njoman*. 1990, č. 7. s. 91-165.; SIDAREVIČ, A. *Pra Ivana Luckeviča: Uspaminy, svedčanne*. Minsk: Knihazbor, 2007.

články v novinách či časopisech¹⁵. Běloruští vlastenci se jako první pokusili popsat fungování jednotlivých orgánů BLR. Zároveň věnovali pozornost počátkům běloruského národního hnutí a jeho vývoji, upozorňovali na to, že Bělorusové jsou národem a nikoliv Rusy s určitými zvláštnostmi či Poláky. Svá rozhodnutí – vyhlášení nezávislosti BLR 25. března 1918, odklon od federace s Ruskem, proněmeckou orientaci – hájili tím, že vše dělají ve jménu nezávislé demokratické běloruské republiky. V jednom bodu se ale aktéři běloruského národního hnutí zásadně rozcházejí, a tím je zaslání děkovného telegramu německému císaři v dubnu 1918. Jazep Varonka, jeden z těch, kteří se podepsali pod telegram píše Antonu Luckeviči: „Hlas občanů se rozdělil na dvě části: jedni nás podporují, druzí nás nazývají zrádci a německými poddanými.“¹⁶. Tamaš Hryb hodnotil tento krok jako „zradu revolučnímu socialismu“ a ihned rezignoval na post ministra zemědělství¹⁷. Ljosik, který byl také pod telegramem podepsaný, později pronesl, že tento krok byl mylný¹⁸.

Ve 20. letech 20. století, v období liberální politiky bolševiků, rozvoje běloruské kultury a jazyka (tzv. „bělorutenizace“) vycházela díla autorů zabývajících se běloruskou státností. F. Turuk ve své knize „Belorusskoje dviženije“ kriticky přistupuje k aktu vyhlášení nezávislosti BLR. Potvrzuje, že především kvůli příklonu některých členů Rady a LS k Německu odešli představitelé měst a národnostních menšin z těchto orgánů. Turukova kniha obsahuje mnoho důležitých příloh, týkajících se daného tématu. Ve 20. letech 20. století vycházela rovněž díla historiků U. Ihnatouského a Kančera, v tiskovinách vycházely články o událostech předešlého

---

¹⁵ DOUNAR-ZAPOLSKI, M. V. *Historyja Belarusi*. 1. vyd. Minsk: Belaruskaja endyklapedyja imja Petrusja Brouki, 1994.; DOUNAR-ZAPOLSKI, M. *Asnovy dzjaržaunasci Belarusi*. Hrodna. 1919; KREČEUSKI, P. *Zamežnaja Belarus: Zbornik historyi, kultury i ekanomiki pad redakcyjaj P.A.Krečenskaha*. Knižka peršaja. Praha, 1926.; LUCKEVIČ, A. *Da historyi belaruskaha ruchu: Vybranyja tvory*. 1. vydání. Minsk: Belaruskij knižny zbor, 2003.; LUCKEVIČ, A. *Za dvadcať p'jac hadov (1903-1928)*. Vilnja: Belaruskaje Vydaveckaje Tavarystva, 1928.; LUCKEVIČ, A. *Polskaja okupacyja u Belarusi*. Vilnja: Druk, 1920.; CVIKEVIČ, A. *Kratkij očerk vozniknovenija Belorusskoj Narodnoj Respubliki*. Kijev: Tipohrafiya „I. I. Čokolov“, 1918.; ŠANTYR, F. *Patrebnasc nacyjanalnaha žyccja dlja belarusav i Samaadznačennja narodu*. 1. vyd. Sluck: Drukarnja Z. Barnaka, 1918.; A. J. *Uschodnjaja Belarus. Statystyčnye i histaryčnye materyjaly*. Minsk: Vydanne Narodnaha Sekretarstva Mižnarodnych Spravau. Drukarnja S. A. Hrynljata, 1918.

¹⁶ List J.Varonki (Mensk) A.Luckeviču (Vilnja) za 27.04.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki*. s. 132.

¹⁷ STAŠKEVIČ, N., KASAROV, G. *Oktjabr 1917 i sudby političeskoj oppozicii*. s. 118.

¹⁸ STAŠKEVIČ, N., KASAROV, G. *Oktjabr 1917 i sudby političeskoj oppozicii*. s. 118.

desetiletí¹⁹. Autoři často uveřejňovali dobové dokumenty – ústavní listiny, korespondenci se zahraničím aj.

Literatura vycházející od 50. do 70. let 20. století je zatížena sovětskou ideologií a z toho důvodu jsem jí věnovala pouze malou pozornost. Například S. Počanin hodnotí Radu BLR jako kontrarevoluční, již vytvořila nacionální buržoazie a LS byl „loutkou“ v rukou německých imperialistů²⁰.

V tomto období ale vycházely hodnotné publikace dokumentující Běloruskou lidovou republiku a běloruské národní hnutí v zahraničí²¹. Jedna z významných prací je od E. von Engelhardta „Weißruthenien: Volk und Land“. Autor se podrobně zabývá německou okupační správou na východě v době první světové války, vzájemnými vztahy Rady, LS a německého velení. Konstatuje: „jelikož Německo, ale i další státy neuznaly BLR, běloruská vláda byla nucena omezit se pouze na kulturní rozvoj běloruského národa“²². V Mnichově vyšla kniha historika a profesora W. Baumgarta „Deutsche Ostpolitik 1918“, jejíž součástí jsou dobové dokumenty²³. V roce 1972 byla publikována kniha běloruského emigranta žijícího v USA I. Lubachko, v níž se podrobně věnuje běloruskému národnímu hnutí i vyhlášení BLR²⁴. Obecně je BLR charakterizována jako neúspěšný, ale úctyhodný pokus běloruských vlastenců o vytvoření vlastního státu.

---

¹⁹ IHNATOUSKI, U. M. *Karotki narys nacyjanalna-kulturnaha adradžennja Belarusi*. Vilnja: Druk, 1921.; KANČER, E. *Beloruskij vopros: sbornik statej*. Petrograd: Izdanije beloruskogo otdela Komissariata po Delam Nacionalnostej S.K.S.O., 1919.; JEZAVITAV, K. *Belaruskaja Vajskovaja Centralnaja Rada. Kryvič*. 1924, č. 1. s. 37-45.; HALYNEC, A. *Čatyre hady (1918-25.III.-1922). Belaruskij scjah*. 1922, č. 1. s. 3-27.; BEKKER, I. *Po pjatam okkupantov. Proletarskaja revoljucija*. 1927, č. 7. s. 164-210.; TURUK, F. *Beloruskoje dviženije. Očerki istorii nacionalnogo i revoljucionogo dviženija Belorussov*. 2. vyd. Moskva: gosudarstvennoje izdatelstvo. 1921.

²⁰ POČANIN, S. *V grozovom vosemnadcatom*. 1. vyd. Minsk: Belarus, 1969.

²¹ VAKAR, N. *Belorussia: the making of the nation*. 1. vyd. Cambridge: Harvard University Press, 1956.; VALACIČ, M. *Linija Kerzona na fone padzejav i terytaryjalnych zmenav u uschodnjaj Europe. Belaruskij zbornik*. 1. vyd. Mjunchen: Instytut dlja Vyučennja Historyi i Kultury SSSR, 1955, kniha 3.

²² ENGELHARDT, E. *Weißruthenien: Volk und Land*. 1. vyd. Volk und Reich Verlag Berlin, Amsterda, Prag, Wie, 1943.

²³ BAUMGART, W. *Deutsche Ostpolitik 1918: Von Brest-Litowsk bis zum Ende des Ersten Weltkrieges*. 1. vyd. Wien: R. Oldenbourg Verlag, 1966.

²⁴ LUBACHKO, I. *Belorussia under soviet rule 1917-1957*. 1. vyd. Kentucky: Lexington, 1972.

Hodnotné vědecké práce se objevují v Sovětském svazu na přelomu 70. a 80. let 20. století. N. Staškevič²⁵ vydává několik knih, v nichž se zabývá sociálním složením běloruského obyvatelstva před vyhlášením republiky, analyzuje politické strany v Bělorusku a jejich sociální složení. Dochází k závěru, že „BLR nebyla republikou v pravém slova smyslu. Republika není republikou pouze na základě deklarací, ale i fungováním opravdového systému orgánů moci na určitém území“²⁶. V tomto období vychází taktéž velmi významné práce I. Ignatenka²⁷. Podrobně se zabývá působením polských legií Downar-Musnického na běloruském území v roce 1918, náladami běloruských rolníků, kteří tvořili většinu etnických Bělorusů a jejich ovlivňováním ze strany bolševiků. Dochází k závěru, že hlavním problémem lídrů běloruského národního hnutí bylo, že se snažili hledat pomoc u buržoazie, kvůli které si nezískali důvěru rolníků²⁸. Problému BLR se také věnuje A. Krutalevič²⁹. I on se oprošťuje od zažitého pojetí BLR v sovětské historiografii jako „loutkové republiky“. Krutalevič připouští, že Rada ani LS nedisponovaly faktickou mocí, přesto podle něho „byla Rada BLR organizačním centrem politických sil“³⁰. Domnívám se, že tato publikace byla jednou z nejpodrobnějších co se BLR týče od konce 20. let 20. století. Krutalevičova monografie je významná podrobným popisem činnosti orgánů BLR, neboť autor čerpá z velkého množství dobových periodik. Jako jeden z mála se snaží nastínit, jak fungovaly orgány místní samosprávy. Významným počinem bylo taktéž vydání sborníku dokumentů sovětsko - německých vztahů³¹. Pokud se vrátím k telegramu zaslánému Vilému II. ze strany přestavitelů BLR, výše uvedení autoři

---

²⁵ STAŠKEVIČ, N., KOVKEL, I. *Počemu nesostojalas BNR (Iz istorii političeskoho bankrotstva nacionalističeskoj kontrarrevoljucii v Belorussii. 1918-1925gg.)*. 1. vyd. Minsk: Holas Radzimy, 1980.

²⁶ STAŠKEVIČ, N., KASAROV, G. *Oktjabr 1917 i sudby političeskoj oppozicii. Část II. U istokov političeskogo protivostojanija. Materyjaly i dokumenty po istoriji obščestvennych dviženij i političeskich partij Respubliki Belarus*. Gomel: Belorusskoje Agentstvo naučno-techničeskoj a delovoj informacii, 1993.; STAŠKEVIČ, N. *Prigovor revoljucii: Krušenije antisovetskogo dviženija v Belorussii 1917-1925*. 1. vyd. Minsk: Universitetskoje, 1985.; STAŠKEVIČ, N. *Po vole naroda. Njoman*. r.1988. č. 12. s. 116-132.; STAŠKEVIČ, M. *Na zlome času: Da pytanja ab belaruskaj dzjaržaunasci. Maladosc*. 1989, č. 8. s. 150-163.

²⁷ IGNATENKO, I. *Bednejšee krestjnstvo-sojuznik proletariata v borbe za pobedu Oktjabrsko revoljucii v Belorussii (1917-1918)*. Minsk: Izdatelstvo Minskogo vysšeho, srednego specialnogo i professionalnogo obrazovanija BSSR, 1962. IGNATENKO, I. *Velikij Oktjabr v sudbach belorusskogo naroda*. 1. vyd. Minsk: Belarus, 1987.

²⁸ IGNATENKO, I. *Kastryčnickaja revaljucyja na Belarusi: asablivasci i vyniky*. 1. vyd. Minsk: Bel NDCDAAS, 1995.

²⁹ KRUTALEVIČ, V. *Roždenije Belorusskoj sovětskoj respubliky (Na puti k provozglašeniju respubliky. Oktjabr 1917-dekabr 1918 g.)*. 1. vyd. Minsk: Nauka i tehnika, 1975.

³⁰ KRUTALEVIČ, V. *Roždenije Belorusskoj sovětskoj respubliky*.

³¹ *Sovětsko-germanskije otnošenija ot peregovorov v Brest-Litovske do podpisanija Rapalskogo dogovora: Sbornik dokumentov 1917-1918*. 1. vyd. Ministerstvo inostrannyh del SSSR. Moskva: Izdatelstvo političeskoj literatury, 1968.

se v jeho hodnocení rozcházejí. Staškevič jej hodnotil jako neuvážený, zoufalý krok běloruských politiků, naopak Krutalevič a Ignatenko telegram pokládají za podlézání ze strany vlády a odporný projev nezávislosti.

Další období běloruské historiografie začalo od konce 80. let 20. století. Díky zpřístupnění archivů se stalo téma BLR, jako téma neprobádané, velmi populárním³². O nových informacích týkajících se BLR psali běloruští historici P. Bryhadzin, A. Kalubovič, V. Krutalevič, U. Ladysev, A. Lis, V. Mazec, A. Paškevič, T. Paulová, S. Rudovič, U. Sakalouský, A. Sidarevič, M. Staškevič aj.³³. Velké množství článků a archivních materiálů začalo vycházet v historickém časopise *Spadčyna*, pořádaly se konference, na nichž se vědci často zabývali fenoménem BLR, která se stala symbolem národní státnosti. V průběhu 90. let 20. století byly výstupy z konferencí

---

³² *Znešnjaja palityka Belarusi: Zbornik dakumentav i materyjalav. T.1. (1917-1922 hh.).* 1. vyd. Minsk: BelNDIDAS, 1997.

³³ BRYHADZIN, P., LADYSEV, U. „Imenem belaruskaha narodu....“: Materyjaly i dokumenty ad dzejnasci ministerstva belaruskich sprav. 1918-1919 hh. *Belaruskaja minujščyna.* 1997, č. 2. s. 26-31.; KALUBOVIČ, A. *Kroki historyi: Dasledavanni, artykuly, uspaminy.* 1. vyd. Belastok: HaMaks, 1993.; KALUBOVIČ, A. Akt 25-ha sakavika i adradženne nacyjanalnej belaruskaj kultury. *Spadčyna.* 1992, č. 1. s. 67-74.; KALUBOVIČ, A. Na kryžovaj daroze. *Spadčyna.* 1993, č. 3. s. 68-74.; KALUBOVIČ, A. „Ajcy BSSR i ichny les“. *Spadčyna.* 1990, č. 3. s. 24-32.; LIS, A. Cjažkaja daroha svabody. *Polymja.* 1994, č. 2. s. 197-218.; KRUTALEVIČ, V. *Istorija Belarusi: Stanovlenije nacionalnoj deržavnosti (1917-1922).* 1. vyd. Minsk: Pravo i ekonomika, 1999.; MAZEC, V. Publicystyka z časov BNR. *Spadčyna.* 1993, č. 3. s. 11-15.; MAZEC, V. Histaryčny vopyt BNR pa kulturna-nacyjanalnamu adradžennju belaruskaha naroda. *Belarusika=Albaruthenica. Kn. 2. Farmiravanne i razviccje nacyjanalnej samasyjadomasci Belarusav: Materyjaly Mižnarodnaj navukovaj kanferencyi, jakaja adbylasja u Maladžečne 19-20 žniunja 1992 h.* Minsk: Belarusika – Albaruthenica. s. 50-53.; MAZEC, V. Dzejnasc Belaruskaj Vajskovaj Centralnaj Rady. In *Usebelaruskaja kanferencyja historykav. Histaryčnaja navuka i histaryčnaja adukacija u Respubliki Belarus, Minsk, 3-5 ljutaha 1993. Část 1. Historyja Belarusi.* Minsk: Ministerstva adukacyi respubliky Belarus. Histaryčny Falkultet Beldžaržuniversiteta. Instytut historyi Akademii navuk Belarusi, 1993. s. 164-165.; MAZEC, V. Belaruski nacyjanalny ruch ad snežnja 1917 da ljutaha 1918 h. In *Belarusistyka-tematyčny zbornik. Belarus: histaryčny les naroda i kultury. Materyjali navukovaj sesii 16-17 listapada 1994 h.* Minsk: Akademija navuk Belarusi, 1994. s. 175-177.; PAŠKEVIČ, A. *Kancepcyja nacyjanalnaha byccja u belaruskaj litaratury (proza zamežža XX stahoddzja).* 1. vyd. Minsk: BDU, 2002.; PAVLOVA, T. Znešnepalityčnaja dzejnasc i dyplamatyja BNR u 1918 h. *Belaruskij histaryčny časopis.* 2000, č. 1. s. 24-28.; PAVLOVA, T. K voprosu o hranicah BNR. *Belorusskij žurnal meždunarodnogo prava i meždunarodnych otnošenij.* Minsk: BGU. 1999, č. 1. s. 77-81.; RUDOVIČ, S. Utvarenne kaardynacyjnaha centra belaruskaha nacyjanalnaha ruchu u Mensku (sakavik 1917). *Spadčyna.* 1996, č. 3. s. 16-33.; SAKALOUSKI, U. Nadzvyčajnaja dyplamatyčnaja misija BNR u Njameččyne. *Spadčyna.* 1998, č. 1. s. 164-180.; SIDAREVIČ, A. Dokumenty Belaruskaje sacyjalistyčnaje hramady casou revaljucyji 1905 h. *Spadčyna.* 1991, č. 3. s. 36-37.; SIDAREVIČ, A. Belaruskaja Narodnaja Respublika In *Encyklopedyja historyi Belarusi.* T. 1. Minsk: Belaruskaja Encyklopedyja imja Petrusja Brouki, 1993. s. 384-390.; STAŠKEVIČ, N. 1917 god v Belorussii: Dialektika klassovogo i nacionalnogo v revoljucionnom dviženii. In *Perabudova i mižnacyjanalnjaja adnosiny-Perestrojka i meždunacyjonalnye otnošenija.* Minsk: 1989. 140-170.; STAŠKEVIČ, N. Neustupaja ot urokov pravdy In *Perabudova i mižnacyjanalnjaja adnosiny-Perestrojka i meždunacyjonalnye otnošenija.* Minsk: 1989. 170-190.; STAŠKEVIČ, M. Na zlome času (Da pytanja ab belaruskaj dzjaržaunasci). *Maladosc.* 1989, č. 8. s. 150-163.; STAŠKEVIČ, N. Po vole naroda. *Njoman.* 1988, č. 12. s. 117-130.; *Palityčnyja partyi Belarusi.* 1. vyd. Minsk: Zhoda, 1994.

archivovány ve sborníku „Belarusika=Albaruthenica“³⁴. Protože se BLR připisoval velký význam, vycházely často práce věnující se oblastem, v nichž běloruští vlastenci dosáhli určitých výsledků. Kalubovič konstatuje, že „běloruské národní hnutí dosáhlo za tak krátkou dobu obrovského rozvoje“³⁵ a srovnává situace v oblasti národní kultury před první světovou válkou a po vytvoření BLR. Sidarevič hodnotí BLR jako nezávislý a svobodný stát, který vznikl důsledkem únorové a částečně říjnové revoluce³⁶. Již ve zmíněném časopise Spadčyna vycházely a stále vycházejí archivní materiály z roku 1918. Například U. Sakalouský zkompletoval materiály z Národního archivu Běloruské republiky týkající se korespondence orgánů BLR s německým císařstvím a vypracoval důležitou bibliografii německo-běloruských kulturních vztahů v letech 1914-1941. Autor v ní předkládá seznam archivů a dokumentů, novin a knih, lexikonů a slovníků, memoárové literatury věnujících se uvedenému období. Ač by se mohlo zdát, že sbírka předkládá pouze tituly z oblasti kultury, opak je pravdou. Sakalouský rozděluje dokumenty na dvě hlavní oblasti, kulturu a historii, politiku a hospodářství. Tato publikace může pomoci při sběru materiálů pro běloruskou oblast v letech 1914-1941 zaměřenou na vztah s Německem³⁷.

V současné době je kvůli Lukašenkově proruské politice zájem o BLR násilně potlačován. V Bělorusku vychází jen velmi omezený počet knih, z velké části jsou autoři nuceni vydávat své publikace v zahraničí. Nedávno vyšly v Bělorusku statě a díla zabývající se problematikou BLR z pera Ladyseva a Bryhadzyna. V knize „Pamiž Uschodam i Zachadam“ je zřejmý posun v pohledu na proklamaci BLR. Podle názoru výše uvedených autorů „není možné pokládat BLR za běloruský národní stát, nicméně BLR byla státním útvarem, který se nacházel ve stadiu formování. Ale i přesto

---

³⁴ BIČ, M. „Zachodnerusizm“ i belaruskij nacynjalny ruch: Histaryjahrafičny aspekt. *Belarusika=Albaruthenica 6. Belarus pamiž Uschodam i Zachadam: Prablemy myžnacynjalnaha, mižrelihihnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja, dyjalohu i syntezu. Častka 1.* 1. vyd. Minsk: NNAC imja F. Skaryny, 1997. s. 57-65.; ŠYBEKA, Z. Horad-asjarodak mižetničnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja u Belarusi (pa materyjalach perapisu naselnictva 1897h.). *Belarusika=Albaruthenica 6. Belarus pamiž Uschodam i Zachadam: Prablemy myžnacynjalnaha, mižrelihihnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja, dyjalohu i syntezu. Častka 1.* 1. vyd. Minsk: NNAC imja F. Skaryny, 1997. s. 65-74.; CICHAMIRAV, A. Nacyjnalny ruch i vypracovka asnov znešnaj palityki Belarusi u 1914-1921 hh. *Belarusika=Albaruthenica 6. Belarus pamiž Uschodam i Zachadam: Prablemy myžnacynjalnaha, mižrelihihnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja, dyjalohu i syntezu. Častka 1.* 1. vyd. Minsk: NNAC imja F. Skaryny, 1997. s. 75-79.

³⁵ KALUBOVIČ, A. *Kroki historyi: Dasledavanni, artykuly, uspaminy.* 1. vyd. Belastok: HaMaks, 1993. s. 39.

³⁶ SIDAREVIČ, A. *Belaruskaja Narodnaja Respublika.* In *Encyklopedyja historyi Belarusi.* s. 384-385.

se běloruským vlastencům podařilo ujít velký kus cesty v otázce státnosti.³⁸ Rozcházejí se se sovětskou historiografií, která prezentovala BLR jako naprostou chiméru. V tomto období vyšly i další knihy běloruských historiků jako Z. Šybeky, V. Krutaleviče, A. Cichamirava, I. Kuleviče, D. Mihuna³⁹.

Za hranicemi Běloruska vyšel v Litvě sborník dokumentů BLR, který připravil Sjarhej Šupa. Archivní materiály pocházejí z fondů Národního archivu Běloruské republiky, Státního archivu Litvy a Běloruského státního archivu - muzea literatury a umění v Minsku⁴⁰. V polském prostředí vycházejí velmi často knihy týkající se historie Běloruska i BLR⁴¹. V roce 2007 vyšel v Toruni sborník „Białoruś w XX stuleciu“, autorů zajímajících se o běloruskou historii - např. O. Łatyszzonek popisuje státní symboly BLR a jejich význam, S. Rudovič dělá rozbor běloruské národní hnutí v období první světové války, A. Smaljančuk analyzuje litevský moment v běloruském národním hnutí, V. Lebedzeva se zabývá bělorusko-ukrajinskými vztahy v době státnosti obou zemí⁴². K dalším současným polským autorům, kteří se zabývají běloruskou historiografií, patří kromě již výše zmíněného O. Łatyszzoneka také H. Głogowska⁴³ a M. Škjaljenka⁴⁴. K zahraničním autorům zabývajícím se běloruskou otázkou neodmyslitelně patří německý profesor Rainer Lindner, který větší pozornost věnuje až období po první světové válce. Přesto je přínosem pro téma BLR⁴⁵.

---

³⁷ SAKALOUSKI, U. *Weissrussland und Deutschland: Geistes- und Kulturbeziehungen zwischen 1914-1918*. 1. vyd. Koeln, Weimar, Wien: Boehlau Verlag, 2000.

³⁸ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam: stanaulenne dzjaržaunasci i terytaryjalnaj celasnasci Belarusi (1917-1939 hh.)*. 1. vyd. Minsk: BDU, 2003. s. 88.

³⁹ ŠYBEKA, Z. *Narys historyi Belarusi: 1795-2002*. 1. vyd. Minsk: Encykłapedyks, 2003.; KRUTALEVIČ, V. *Očerki istorii gosudarstva i prava Belarusi*. 1. vyd. Minsk: Pravo i ekonomika, 2007.; CICHAMIRAV, A. *Belarus u sisteme mižnarodnych adnosin peryjadu pasljavajennaha uladkavannja Europy i polska-saveckaj vajny (1918-1921 hh.)*. 1. vyd. Minsk: Ekaperspektyva, 2003.; KULEVIČ, I. *Belaruskij nacyjanalny ruch (1902-1925): histaryjahrafija problemy*. 1. vyd. Hrodna: HrDU, 2007.; MIGUN, D. *Germanija i Belarus: uroki istorii (1914-1922 gody)*. 1. vyd. Minsk: RIVŠ BGU, 2001.

⁴⁰ *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliky. Tom 1. Kniha 1, 2*. Šupa, S. 1. vy. Vilnja-Nju Jork-Mensk-Praha: Belaruskij instytut navuki i mastactva, Tavarystva belaruskaha pismenstva, 1998.

⁴¹ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. 2. vyd. Vilnja: Instytut belarustyki, 2008.

⁴² *Białoruś w XX stuleciu: W kręgu kultury i polityki*. Michaluk, D. 1. vyd. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007.

⁴³ ŁATYSZONEK, O. *Białoruskie formacje wojskowe 1917-1923*. 1. vyd. Białystok, 1995.; ŁATYSZONEK, O., MIRONOWICZ, E. *Historia Białorusi. od połowy XVIII do końca XX wieku*. 1. vyd. Białystok: Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej, 2000.; GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918: Kultura pod presją polityki*. 1. vyd. Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 1996.

⁴⁴ ŠKJALJONAK, M. *Belarus i susedzi: Histaryčnyja narysy*. 1. vyd. Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 2003.

⁴⁵ LINDNER, R. *Historiker und Herrschaft: Nationsbildung und Geschichtspolitik in Weissruwland im 19. und 20. Jahrhundert*. 1. vyd. Muenchen: Oldenbourg, 1999.; *Handbuch der Geschichte Weissrusslands*. Lindner, R., Beyrau, D. 1. vyd. Goettingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2001.

Z anglicky psané literatury vyšla publikace historika a profesora Vejase Liuleviciuse „War Land on the Eastern Front“⁴⁶. Liulevicius analyzuje německou okupační správu východních oblastí Ober Ost, ukazuje pohled Němců na východní oblasti v době první světové války a v souvislosti s tím i jejich plány v oblasti kultury, dopravy, ekonomiky. Další historik zabývající se běloruskou otázkou v zahraničí je Jan Zaprudnik, který je zároveň jedním z lídrů Běloruského spolku v USA a čestným členem běloruského PEN klubu v Bělorusku. K jeho pracím v angličtině patří „Belarus: At a Crossroads in History a Historical Dictionary of Belarus“⁴⁷.

Pro dokreslení situace v době první světové války jsem používala memoáry vrchního velitele 10. německé armády Falkenhayna, německého císaře Viléma II., velitele německých vojsk východních oblastí Hindenburga a ubytovatele Ludendorffa. O běloruském etniku se zmiňuje z výše uvedených ponejvíce Ludendorff, který ve svých vzpomínkách popisuje příchod německých vojsk do běloruských oblastí: „Bělorusy nebylo možné brát v úvahu, neboť Poláci u nich ubili národní uvědomění a nic jiného jim za to nedali. Na podzim roku 1915 jsem se dozvěděl o situaci Bělorusů v zemi. Nejdříve jsem je nemohl (Bělorusy) najít a později jsem zjistil, že představují početnou, ale velmi polonizovanou národnost. Jejich národní uvědomění bylo na velmi nízké úrovni, takže jim bylo možné pomoci dlouhodobým kulturním působením.“⁴⁸

---

⁴⁶ LIULEVICIUS, V. *War Land on the Eastern Front: Culture, National Identity, and German Occupation in World War I*. 1. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2000.

⁴⁷ ZAPRUDNIK, J. *Belarus: At a Crossroads in History*. 1. vyd. Oxford: Westview Press, 1993.; ZAPRUDNIK, J. *Historical Dictionary of Belarus*. 1. vyd. Lanham: Scarecrow Press, 1998.

⁴⁸ LUDENDORFF, E. *Moji vojennyja vospominanija 1914-1918 h.* Tom I. 2. vyd. Moskva: Gosudarstvennoje izdatelstvo, 1923. s. 177. ; AFFLERBACH, H. *Falkenhayn: politisches Denken und Handeln im Kaiserreich*. 1. vyd. Muenchen: Oldenbourg, 1994.

1 Počátky běloruského národního hnutí

Teritoriální diferenciací termínu „Bělorus“ a jeho vymezení jako etnika se začaly používat až ve druhé polovině 19. století, kdy se dostává do povědomí zájem o národní kulturu a objevuje se myšlenka používání vlastního jazyka. V té době vznikají především na popud studentů první běloruská hnutí, spolky a demokratické kroužky k podpoře národního uvědomění. Jako první nahlas vyslovila myšlenku existence samostatného běloruského národa a jeho územní autonomie skupina petrohradských studentů prosazující autonomii Běloruska v rámci demokratického Ruska. Tato skupina se soustředila okolo ruskojazyčného časopisu „Homan“⁴⁹. Bělorusové měli mít v rámci tohoto státního celku vlastní ústavodárné orgány a jako hlavní město bylo určeno Vilno.

Rozvoj běloruské národní agitace ale nebyl nikdy tak výrazný jako v sousedních zemích - v Polsku, Litvě nebo na Ukrajině. Bylo to zapříčiněno tím, že Bělorusové byli etnická skupina, která nikdy nepoznala vlastní státnost, nedisponovala vládnoucí elitou a neměla plnohodnotnou tradici vlastního literárního jazyka. Zároveň byli Bělorusové vystaveni nejdříve silné propagandě Rzeszpospolity a poté „velkého Ruska“. Obě strany si dokazovaly, že tento kraj je jejich součástí a běloruská národnost neexistuje, neboť „Bělorusko“ je pouze geografickým termínem. Z obou stran se Bělorusům vštěpovalo: „Žádní Bělorusové neexistují! Pokud jsou katolíky, znamená to, že jsou Poláky, pokud jsou pravoslavného vyznání, jsou Rusové“⁵⁰. Mezi pravoslavnou inteligencí, která pokládala katolické obyvatelstvo žijící v západních oblastech Ruska za Poláky a nepřipouštěla existenci Bělorusů katolického vyznání, byl rozšířen termín „západorusismus“. Tento stereotyp pokládající katolicismus za znak polskosti byl příznačný na bělorusko-polských hranicích. Používaný jazyk nebyl v této oblasti směrodatným. Obzvláště u vesnického obyvatelstva byla národní identita velmi nízká. Hovořilo běloruským jazykem, mělo místní kulturu a svou národní příslušností se pokládalo za „*tutějŝnija*“ (zdejší). Na otázku náboženského vyznání odpovídali, že jsou buď polské, nebo ruské víry⁵¹. Podle ruského sčítání obyvatelstva z roku 1897, které se provádělo na základě jazyka a vyznání, převažovala v hranicích současného Běloruska (Hrodenská, Vitebská, Minská, Mohylevská gubernie) národnost běloruská.

⁴⁹ ŠYBEKA, Z. *Narys historyi Bielarusi 1795-2002*. s. 129-130.

⁵⁰ TURUK, F. *Bieloruskoje dviženije*. s. 13.

⁵¹ EBERHARDT, P. *Między Rosją a Niemcami*. s. 146.

Výjimkou byla gubernie Vilenská, v níž vedle Bělorusů žila velmi početná skupina Poláků.

Jedním z dalších důvodů pozdějšího nastartování procesu formování běloruské státnosti byla absence centra národního života, jako měli například Ukrajinci v Haliči.

Dlouhotrvající soužití Bílé Rusi s jinými státními útvary vedlo k pestrému národnostnímu a konfesnímu složení běloruského obyvatelstva. Tento fakt nikterak nepřispíval k rozvoji běloruské národní propagandy. Polská inkorporace zasáhla především horní vrstvy obyvatelstva. Běloruská katolická šlechta, polonizovaná běloruská inteligence a katoličtí rolníci se pokládali za Poláky. Velká část rolníků a z ní vzešlá pravoslavná inteligence byli spojenci Ruska kvůli mnohasetletému podřízení Polsku a jeho útlaku pravoslavných věřících. Neexistovalo žádné „běloruské“ náboženství, běloruský jazyk se používal sporadicky a odkaz na minulost bylo možné hledat pouze ve formě Litevského velkoknížectví. Skupinu vlastenců představovala málopočetná běloruská šlechta a z ní vzešlá inteligence, která však ne vždy dovedla přesně formulovat svůj politický program a musela neustále manévrovat mezi silným tlakem ruského kapitálu, Poláků a Židů. Piotr Ebelhardt ve své knize „Między Rosją a Niemcami“⁵² píše, že místní inteligence ze šlechtického a katolického prostředí, vychovaná v polském jazyce a kultuře, byla nadšena běloruskou lidovou národní kulturou. Tito „antirusové“ se pokoušeli popularizací běloruské kultury mezi pravoslavným obyvatelstvem bránit proti „ruskosti“.

Na základě těchto skutečností se nevytvořila vlivná běloruská buržoazie. J. Kančer v analýze vývoje národního hnutí Bělorusů dochází k závěru, že „Bělorusko by se mělo stát samostatnou republikou, neboť pokud zůstane v hranicích Ruska, bude se národní hnutí snažit o decentralizaci nejen ve smyslu lidové vlády, ale i ve smyslu rozvoje své národní kultury. Na druhou stranu, pokud se stane součástí Polska nebo Německa, bude se národní hnutí snažit bránit se polskému, nebo německému nacionalismu a imperialismu“⁵³.

---

⁵²EBERHARDT, P. *Między Rosją a Niemcami*. s. 146.

⁵³KANČER, J. *Belorusskij vopros. Sbornik statej*. s.47.

1.1 Vznik první běloruské strany a období před 1. světovou válkou

Hlavní roli na počátku běloruského národního hnutí sehrála mládež. Tato v každé době jedna z nejodhodlanějších skupin obyvatelstva, nadšená pro „správnou“ věc, se díky nevědomosti možných následků svých činů pustila s entuziasmem do rozvoje národní kultury. Bratři Luckevičové již za svých studií na gymnáziu v Minsku založili běloruský kroužek, který spojoval studenty, bez rozdílu vyznání, podporující „běloruskost“. V Petrohradě založil Auhenja Chljakcevič běloruský kroužek, který se věnoval vědeckému studiu Běloruska.

Počátkem 20. století zesiluje činnost na podporu běloruského národního hnutí především z řad inteligence. V roce 1902 založil Vaclav Ivanouský Běloruskou revoluční stranu (*Belaruskaja revaljucyjnaja partyja* - BRP)⁵⁴. Tato strana, jak píše Turonak⁵⁵, byla spíše intelektuálním klubem než politickou stranou. Její členové se v první řadě zabývali národní kulturou a jejím rozvojem, politické a sociální otázky zůstávaly v pozadí. O rok později již vznikla první národní politická strana BSH (*Belaruskaja sacyjalistyčnaja hramada* - BSH) Její řady zaplnili především představitelé střední vrstvy obyvatelstva (inteligence, úředníci, zámožní rolníci). K nejvýznamnějším členům patřili Ivan a Anton Luckevičové, Vaclav Lastouský, Vaclav Ivanouský, Cjetka⁵⁶, Aljaksandar Burbis, Aljaksandar Ulasav aj. Program strany nebyl jednoznačný vzhledem k její politické orientaci, neboť členové pocházeli z různých společenských vrstev a tudíž se zákonitě museli rozcházet v ideologii strany. Přesto byli ve shodě v otázce svržení samoděržaví a získání autonomie pro národy západních oblastí carského Ruska. BSH se identifikovala jako strana „chudých bez rozdílu národní příslušnosti“⁵⁷. Právě tato strana předložila na stránkách novin „Naša Dolja“⁵⁸ program, v němž požadovala sociální a národní rovnost Bělorusů a ostatních národů Ruska. V novinách se psalo jako o prvořadém úkolu v běloruské

⁵⁴ Slovo „revoluční“ nemělo znamenat žádný revoluční převrat, spíše bylo otázkou módy, panující v tehdejších studentských kruzích

⁵⁵ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 164-166.

⁵⁶ Cjetka, vlastním jménem Alesja Paškevič, sehrála významnou roli v běloruském národním hnutí. Podílela se na vydávání prvních běloruských novin, zakládala ilegální běloruské školy. Je známá především pod pseudonymem Cjetka.

⁵⁷ SMALJANČUK, A. Licvinstva, zachodnwrusizm i belaruskaja idėja XIX-pačatak XX st. In *Białoruś w XX stoleciu. w kręgu kultury a polityki*. s. 61.

⁵⁸ Noviny „Naša Dolja“ (Náš osud) byly prvními legálními běloruskými novinami tištěnými jak cyrilicí pro pravoslavné obyvatelstvo tak latinkou pro katolíky. První číslo novin vyšlo 1. září 1906, ale již v prosinci téhož roku byly noviny zakázány.

otázce o osvobození rolníků od carských uzurpátorů. Strana chtěla, aby si běloruští rolníci uvědomili svou národní příslušnost a pochopili „celonárodní úkol“⁵⁹. Proto BSH nasměrovala svůj program z velké části na oblast rozvoje národní kultury a vzdělávání. Nicméně prostor pro svou činnost neměla příliš dlouho, neboť v prosinci 1907 byla formálně zakázána. Strana a její členové však pokračovali ilegálně v činnosti zaměřené na kulturu.

V období první ruské revoluce v letech 1905-1907 začalo sílit nejen běloruské, ale i litevské, ukrajinské a další národní hnutí podrobených národů carského Ruska. Revoluce dala určitou svobodu kulturním a společenským sdružením. Počáteční boj za používání rodného jazyka a rozvoj národní kultury dostával stále více charakter boje za národně teritoriální autonomii nebo úplnou státní nezávislost.

V tomto období se v řadách běloruských Poláků a Litevců objevila idea národního uspořádání v podobě tzv. „oblasti“ analogické Litevskému velkoknížectví. Tito tzv. „oblastníci“, mezi nimiž byl Raman Skirmunt a Michal Romer, se pokládali za občany knížectví, národnosti „oblastní“ (často též užívané jako „národnosti Litvínů“)⁶⁰. Kulturní a etnická disparita podle nich nebyla důležitá. Jakkoli se zdá tato myšlenka bizarní a kontrastní k ostatním národním programům, bratři Luckevičové, jedni z nejaktivnějších běloruských lídrů, ji začali propagovat. Jako příklad jejich aktivit je možné uvést noviny „Kurer Krajowy“, vycházející od roku 1912 ve Vilně, na jejichž vydávání se podíleli.

Pro tuto dobu je charakteristické, že zatím nikdo neprojevoval zájem o teritoriální vymezení pouze běloruského obyvatelstva.

Ještě týž rok, kdy byla zakázána „Naša Dolja“, velká část redaktorů včetně bratrů Luckevičů začala vydávat nové běloruské noviny „Naša Niva“. Tento týdeník se stal na devět let (1906-1915) centrem národního společenského života Bělorusů a šířitelem běloruské národní ideje. Těžištěm působení novin byla opět kulturně národní podpora

---

⁵⁹ KRUTALEVIČ, V. *Roždenije Belorusskoj Sovetskoj Respubliky*. s. 103.

⁶⁰ SMALJANČUK, A. *Licvinstva, zachodněrusizm i belaruskaja idėja XIX-pačatak XX st.* s. 64-65.

obyvatelstva a díky ní se začala prosazovat myšlenka používání běloruského jazyka ve školách, ve výuce náboženství, při bohoslužbách v kostele i chrámu⁶¹.

Prioritní zaměření na kulturu vycházelo ze skutečnosti, že na počátku 20. století nebyla převážná většina etnických Bělorusů alfabetizována a kultura a jazyk se mohly stát prostředkem sebeidentifikace. Důraz na tuto oblast měl vést k tomu, aby si běloruské obyvatelstvo uvědomilo svou odlišnost ve vztahu k sousedním národnostem, především k národnosti ruské. A. Luckevič prohlašoval, že „kultura je projevem ‚duše národa‘. K tomu, aby národ rozvinul svou ‚duši‘ a uvědomil si, že je národem, vede nejjednodušší cesta – rozvoj národní kultury při používání národního jazyka“⁶². Mečyslav Babrovič, pravidelný autor článků v „Naší Nivě“, psal: „Národ se skládá z lidí, kteří hovoří stejným jazykem a mají pocit soudržnosti, uznávají svůj jazyk a kulturu“⁶³.

1.2 První světová válka a rozdělení běloruské oblasti

V reakci na pokus o obsazení východního Pruska Ruskem v roce 1914 měla německá strana v plánu ze západních oblastí carské říše vytvořit nárazníkové pásmo. K tomuto cíli měly sloužit Polské království, Litva a Kuroňsko. Zbývající oblasti jako Ukrajina, Lotyšsko, Estonsko a i Bělorusko zatím zůstávaly mimo zájem okupačních vojsk. Až do příchodu německých vojsk na běloruské území nevzbuzovala běloruská otázka ani ve světě žádnou pozornost. Příčinou této skutečnosti byla dlouholetá inkorporace země. Předpoklady pro zařazení běloruského problému na mezinárodní úroveň se začaly objevovat až v době první světové války.

V létě 1915 vstoupila německá vojska na běloruské území a jeho větší část byla rozdělena od roku 1915 do února 1918 mezi dva nepřátele, Německo a Rusko. Fronta vedla po linii měst Dvinsk – Braslav – Pastavy – Smarhoň – Baranavičy - Pinsk, celkově bylo 25% současného Běloruska okupováno německými vojsky. Podle gubernií přešly pod německou správu Hrodenská, Vilenská a část Minské gubernie.

---

⁶¹ SMALJANČUK, A. *Licvinstva, zachodnėrusizm i belaruskaja idėja XIX-pačatak XX st.* s. 62.

⁶² STAŠKEVIČ, N. *Na puti k istine (Iz istoriji nacionalno-osvoboditelnoho dviženija v Bjelorusii: 1917 hod).* s. 20.

⁶³ SMALJANČUK, A. *Licvinstva, zachodnėrusizm i belaruskaja idėja XIX-pačatak XX st.* s. 63.

⁶⁴ RUDOVIČ, S. *Čas vybaru: Prablema samavyznačenna Belarusi u 1917 hozde.* s. 31.

Západní část běloruského území byla pod dvěma vojenskými správními režimy. V severozápadních oblastech byl vytvořen vojenský správní celek Ober Ost (Oberbefehlshaber der gesamten Deutschen Streitkräfte im Osten - vrchní velení německých ozbrojených sil na východě) jehož východní hranice vedly podél měst Švenčionys (Litva) – Lida (Bělorusko) – Zelwy (Polsko) – Brest (Bělorusko)⁶⁵. Architektem a zároveň prvním generálním ubytovatelem byl generál Erich von Ludendorff, jehož nadřízeným byl vrchní velitel všech německých branných sil na východní frontě Paul von Hindenburg. Součástí německé správy bylo 8% současného běloruského území^{66;67} a zbývající běloruské oblasti, mezi Ober Ostem a německo-ruskou frontou⁶⁸, se nacházely pod velením vojsk východní fronty, kde platil válečný režim. Toto území mělo být plně využito k válečným potřebám a prvotním cílem mělo být zabezpečení rekvizice a pracovní síly.

Vojenské velitelství rozdělilo oblasti Ober Ostu v druhé polovině roku 1916 na tři správní celky – vojenská správa Bialystok - Hrodno, vojenská správa Kuronsko a vojenská správa Litva^{69; 70}. Největší počet Bělorusů se nacházel pod vojenskou správou Bialystok – Hrodno, která podléhala Prusovi Theodoru von Heppel⁷¹. Prvotním cílem bylo na tomto území zabezpečit rekvizice, pracovní sílu pro válečné potřeby a bezpečnost týlu bojující armády. Ludendorff ve svých pamětech přímo uvádí: „Obsazené země nás měly zásobovat potravinami a zlepšit naše vojenské vybavení“⁷².

---

⁶⁵ GŁOWSKA, H. *Białoruś 1914 – 1929. : Kultura pod presją polityki*. 1.vyd. Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 1996. s. 26.

⁶⁶ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 517.

⁶⁷ Na území Ober Ostu tvořilo běloruské obyvatelstvo pouhých 20%, z toho přibližně dvě třetiny žily v obvodu Belastok-Hrodno. TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 517.

⁶⁸ Východní fronta vedla přes města Asmjany, Baranovič, Pružany a Pinsk. GŁOWSKA, H. *Białoruś 1914 – 1929*. s. 26.

⁶⁹ Zusammenlegung der Militärverwaltungen Litauen und Bialystok-Grodno. *Zeitung der 10. Armee*. Wilna, 1918, Vg. 3, č. 483, 2. Febr., s. 4. [cit.10.03.2008]. Dostupný z < <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/feldztg10armee1917bis1918/0336>>.

⁷⁰ V roce 1915, kdy německé jednotky obsadily část západních oblastí carského Ruska, bylo vytvořeno šest správních oblastí: Kurlandská, Litevská, Suwalská, Vilenská, Hrodenská a Bialystocká. Toto správní rozdělení existovalo až do června 1916, kdy se Vilenská, Suwalská a Litevská správní oblast spojily ve správní celek Litva, Hrodenská a Bialystocká správní oblast se taktéž spojily. LUDENDORFF, E. *Moji vojennyje vospominanija: 1914 – 1918*. s. 181.

⁷¹Zusammenlegung der Militärverwaltungen Litauen und Bialystok-Grodno. *Zeitung der 10. Armee*. Wilna, 1918, Vg. 3, č. 483, 2. Febr., s. 4. [cit.10.03.2008]. Dostupný z < <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/feldztg10armee1917bis1918/0336>>.

⁷²LUDENDORFF, E. *Moji vojennyje vospominanija 1914 – 1918*. s. 178.

Vojenská správa Ober Ost měla osm oddělení: politické, finanční, zemědělské, lesní, právní, poštovní, obchodní a kulturní⁷³, z čehož nejdůležitějším pro běloruské obyvatelstvo bylo politické oddělení, zabývající se taktéž národnostní politikou. Všechny oblasti života byly spravovány Němci a na základě iniciativy nazvané „německá práce“⁷⁴ měly být běloruské oblasti a obyvatelé přeměněni k obrazu Němců.

Prostřednictvím tzv. dopravní politiky (*Verkehrspolitik*) si vedení Ober Ostu chtělo zajistit kontrolu nad běloruským územím⁷⁵ a jeho hranicemi a s pomocí kulturního programu (*Kulturprogramm*) duševní kontrolu celého národa a jeho budoucího vývoje⁷⁶. Němci měli v plánu apolitické a nedostatečně uvědomělé místní obyvatelstvo přesvědčit o výhodách své přítomnosti v zemi, která jim zajišťovala podporu vzdělání v národním jazyce a podporu národní kultury. Oba tyto koncepty německé politiky měly splňovat dozorčí a řídicí funkci.

Ludendorff se o Bělorusech zmiňuje pouze okrajově: „Na podzim 1915 jsem se dozvěděl o situaci Bělorusů v zemi. Nejdříve jsem je nemohl najít a později jsem zjistil, že představují dost početnou, ale značně polonizovanou národnost. Jejich národní uvědomění bylo na velmi nízké úrovni, takže jim bylo možné pomoci pouze dlouhodobým kulturním působením“⁷⁷. Ludendorff taktéž dochází k přesvědčení, že „Bělorusy nebylo možné pokládat za samostatný národ, neboť Poláci v nich ubili národní uvědomění a nic jiného jim za to nedali“⁷⁸.

Po obsazení dalších oblastí směrem na východ v únoru 1918 byly dva vojenské správní obvody Litva a Białystok - Hrodno spojeny v jeden, vojenskou správu Litvy se sídlem ve Vilně, která byla ještě rozdělena do dvou obvodů: obvod Sever s centrem v Litvě a obvod Jih s centrem v Białystoku, šéfem obou celků byl Theodor von Heppe.

V otázce budoucnosti běloruských oblastí, jež byly součástí Ober Ostu, existovalo několik návrhů. První variantou byla inkorporace těchto oblastí do císařského

---

⁷³ENGELHARDT, E. *Weißruthenien: Volk und Land*. s. 93.

⁷⁴LIULEVICIUS, V. *War Land on the Eastern Front: Culture, National Identity, and German Occupation in World War I*. s. 88.

⁷⁵LIULEVICIUS, V. *War Land on the Eastern Front*. s. 89.

⁷⁶LIULEVICIUS, V. *War Land on the Eastern Front*. s. 113-114.

⁷⁷LUDENDORFF, E. *Moji vojennyje vospominanija 1914 – 1918*. s. 177.

⁷⁸LUDENDORFF, E. *Moji vojennyje vospominanija 1914 – 1918*. s. 177.

Německa, druhou variantou v roce 1917 bylo připojení běloruských oblastí k Litvy a v roce 1918 existovala třetí varianta, a to přiřazení běloruských oblastí k Ukrajině⁷⁹.

1.2.1 Západní běloruské oblasti pod německou správou

Dne 28. července 1915 vydal vrchní velitel východní fronty Paul von Hindenburg nařízení, zakazující na území Ober Ostu jakoukoli politickou činnost, nicméně povolil zřizování výborů na pomoc obětem války. Tyto výbory vedle humanitární pomoci fungovaly jako občanská sdružení jednotlivých národností. Z iniciativy V. Ivanouského, A. Luckeviče, V. Lastouského aj. vznikl ještě též rok Běloruský výbor pro pomoc obětem války (*Belaruskaje tavarystva dapamohi pacjarpelym ad vajny*). Díky nim a mnoha dalším, jako například Francišku Aljachnoviči, Alesje Paškevič a Jazepu Salavjevovi⁸⁰, se začala rozvíjet běloruská národní kultura. Vznikala běloruská nakladatelství, kulturní organizace a vědecké spolky, otevíraly se základní běloruské školy. Přestože rozvoj kultury probíhal především v oblastech západně od měst Hrodno – Lida - Kobryn - Brest, i ve vojenské zóně vznikaly národní školy, nikoliv však v takovém rozsahu.

Přestože byla politická činnost v okupované oblasti zakázána, byl ve Vilně v tomtéž roce 1915 založen konspirační orgán Běloruský lidový výbor (*Belaruskí narodny kamitet - BNK*). Jeho předními členy byli Ivan a Anton Luckevičové, Janka a Adam Stankeviči, Alesja Paškevič. Anton Luckevič vysvětluje proč zůstal ve Vilně, na rozdíl od mnoha jiných běloruských vlastenců: „Mojí povinností je zůstat v rodné zemi a bojovat za svůj národ bez rozdílu jaká vojska okupují zemi“⁸¹. Anton Luckevič doufal, že ze strany Němců získá podporu pro běloruské národního hnutí.

O rok později, v roce 1916, vydal Hindenburg direktivu o rovnoprávném postavení národních jazyků ve všech oblastech života. Zároveň bylo zakázáno používání ruštiny. Tento akt byl jedním ze zlomových pro rozvoj běloruské národní kultury a jazyka. Od února 1916 začaly vycházet běloruské noviny „Homan“, zřizovaly se běloruské národní školy a vydávaly se běloruské knihy.

---

⁷⁹ Je tím myšlena oblast Białystocko-Hrodenská. V konečném výsledku byly v roce 1921 západní běloruské oblasti sahající za hranice obvodu Białystok-Hrodno přiřazené k Polsku.

⁸⁰ ŠYBEKA, Z. *Narys historyi Belarusi: 1795 – 2002*. s. 172.

⁸¹ LUCKEVIČ, A. *Vybranyja tvory: prablemy kultury, litaratury i mastactva*. 1. vyd. Minsk: Knihazbor, 2006. s. 95.

Společně s Litevci a Poláky pod jedním administrativním celkem byli běloruští aktivisté mnohem více vystaveni jejich vlivu a začali se ztotožňovat s ideou „západorusismu“. Kvůli nikdy neexistujícímu samostatnému běloruskému státnímu celku se členové BNK vyslovili pro „politickou nezávislost Litvy a Běloruska ve formě Litevského velkoknížectví“⁸². Za tímto účelem byla vytvořena „konfederace velkého knížectví litevského“, jejímiž členy se stali představitelé běloruských, litevských, polských a židovských organizací. Konfederace vydala čtyřjazyčné univerzálie, ve kterých se vyslovila pro opětovné sjednocení běloruských a litevských zemí, které tvořily od 14. do 16. století jeden celek. Na rozdíl od Litevského velkoknížectví měla Litva i Bělorusko disponovat autonomií⁸³. Hlavními iniciátory univerzálu byli bratři Luckevičové. Tento projekt však nezískal podporu u Poláků, kteří měli v plánu připojit běloruské a litevské oblasti k budoucí obnovené Rzeszpospolitě, ani u Litevců, kteří se již snažili o vytvoření vlastního státu. V tomto období se objevily i další plány na budoucí státoprávní uspořádání běloruských zemí. V polovině roku 1916 Běloruský lidový výbor přišel s návrhem na vytvoření „spojených států od Baltského k Černému moři“, následující rok se hovořilo o co nejtěsnějším spojení s Lotyšskem a Ukrajinou. Mezi vilenskými Bělorusy se stále neobjevovala idea nezávislého Běloruska a vždy hledali spojení se sousedními zeměmi. Je pravděpodobné, že si běloruští vlastenci dobře uvědomovali slabost běloruského národního hnutí, které se omezovalo pouze na velmi malou skupinu osob.

1.2.2 Východní běloruské oblasti pod ruskou nadvládou

Běloruský lidový výbor neměl na východ od fronty, v ruském záboru, plně analogickou národní organizaci. Mobilizace, silné emigrační vlny, způsobené přelidněností oblastí, nízká životní úroveň na venkově, evakuace mnoha hospodářských a vědeckých institucí a další důsledky války způsobily, že na území carského Ruska neexistovalo žádné národní centrum, které by sjednocovalo běloruské vlastence a propagovalo by zájmy běloruského národa. V druhé polovině roku 1915 byla vytvořena minská organizace Běloruského výboru pro pomoc obětem války (*Minski addzel Belaruskaha tavarystva dapamohi pacjarpelym ad vajny*)⁸⁴, která se věnovala

⁸² STAŠKEVIČ, N. *Na puti k istine : (Iz istorii nacional'no-osvoboditel'nogo dviženija v Belorussii, 1917 g.)*. 1. vyd. Minsk : Holas Radzimy, 1983. s.32.

⁸³ TURUK, F. *Beloruskoje dviženije*. s. 88.

⁸⁴ *Belaruskaje tavarystva dapamohi pacjarpelym ad vajny*. In *Encyklopedyja historyi Belarusi*. Minsk: Belaruskaja encyklopedija imja Petrusja Brouki, 1993. 1 sv. s. 359.

dobročinným aktivitám, zřizovala jídelny a noclehárny pro uprchlíky atd. Organizace čítala okolo padesáti členů, mezi nimiž byli A. Smolič, P. Aljaksjuk, A. Ljavický, L. Dubejkauský aj.

1.3 Běloruská emigrace a její činnost

Především v průběhu války, kdy se na běloruském území střetávala ruská vojska s německými, docházelo k silným emigračním vlnám na východ. Právě běženci rozmístění po celém Rusku začali zakládat uprchlické výbory a v návaznosti na to umožnila carská vláda v omezené míře zřizovat národní výbory, které se Bělorusům podařilo otevřít v Petrohradě a v Minsku. Tyto výbory se staly novými kulturně národními centry, organizovaly divadelní představení a literární večery. V petrohradském národním výboru dokonce začali na konci roku 1916 vydávat noviny „Dzjannica“ a „Šwietacz“. Nicméně omezená činnost novin způsobená cenzurou vedla redaktory k rozhodnutí jejich vydávání ukončit. Jedním z příkladů kontroly tiskovin se stalo slovo „Bělorus“, místo něž bylo možné používat pouze výraz „náš domov“.

1.4 Svržení carismu a nové období národního hnutí

Situace se změnila až v roce 1917, přesněji únorovou revolucí. Průběh únorové revoluce v Bělorusku byl analogický s ruským. Vznikala síť sovětů vojenských a rolnických delegátů, které vystupovaly za sociální spravedlnost. Minská organizace Běloruského výboru pro pomoc obětem války se prohlásila za národní výbor a intenzivně se zapojila do národně obrozenecké činnosti. Členové spolku poprvé vystoupili na veřejnosti s hesly „Witajma Wolu narodu“ latinkou a „Žywe Belarus“ (Ať žije Bělorusko) cyrilicí. Současně s těmito provoláními se objevily národní barvy – červená s bílou⁸⁵.

Díky svržení samoděržaví se uvolnil prostor pro politickou aktivitu nejen Bělorusů, ale i dalších podrobených národů. V tomto období vznikaly nebo obnovovaly svou činnost politické organizace, jen v roce 1917 jich na běloruském území působilo dvacet šest. Mezi sociálně demokratickými stranami převládala idea autonomie

---

⁸⁵ Bělorusové uvažovali o státním symbolu, který měli již Litevci - tzv. Pahoniju (ozbrojený rytíř na koni na červeném poli). K. Duž-Dušeuský vytvořil několik návrhů národní vlajky a jeden z nich byl přijat (tři vodorovné pruhy, z nichž horní a spodní byly bílé a prostřední červený). RUDOVIČ, S. *Čas vybaru*. s. 79.

Běloruska v rámci ruské federace. Rozsah autonomie se lišil podle programu politických stran. Běloruská strana národních socialistů (*Belaruskaja partyja narodnych sacyjalistav* - BSNS) v čele s Paulem Aljaksjukem pokládala Bělorusko pouze za jednu z oblastí Ruska, jejíž běloruské etnikum je charakteristické určitými rozdíly. Žádala národně teritoriální autonomii se zákonodárným orgánem a stavěla se proti předání půdy rolníkům.

Křesťansko demokratická jednota (*Chryscijanskaja demakratyčnaja zlučnasc* - CHDZ), v jejímž čele stanul kněz F. Abrantovič, v běloruském etniku spatřovala určité odlišnosti, které pokládala za důležité podporovat. Byla pro používání běloruského jazyka a za širokou autonomii oblasti.

Prioritní postavení měla v politickém životě BSH, která obnovila svou činnost v březnu 1917. Kromě autonomie země žádala rovnost všech občanů před zákonem, předání půdy pracujícím a kladla důraz na rozvoj národní kultury. Strana se hlásila k socialistickým idejím, na druhou stranu podporovala ruskou Prozatímní vládu, která neměla v plánu řešit sociální problémy. Byla to ale především strana běloruských patriotů. K jejím čelním představitelům patřili D. Žilunovič, P. Badunová, K. Duž-Dušeuský⁸⁶ aj.

Dále v západní oblasti carského Ruska působila Běloruská národní hromada (*Belaruskaja narodnaja hramada* -BNH), jejíž program byl ve velké míře shodný s BSH.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že běloruské politické strany byly jednotné v koncepci trvalého spojení s východním sousedem. Jejich programy se rozcházely v míře autonomie či ve fungování případné federace s Ruskem. Je možné se domnívat, že tato rozdílnost mohla pramenit z nedostatečné politické gramotnosti běloruských lídrů.

Konsolidace národního hnutí se měla projednávat na sjezdu běloruských politických stran a organizací, svolaném na 25. března 1917. Sjezdu se zúčastnili

---

⁸⁶ Belorusskaja socialističeskaja hromada. In *Političeskije partii Rossii: konec XIX – pervaja tret XX veka.* s. 63.

představitelé běloruských výborů pro pomoc uprchlíkům a obětem války, z politických stran byli přítomni zástupci BSH, CHDZ, BSNS, Národní demokratické strany, dále členové petrohradského a minského sovětu pracujících a vojenských delegátů a další běloruští aktivisté. Celkově bylo přítomno 150 delegátů. Katolický kněz Hadleuský na sjezdu vyzýval k podpoře národních škol, jazyka a kultury, které jsou nedílnou součástí běloruské národní identity. „Hromadovec“⁸⁷ A. Burbis upozornil na nedostatečnou politickou gramotnost a národní uvědomění běloruských rolníků. K jeho názoru se připojil jeho spolustraníček A. Smolič. Účastníci sjezdu se shodli na vytvoření autonomního běloruského státu v rámci federativního Ruska, za předpokladu, že pro tento plán získají podporu z řad rolníků. Současně byl zvolen nejvyšší oblastní orgán, Běloruský národní výbor (*Belaruski nacyanalny kamitet - BNK*), který měl ve spolupráci s prozatímní ruskou vládou zrealizovat výstupy sjezdu. Výbor čítal 18 členů (P. Aljaksjuk, L. Zajac, F. Šantyr, A. Smolič, J. Kančar, V. Hadleuský aj), z toho deset⁸⁸ jich bylo zástupců BSH, předsedou výkonného výboru se stal pinský velkostatkář a člen Státní dumy Raman Skirmunt. Ačkoliv „hromadovci“ získali nejvyšší počet křesel, hlavní směr politiky výboru udávali Skirmunt, Aljaksjuk a Hadleuský, kteří podporovali autonomii běloruských oblastí i národní odlišnost, ale do určité meze. Zároveň se identifikovali s programem kadetů (Konstituční demokratická strana), kteří dominovali v Prozatímní vládě. Zvolením kontroverzní osoby, Ramana Skirmunta, předsedou výkonného výboru a schválením spolupráce s Prozatímní vládou byl ukázán pravicový směr výboru, jenž se rozcházel s levicovým programem BSH.

Mimořádná delegace složená z pěti členů výboru včetně jeho předsedy předložila ruské straně svůj program. Nicméně bilance jednání byla záporná, Prozatímní ruská vláda trvala na jednotnosti a nedělitelnosti všech ruských oblastí. Tyto výsledky se daly očekávat z několika důvodů. Běloruští vlastenci měli jen malé politické zkušenosti a podcenili ekonomické a geopolitické zájmy Ruska. Také jim stále chyběla podpora etnických Bělorusů - rolníků, kterou mohli získat pouze změnou jejich sociálně ekonomické situace, spočívající v první řadě v řešení agrární otázky.

---

⁸⁷ Slovo odvozené od BSH.

⁸⁸ Zde se opět rozcházejí údaje jednotlivých autorů. Z.Šybeka uvádí počet členů BSH šest a tedy neměli většinu v BNK. Naopak deset členů uvádí Krutalevič, ale i Ladysev s Bryhadzinem.

I přesto sehrál BNK významnou roli v konsolidaci kulturního a politického běloruského obrození, zaregistroval všechny běloruské organizace, které vznikly na území Ruska. Nicméně sílící nepokoje z řad dělníků a vojáků proti Prozatímní vládě a buržoazii měly vliv také na události v Bělorusku, tedy i na pravicový BNK.

Tato situace vedla k rozhodnutí o svolání konference všech národních běloruských organizací, která se uskutečnila v červenci 1917 v Minsku. Většina jejích účastníků se opět vyslovila pro autonomii Běloruska, byl zvolen nový koordinační orgán - Centrální rada běloruských organizací a stran (*Centralnaja rada belaruskich arhanizacyj i partyj* - CRBA), jako jediný řídicí a zastupitelský orgán běloruských oblastí. Členové BSH zaujali vedoucí postavení ve výkonném výboru Rady. Předsedou byl jmenován J. Ljosik, dalšími členy byli A. Smolič, U. Falský, U. Halubok, A. Ljavický⁸⁹. Centrální radě se však nepodařilo vytvořit síť místních organizací jako protiváhu sovětům.

Radikalizace sil v Rusku v druhé polovině roku 1917 vedla výkonný výbor CRBA na svém druhém sjezdu, který se uskutečnil 15. - 25. října 1917, k vytvoření nového oblastního orgánu. Toto principiální rozhodnutí našlo velký ohlas a podporu mezi všemi běloruskými organizacemi, především u běloruských sjezdů bývalých ruských front, ale i ze strany uprchlických organizací, učitelských sjezdů aj.⁹⁰

Výsledkem bylo vytvoření Velké běloruské rady (*Vjalikaja belaruskaja rada* - VBR) složené ze zástupců všech běloruských organizací a členů Centrální vojenské běloruské rady. Předsedou jejího výkonného výboru byl zvolen V. Adamovič. Dále byli členy A. Smolič, S. Rak-Michajlouský, P. Badunová, V. Zacharka, P. Aljaksjuk aj. VBR ihned po svém utvoření oznámila, že na sebe bere roli nejvyššího orgánu země a bude hájit národní práva a zájmy všech Bělorusů⁹¹. Jedním z jejích hlavních úkolů bylo svolání ústavodárného národního všeběloruského sjezdu, na němž se měla řešit otázka suverenity Běloruska. Od tohoto momentu se Minsku začalo říkat Minsk-

---

⁸⁹ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 35.

⁹⁰ Uskutečnily se sjezdy běloruských vojáků severní fronty ve Vitebsku, rumusnké fronty v Oděse, jihozápadní fronty v Kyjevě.

⁹¹ KOBRYN, M. *Belaruski nacyjanalny ruch: 1917-1920*. 1. vyd. Minsk: Belaruskaje vydaveckaje Tavarystva "Chata", 2004. s. 39.

Běloruský, což bylo uvedeno i v První ústavní listině⁹². V polovině listopadu 1917 členové VBR požádali německou stranu o uzavření míru, sjednocení okupovaných běloruských oblastí se zbytkem země a vytvoření federace s Ruskem⁹³. Jejich žádost zůstala bez odpovědi.

Běloruské sjezdy se v průběhu roku 1917 organizovaly velmi často, vždy se shodly na budoucnosti své země, kterou viděly ve svazu s Ruskem.

1.5 Běloruské vojenské formace

Důležitým počínem při uskutečňování státnosti Běloruska se stal pokus o zformování národních vojenských jednotek. Členové běloruských organizací si velmi dobře uvědomovali, že pro stát je důležité vlastní vojsko, které mu dává reálnou sílu a moc.

První spolky běloruských vojáků se začaly zakládat v ruských armádách v květnu až červenci 1917. Z dostupných zdrojů jsem zjistila, že jedni z nejaktivnějších vojáků - zakladatelů byli bývalí učitelé, což nám opět potvrzuje, že hlavní roli v běloruském národním hnutí sehrála venkovská inteligence. První vojenský spolek vznikl v Rize, dále na rumunské frontě a na západní frontě. Tyto spolky se pokoušely navázat spojení s Minskem. Po několika běloruských vojenských sjezdech, které se podařilo zorganizovat, vznikla z iniciativy Velké běloruské rady ke konci října 1917 Ústřední běloruská vojenská rada (*Centralnaja Belaruskaja vajsakovaja rada* - CBVR). Jejím hlavním úkolem bylo vytvořit vlastní vojenské jednotky a chránit běloruské oblasti, ale i Rusko⁹⁴. Předsedou jejího výkonného výboru se stal Symon Rak-Michajlouský, předtím působící v jednotkách západní fronty. Jeho zástupcem byl jmenován Konstantin Jezavitav sloužící v 5. armádě pod Dvinskem a Jazep Mamonka, který založil první vojenský spolek v Rize.⁹⁵

Dne 24. listopadu 1917 získali členové CVBR od vrchního velitele ruské armády Krylenka souhlas s vytvořením prvního národního běloruského pluku a běloruských jednotek. Avšak na základě rozhodnutí vrchního velitele západní fronty Mjasnikova,

---

⁹² VARONKA, J. *Belaruski ruch ad 1917 da 1920*. Kouna: 1920. s. 6.

⁹³ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 523.

⁹⁴ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam* s. 43.

který se postavil proti běloruským jednotkám, Krylenko zrušil své povolení. A naopak začala postupná paralyzace CBVR, která skončila zatčením jejích členů Mamonky, Jezavitava, Zacharky a dalších v noci z 31. ledna na 1. února 1918⁹⁶. Propuštění byli až den poté, kdy německé jednotky zahájily postup na východ.

1.6 Sovětský vliv na běloruské národní hnutí

Během celého roku 1917 hrály na běloruském území hlavní roli ruské politické strany a jednoznačně vystupovaly proti ambicím běloruských národních organizací. A na jakou stranu se přiklánělo většinově běloruské venkovské obyvatelstvo?

Jak bylo uvedeno výše, stále přetrvával problém podpory běloruské otázky ze strany obyvatelstva. Ve městech, kde byla propaganda národního uvědomění nejsilnější, bylo národnostní složení obyvatelstva velmi pestré a Bělorusové tvořili pouze 10 -15%⁹⁷. Naopak na vesnicích žili rolníci, z větší části etničtí Bělorusové, kteří mohli být potenciální oporou běloruského národního hnutí. Byli však většinou nevzdělaní a vyznačovali se méně rozvinutým občanským vědomím. Oproti vzdělanému městskému obyvatelstvu tato vrstva obyvatelstva reagovala na politické inovace s nevolí, o čemž svědčí první sjezd rolnických delegátů Minské a Vilenské gubernie uskutečněný 20. dubna 1917. Sjezdu se tehdy zúčastnilo více jak 800 představitelů volostí a selských spolků a většina se vyslovila proti rezoluci přijaté Běloruským národním výborem – vytvoření autonomního běloruského státu v rámci federativního Ruska. Myšlenka autonomie země nezískala žádnou podporu.

Členové BSH obviňovali předsedu sjezdu M. Frunze⁹⁸, který v té době zastával post ředitele oddělení policie Minsku, z ovlivňování delegátů ve prospěch bolševiků. „Hromadovci“ měli s největší pravděpodobností pravdu, neboť podle Frunzeho životopisu spolupracoval s bolševiky a společně s A. Mjasnikovem, K. Landerem,

---

⁹⁵ VARONKA, J. *Belaruski ruch ad 1917 da 1920*. s. 6.

⁹⁶ NAJDZJUK, J., KASJAK, I. *Belarus učora i sjannja: Papuljarny narys z historyi Belarusi*. 1.vyd. Minsk: Navuka i technika, 1993. s. 107.

⁹⁷ BIČ, M. Nacyjanalny sklad pramyslovaha praletaryjatu Belarusi u kancy XIX-pačatku XX stahoddzjav. In *Vesci AN BSSR. Cer.hramad. navuk*. 1972. č. 4. s. 44.

⁹⁸ Michail Frunze byl jedním z nejaktivnějších bolševiků v únoru 1917 v Minsku, Bělorusku i na západní frontě. Dne 3. března 1917 se stal ředitelem minské milice.

I. Ljubimovem a V. Knorynem zakládali bolševické organizace. Frunze ještě před únorovou revolucí řídil ilegální bolševickou organizaci v Minsku⁹⁹.

Krutalevič píše, že „členové BSH a BNK se v reakci na výsledky sjezdu vyjádřili o rolnících jako primitivech s velmi slabým národním uvědoměním, kteří zatím nedospěli k tomu, aby pochopili „celonárodní úkoly“¹⁰⁰. Zároveň cituje E. Kančera, podle něhož od tohoto momentu BNK zaujal ve vztahu k rolníkům nepřátelskou pozici.

Pro venkovské obyvatelstvo především v západních oblastech Běloruska, jak již bylo zmíněno výše, byla otázka národní identity nejasným a nedůležitým pojmem.

Ve vítězství říjnové revoluce spatřovali stoupenci běloruského národního hnutí příležitost ke konečnému vyřešení otázky národního a politického sebeurčení Bělorusů. Leninovy dekrety, hlásající rovnoprávnost všech národů na území sovětského Ruska, rušící národnostní diskriminaci a naopak zaručující právo na sebeurčení národů vedoucí až k možnému odtržení, nespĺnily do nich vkládaná očekávání. Jakmile se bolševici chopili moci, vrchní komisař pro národnosti Josif Stalin začal ve všech vznikajících republikách organizovat pobočky bolševických stran a rozeštvávat nezkušené národní činitele.

V Minsku byl v říjnu 1917 vytvořen Vojenský revoluční výbor Západní oblasti (Vajenna-revaljucyjny kamitet Zachodnjaha frontu - BRK), který plnil funkci řídicího orgánu bolševické strany v Bělorusku. Jeho členy byli většinou neetnickí běloruští bolševici jako A. Mjasnikov, V. Knoryn, K. Lander aj. BRK velkou mírou pomáhal sovětům a revolučním výborům organizovat místní samosprávu a získat významné instituce. Jakékoli antibolševické tendence se snažil likvidovat, zakázal běloruské noviny „Homelskaja žizň“, „Minskaja žizň“ aj. V druhé polovině listopadu 1917 uspořádal tři sjezdy sovětů dělnických, rolnických a vojenských zástupců, na nichž se delegáti vyslovili pro nastolení sovětské moci v Bělorusku a pro nedělitelnost „velkého Ruska“. Běloruské národní hnutí bylo označeno za konspiraci polských

---

⁹⁹ IOFFE, E. *Sovetskije vojenačalniki na belorusskoj zemle: Putevoditel po mestam žizni i dejatelnosti*. 1. vyd. Minsk: Polymja, 1988. s. 10.

¹⁰⁰ KRUTALEVIČ, V. *Rožděnije Belorusskoj sovetskoj respubliky*. s. 103.

statkářů¹⁰¹. Zároveň byl vytvořen Oblastní výkonný výbor sovětů dělnických, vojenských a rolnických poslanců Západní oblasti (Abłasny vykanaučy kamitet Savetav rabočych, saldackich i sjaljanskich deputatav Zachodnjaj voblasci i frontu - Ablvykamzach), jehož předsedou se stal A. Mjasnikov¹⁰², členy výkonného výboru byli P. Kazlov, M. Kryvašejn, P. Osipav, I. Alibehav¹⁰³. Ablvykamzach se stal bolševickým prozatímním zákonodárným orgánem v západních oblastech Ruska, které nebyly okupovány Němci a čítal 152 členů¹⁰⁴ především z řad sovětů. Tento výbor zakládal síť komisariátů pro řízení politických, sociálních, vojenských a ekonomických oblastí. Moc v zemi se ocitla v rukou bolševiků, nejvlivnější z nich nebyli běloruské národnosti¹⁰⁵.

1.7 Otázka budoucnosti běloruských oblastí

Zvláště ke konci roku 1917 ožívaly ve všech částech Ruska organizace, které vedly boj za vytvoření národních států. Běloruské národní síly ovlivnilo ve velké míře listopadové vyhlášení autonomní Ukrajinské lidové republiky. Díky tomu se zrodila myšlenka na svolání sjezdu, na němž by se vyřešila otázka budoucího státoprávního uspořádání oblastí osídlených Bělorusy. Za těchto okolností byl svolán všeběloruský sjezd.

Běloruské národní hnutí mělo několik podob. Jedna strana se vyslovovala pro vyhlášení autonomní běloruské republiky s parlamentní formou vlády a demokratickými institucemi, jež by společně s ostatními republikami tvořila všeruský federativní svaz. Ke stoupencům tohoto plánu se řadila Velká běloruská rada a větší část členů BSH.

Druhý směr představoval Běloruský oblastní výbor (*Belaruski Akruhovy Kamitet - BAK*), který vznikl v listopadu 1917 v Petrohradě na Druhém všeruském sjezdu sovětů

---

¹⁰¹ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 51.

¹⁰² ZACHARKA, V. Hlaunyja momenty belaruskaha ruchu. *Spadčyna*. s.3-17.

¹⁰³ IHNACENKA, I. *Kastryčnickaja revaljucyja na Belarusi*. s. 121.

¹⁰⁴ Údaje o počtu členů se opět rozcházejí. Například Krutalevič uvádí 170 členů z řad rolníků a vojáků, a 17 členů odborových organizací.

¹⁰⁵ Například M.Frunze byl Moldavanem, A. Mjasnikov Arménem, Knoryn Lotyšem.

dělnických a vojenských zástupců a v jeho čele stanul J. Kančer. Organizace, prezentující se jako rolnická, sdružovala především pravicové elementy (esery). Slovo „oblastní“ předznamenávalo plány členů, jimiž byli zástupci běloruských gubernií, vojenských výborů aj. Hlavním cílem BAK bylo vytvořit „oblastní vládu“, v níž by hrál prim. Zároveň jeho členové nereflekovali etnickou odlišnost od Rusů a napadali Velkou běloruskou radu kvůli jejím plánům na autonomii běloruských oblastí. BAK zároveň odsuzoval činnost Ablvykamzacha, který ve svých řadách neměl žádné Bělorusy a podle členů BAK tedy neměl právo hrát roli běloruského řídicího orgánu.

BAK se snažil hrát na několik stran. Zpočátku pokládal sovětskou moc za ničivou sílu, nicméně později začal intenzivně spolupracovat s bolševiky na plánu uchopení moci v Bělorusku. Své snahy obhajoval tím, že do té doby v zemi působící orgán - Ablvykamzach - je pouze prozatímním orgánem, který není schopen dlouhodobě řídit zemi. Bolševici chtěli prostřednictvím BAK získat kontrolu nad běloruským národním hnutím a z toho důvodu mu poskytli finanční prostředky na zorganizování sjezdu běloruských organizací.

Postupně se rozšiřující vliv bolševiků na dění v Bělorusku vyvolal nevoli u mnohých národních politických uskupení (BSH, BSNS, CBVR). Ta zareagovala tak, že 27. října 1917 vydala tzv. List běloruskému lidu (*Hramata da belaruskaha narodu*) vyzývající ke sjednocení okolo Velké běloruské rady a k boji za svobodu a práva běloruského lidu¹⁰⁶. Přestože nebyly vytyčeny žádné kroky v otázce budoucnosti běloruských oblastí, hlavní myšlenka dokumentu byla zřejmá - bojovat proti nové bolševické vládě a získat podporu napříč všemi vrstvami obyvatelstva.

Problém podpory svých plánů se nakonec stal pro vůdce běloruského národního hnutí osudným. Venkovské obyvatelstvo zůstávalo k možným politickým změnám zpočátku indiferentní. Bylo to zajisté spojeno s tím, že stoupenci autonomie země dosud nepřistoupili k jakýmkoli činům v sociální oblasti. A především venkovské obyvatelstvo zmítané válkou slyšelo pouze na zlepšení svých životních podmínek. Naproti tomu bolševické výbory podnikaly kroky, jimiž si získávali na svou stranu

rolníky. Bolševici taktéž mohli působit na běloruské obyvatelstvo mnohem intenzivněji, neboť většinově zastávali pozice v místní samosprávě.

Ke konci listopadu 1917 vydaly běloruské národní politické organizace¹⁰⁷ provolání „Ke všemu běloruskému lidu“ (*Da usjaho naroda belaruskaha*), v němž zveřejnily svůj politický program, dotýkající se všech oblastí země. V otázce státního zřízení měla být vyhlášena běloruská demokratická republika s místním výkonným orgánem, v jehož kompetencích by bylo schvalování místních zákonů, projednávání všeruských zákonů a jejich používání s ohledem na místní prostředí. Oblasti mezinárodních vztahů a obchodních smluv se zahraničními partnery by plně příslušely nejvyššímu zákonodárnému orgánu ruské federace. Řídící orgán, rada, by zajišťoval bezplatné vzdělávání, právo zastupovat Bělorusko na mírové konferenci a mnoho dalších záležitostí. Na základě tohoto programu měl být svolán na 5. prosince 1917 sjezd zástupců běloruského lidu, na němž měl být zvolen výkonný orgán moci¹⁰⁸. Autoři provolání vyzývali organizace, aby se jejich zástupci této konference zúčastnili.

Přetrvávajícím problémem, který je možné vidět i v současném boji za nezávislost, byla nejednotnost demokratických sil. Hlavními aktéry běloruského politického dění v té době byly na jedné straně národně orientovaná Velká běloruská rada a nově vzniklá Centrální běloruská vojenská rada a na druhé straně BAK, spojenec bolševiků. Tyto dva tábory, východní – „moskvofilský“ a západní – „národnický“, nebyly ochotny nějaké větší spolupráce ve jménu budoucí svobodné země¹⁰⁹.

Neshody mezi oběma výše uvedenými organizacemi byly způsobeny také tím, že pro členy Velké běloruské rady, pocházejícími především z řad BSH, byly běloruská státnost a kulturně národní rozvoj hodnotami, jimž je třeba se věnovat celý život. Naopak členové Běloruského oblastního výboru se rekrutovali hlavně z řad ruských socialistů - revolucionářů (rolníci, vojáci, ale i úředníci a důstojníci) a donedávna ještě pohlíželi na činnost běloruských „národních“ s nedůvěrou¹¹⁰.

---

¹⁰⁶TURUK, F. *Belorusskoje dviženije*. s. 95-96.

¹⁰⁷ Velká běloruská rada, Centrální běloruská vojenská rada, Běloruský výkonný výbor západní fronty

¹⁰⁸ TURUK, F. *Belorusskoje dviženije*. s. 97-100.

¹⁰⁹ RUDOVIČ, S. *Čas vybaru*. s. 169.

¹¹⁰ RUDOVIČ, S. *Čas vybaru*. s. 169.

Poté, co národní organizace zveřejnily plán na uskutečnění běloruského národního sjezdu, pokoušel se bolševický Oblastní výkonný výbor jejich plán překazit. Bolševici se obrátili na Lidový komisariát pro národnostní otázky, který se však k jejich požadavku postavil odmítavě. Své stanovisko obhajoval tím, že by tato akce příliš ostentativně odporovala deklaraci práv národů Ruska stanovující právo národů na sebeurčení. Bolševici, kteří po zkušenosti z okrajín Ruska viděli jak obrovskou sílu může mít národní hnutí, se snažili ovládnout to běloruské bez násilí. Lidový komisariát pro národnostní otázky v čele s Josipem Stalinem se snažil najít spojence v nějaké běloruské organizaci, která by uspořádala všeběloruský sjezd v jiném termínu a na jiném místě, a tím by v tichosti překazila cíle běloruských „národních“. Svého příznivce našel v BAK díky levicovým eserům. Za bolševických subvencí vyzval BAK v deklaraci zveřejněné 17. listopadu 1917 k účasti na běloruském sjezdu, který se měl uskutečnit v Mohilevě 15. prosince 1917 a jehož organizací byl BAK pověřen.

Pokus o uspořádání všeběloruského sjezdu s podporou bolševiků se však nezdařil. Většina jeho budoucích účastníků se vyslovila pro účast na sjezdu organizovaném VBR. Díky jednáním člena VBR J. Varonky a zástupce CVBR J. Mamonky se zástupci BAK v Petrohradě vyslovili pro uspořádání společného sjezdu 5. prosince 1917. Je zřejmé, že jak VBR, tak CBVR měly eminentní zájem na tom, aby se sjezdu účastnil také BAK, neboť disponoval širší podporou napříč sociálními vrstvami, což se projevilo ve volbách 25. listopadu 1917 do ústavodárného shromáždění. Eseři získali nadpoloviční většinu hlasů oproti běloruským stranám a organizacím, které získaly velmi malé procento hlasů¹¹¹.

Již v této době vystupují na povrch alarmující skutečnosti. Za prvé, hlavní stoupenci nezávislosti se obávali rolníků, jejichž národnostní složení bylo především běloruské. Z toho vyplývá i další skutečnost, že ideologická stránka věci pro ně byla mnohem důležitější než faktická.

---

¹¹¹ Z 900 000 voličů Minského volebního obvodu volilo kandidáty BSH pouze 3000 voličů (0,3%). KRUTALEVIČ, V. *Istorija Belarusi: Stanovlenije nacionalnoj děržavnosti (1917-1922)*. s. 24.

1.8 První všeběloruský sjezd

Oficiální zahájení Prvního všeběloruského sjezdu se uskutečnilo 5. prosince 1917¹¹² v Minsku a sešli se na něm všichni poslanci ústavodárného shromáždění zastupující Bělorusko: zástupci gubernií, okrsků, hejtmanství, městských samospráv, uprchlických výborů, vojenských běloruských oddílů, všech běloruských politických stran, národních a kulturně vzdělávacích organizací, samozřejmě zástupci VBR, CBVR a BAK. Celkem bylo přítomno 1167¹¹³ delegátů disponujících rozhodujícím hlasem a 705 delegátů s poradním hlasem¹¹⁴.

Účastníky sjezdu je možné rozdělit do dvou hlavních táborů. V některých publikacích jsou tyto dvě skupiny označovány jako „stoupenci nezávislosti“ a „rusofilská skupina“. Domnívám se, že mnohem výstižnější je rozdělení na tzv. „radovce“ (radaucy - slovo odvozené od VBR) a „oblastníky“ (ablasniki – slovo odvozené od BAV). Účastníci sjezdu zastupující VBR požadovali vyhlášení běloruské republiky, která by byla společně s dalšími nově vzniklými státy spojena s Ruskem na federativních základech. „Oblastníci“ pocházeli z řad Běloruského oblastního výboru, zemstev a rolníků. Ti viděli budoucnost země jako autonomní oblast s vlastním řídicím orgánem ale podřízenou ruské federaci. Na sjezdu byla početná také levicová frakce, jejímiž hlavními představiteli byli F. Šantyr, U. Falský, H. Kaušyl aj. Ta se samozřejmě stavěla za vytvoření pouze oblastní vlády v rámci sovětského Ruska.

Pokud bychom měli zhodnotit sociální složení sjezdu, přibližně dvě třetiny účastníků pocházely z řad civilistů (rolníci, dělníci, inteligence), jednu třetinu tvořili

---

¹¹²Datum zahájení sjezdu není jednotné ani mezi účastníky ani mezi badateli. Někteří, včetně účastníka K. Jezavitava, se shodli na 5. prosinci 1917. Další účastník sjezdu Dounar-Zapolski uvádí 8. prosince. Například ale Turuk uvádí, že sjezd byl oficiálně zahájen 14. prosince, Najdzjuk a Šibeka uvádějí 15. prosinec 1917. Domnívám se, že skutečnosti napovídají spíše zahájení sjezdu 5. prosince 1917. O zahájení sjezdu 5. prosince 1917 svědčí Protokol №1 soukromé porady členů Všeběloruského sjezdu v Minsku. Označení „soukromé“ je z toho důvodu, že bylo přítomno pouze 300 účastníků a očekávalo se až 900 přítomných. Nebylo by reálné, aby sjezd čítající kolem 2000 delegátů vytvořil jednotlivé komise, které by za tři či čtyři dny projednaly a našly řešení pro všechny vytyčené otázky. Předpokládám, že 14. nebo 15. prosince mohlo být zahájeno schvalování bodů jednotlivých komisí, které však pracovaly již od 5. prosince.

¹¹³ Účastníci sjezdu uvádějí rozdílný počet delegátů, J.Kančar 1915, I.Varonka 1900. Přiklonila jsem se k počtu, který uváděla převažující většina (Hryb, Stankevič, Turuk) a zároveň byl prezentován v knihách, které vyšly v současné době.

¹¹⁴ KRAUCOV, M. Usebelaruski zjezd 1917 h. Referat čytany u Lodzi.... *Belaruski zvon*. 1921, č. 11-14.

vojáci, 455 účastníků byli delegáti z orgánů místní samosprávy a 367 účastníků vzešlo z politických stran, odborů, organizací¹¹⁵.

Sjezd zahájil předseda Ústřední běloruské vojenské rady S. Rak-Michajlouský¹¹⁶ a v průběhu jeho konání bylo vytvořeno několik sekcí a komisí, které se zabývaly otázkami práv a povinností lidí žijících na běloruském území, organizací místní samosprávy, finanční politikou atd. Jednou z nejproblémovějších se stala otázka státoprávního uspořádání budoucího státu. Nad členy sjezdu visela otázka, zda být součástí sovětského Ruska či samostatnou republikou v rámci federace s Ruskem.

Cvikevič, jeden z účastníků sjezdu, došel k závěru, že rozpory mezi oběma hlavními tábory byly způsobeny jednak kvůli termínu „federativní a Běloruská republika“. Neznalost pojmu „federativní“ a k tomu ještě fakt ustavení Běloruska republikou vyvolávalo ve většině delegátů sjezdu nedůvěru¹¹⁷.

Byla zvolena Rada Prvního všeběloruského sjezdu s 36 členy¹¹⁸ a 9. prosince 1917 její výkonný výbor, který čítal třináct zástupců, z toho čtyři za levicovou frakci, pět za socialistické strany a pět z řad gubernií. Předsedou výkonného výboru Rady Prvního všeběloruského sjezdu se stal Rak - Michajlovský. Místopředsedy byli ustaveni Savič za socialisty, Falský a Verbický za levicový blok a Kliševič jako představitel rolníků minské gubernie¹¹⁹. Co se sociálního složení Rady Prvního všeběloruského sjezdu týče, osm členů bylo z řad rolníků, pět z vojenských organizací, největší počet členů bylo z řad socialistických stran. Od 14. prosince 1917 byl sjezd veden nově zvoleným předsedou sjezdu, jímž se stal J. Serada

Od zahájení sjezdu až do 16. prosince 1917 se projednávaly spíše organizační otázky: pozemková reforma, kultura, repatriace uprchlíků, finance, soudnictví¹²⁰.

---

¹¹⁵ RUDOVIČ, S. *Čas vybaru*. s. 177.

¹¹⁶ Mezi těmito organizacemi byly Centrální vojenská rada, uprchlické, frontové organizace, zástupci pošty a telegrafů, železničáři a mnoho dalších. Pratakol №5 pryvatnaje narady sjabrou Usebelaruskaha Zjezdu u Mensku 6.12.1917. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki. Tom I. Kniha 1.* s. 18.

¹¹⁷ CVIKEVIČ, A. *Kratkij očerk vozniknovenija Belorusskoj Narodnoj Respubliki*. s. 7.

¹¹⁸ Počet členů Rady se liší, v dokumentu z archivu J.Varonky uveřejněném v *Archivech Belaruskaj Narodnaj Republiki* na straně 37-38 je uvedeno 36 členů, naopak v knize Ladyseva a Bryhadzina - *Pamiž uschodam i zachadam*, na straně 58 je uvedeno 57 členů.

¹¹⁹ Pratakol №18 ahulnaha pasadžaňa Usebelaruskaha Zezdu u Mensku 9.12.1917. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki. Tom I. Kniha 1.* s. 34.

¹²⁰ JEZAVITAV, K. Peršy Usebelaruski kanhres. *Belaruskaja Minujščyna*. s. 25-29.

Běloruští představitelé měli v plánu „očistit“ svou zemi od ruských vojenských jednotek a požádat polské jednotky Dowbór - Mušnického o přesídlení do své země. Mírové rozhovory, které se konaly na běloruském území, v Brestu Litevském, na němž byla i válka ukončena, se měly vést také s Bělorusy. Zároveň chtěli Bělorusové řešit otázku existence bolševických orgánů v zemi.

Hlasování o nejdůležitějším bodu sjezdu, státoprávním uspořádání běloruských oblastí, se uskutečnilo v noci ze 17. na 18. prosince 1917. Většinou hlasů byla přijata rezoluce, skládající se z patnácti bodů, z nichž nejdůležitějším byl bod první, který odpovídal na otázku budoucnosti běloruských oblastí. „Na základě vyhlášení práva národů na sebeurčení je stanoveno republikové zřízení země v hranicích běloruských oblastí, které jsou součástí ruské demokratické federativní republiky. První všeběloruský sjezd stanovuje: v nejkratší době vytvořit oblastní vládu – Všeběloruskou radu rolnických, vojenských a dělnických poslanců, která bude spolupracovat s centrální vládou“¹²¹. Rezoluce dále obsahovala povinnosti Rady Prvního všeběloruského sjezdu, kterými bylo svolání dalšího běloruského sjezdu, na němž bude zvoleno ústavodárné shromáždění, zformování běloruského vojska, předání půdy rolníkům aj.

Právě v tuto dobu vtrhli do zasedací síně zástupci Ablvykamzachu a za pomoci vojáků vedených velitelem minského pluku Remizovem sjezd násilně rozehnali. Byli zatčeni členové výkonného výboru a někteří jeho účastníci, celkem 25 osob, mezi nimi byli předseda Prvního všeběloruského sjezdu J. Serada, Vazila, Kaljadka, Burbis aj.¹²² Tato násilná akce ukončila nejlegitimnější cestu budování běloruské státnosti.

Zbývající členové Rady Prvního všeběloruského sjezdu, kteří zůstali na svobodě, se v čele s J. Losikem rozhodli svolat ještě týž den, tedy 18. prosince 1917, pokračování sjezdu v budově železničního depa. Rada Prvního všeběloruského sjezdu byla zplnomocněna vyčlenit ze svých řad výkonný výbor, na nějž by připadly všechny záležitosti týkající se běloruské státnosti.

Jakmile byl výkonný výbor Rady Prvního všeběloruského sjezdu vytvořen, většina účastníků sjezdu opustila Minsk. Výkonný výbor měl pouze 17 členů, mezi

---

¹²¹ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 255-256.

¹²² KRAUCOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliki. *Spadčyna*. s. 78.

nimiž byl J. Varonka (zmocněnec pro zahraniční věci), J. Serada (vnitřní záležitosti), M. Kascevič (vzdělání), S. Rak-Michajlouský (obrana), Prušynský (práce), T. Hryb (zemědělství), L. Zajac (vedoucí výboru) aj.¹²³ a až do zvolení Rady BLR se stal jedinou, ač ilegální, politickou institucí v zemi. Rada Prvního všeběloruského sjezdu se stala podle usnesení sjezdu nevyšším výkonným orgánem v zemi, měla připravit druhý všeběloruský sjezd. Většina členů se shodla na autonomii Běloruska v rámci ruské federace.

Důležitým bodem sjezdu byla skutečnost, že všechny běloruské organizace, a to jak z území okupovaných Němci, tak z území pod ruskou mocí, se sešly a přijaly kompromisní rozhodnutí vyhovující všem stranám.

Někteří historici hodnotí rezoluci sjezdu jako reflexi neakceptovatelnosti sovětské vlády a jejích uzurpátorských tendencí. Naopak Turonak zastává názor, že běloruští vlastenci prostřednictvím BAK s největší pravděpodobností spolupracovali se sovětskou vládou a její jednotky rozehnaly sjezd z toho důvodu, že na něm byl deklarován běloruský orgán státní moci¹²⁴.

Po rozeznání Prvního všeběloruského sjezdu pokračovala až do 18. února 1918, kdy oblasti obsadili Němci, moc v Minsku v rukou bolševiků, respektive Ablvykamzachu. Národní politický život byl v tomto období minimalizován.

1.9 Bělorusové při mírových jednáních v Brestu litevském

Určitá forma oblastní moci byla tedy již vytvořena, ale Bělorusko zatím nebylo vyhlášeno republikou.

V době sovětsko-německých mírových jednání v Brestu Litevském výkonný výbor Rady Prvního všeběloruského sjezdu vyslal tříčlennou delegaci (A. Cvikeviče, S. Rak-Michajlouského, I. Seradu)¹²⁵ hájit běloruské zájmy. Ti měli v plánu předstoupit s následujícími požadavky: autonomií země včetně oblastí okupovaných Němci v rámci

---

¹²³ KRAUCOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliki. s. 78.

¹²⁴ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 66-67.

¹²⁵ Jednání se nakonec J. Serada nezúčastnil, vrátil se do Minsku.

ruské federace; odchodem německých vojsk z běloruských oblastí; umožněním uprchlíkům vrátit se do země; zaplacení obyvatelstvu škod způsobených válkou¹²⁶.

Členové běloruské delegace se sešli s ministrem zahraničních věcí Německa Kuhlmanem, který jim sdělil, že z právního hlediska jejich delegace nemůže být připuštěna k rozhovorům jako rovnocenný partner, neboť jejich mandáty nebyly potvrzeny legitimní běloruskou vládou. Vůdce ruské delegace v Brestu Litevském Lev Trocký prohlásil, že neuzná Bělorusko a nemůže připustit, aby na mírových jednáních tuto zemi zastupoval někdo jiný než on, tedy ruská strana¹²⁷. Na mírová jednání ale nebyli připuštěni nejen běloruští zástupci, ale i představitelé ostatních národů, kteří se snažili vymanit z ruského jařma.

Poté co L. Trockij na začátku února 1918 odmítl podepsat mírovou smlouvu, zároveň ale vyhlásil ukončení války ze strany Ruska a úplnou demobilizaci svých vojsk, německý generál Hofman oznámil 16. února 1918 sovětské delegaci v Brestu Litevském, že 18. února 1918 začne ofenzíva německých vojsk na východní frontě.

1.10 Shrnutí první kapitoly

Co se vojenských jednotek týče, v listopadu 1917 bylo podle nařízení hlavního velitele bolševických vojsk Krylenka umožněno vytvářet národní běloruské jednoty a začal se formovat první minský běloruský pluk, který však neměl dlouhého trvání. Již 8. prosince 1917 bylo vytváření pluku zakázáno v reakci na antibolševické projevy ukrajinské Rady. Tato skutečnost připravila Všeběloruský sjezd o vojenskou oporu.

Neúspěšné pokusy o vytvoření vlastního vojska byly také důsledkem nedostatečného počtu běloruských vojáků, neboť většina z nich bojovala na frontách za hranicemi. V tu dobu se sice v Bělorusku vojáci nacházeli, ale především Rusové nebo vojáci z jiných republik, kteří se nezajímali o plány běloruských nacionalistů.

Ústřední vojenská běloruská rada byla po zatčení jejích členů do Rady Prvního všeběloruského sjezdu v únoru 1918 oficiálně rozpuštěna a zbývající členové byli

---

¹²⁶ KRAUCOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliky. Spadčyna. s. 77.

¹²⁷ KRAUCOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliky. Spadčyna. s. 79.

kooptování na základě První ústavní listiny do LS. Z toho je zřejmé, že již v počátcích vytváření národního státu byla šance na reálnou existenci republiky velmi mizivá.

Po celou dobu formování běloruské státnosti existovaly ideové neshody mezi politickými stranami a jednotlivými vůdci národního hnutí. Vilenská skupina a část členů BSH se stavěla již na počátku roku 1918 za úplnou nezávislost země, na rozdíl od minské skupiny, která o této variantě zatím nechtěla ani slyšet. Především delegáti z Mohylevské a Vicebské gubernie byli pro těsné spojení s Ruskem. Tyto rozpory na krátkou chvíli utichly díky Prvnímu všeběloruskému sjezdu, na němž nakonec všichni delegáti došli ke shodě. Není možné opomenout, že ani jedna skupina nezískala pro svůj plán silnou podporu ze strany běloruského lidu. Přestože sjezd byl z velké části složen z rolníků a inteligence a přijatá rozhodnutí o autonomii země v rámci federativního Ruska by tedy měla reflektovat nálady většinového běloruského obyvatelstva, nálada v zemi byla odlišná. Jak již bylo uvedeno na začátku kapitoly, národní povědomí bylo mizivé a většina Bělorusů chtěla především zlepšit své životní podmínky.

Ivan Luckevič se nechal slyšet, že by pro běloruskou věc bylo dobré vyhlásit nezávislost na protest proti ruskému postoupení části země cizincům.

První všeběloruský sjezd byl určitým vyvrcholením běloruského národního hnutí a měl velký význam pro běloruský národ. Stal se základem pro vytvoření běloruského státu ve formě lidové republiky. Uzavřel období postupného národního sebeurčení, formování vlastních politických stran a organizací, díky nimž bylo možné připravit půdu pro masové vyjádření vůle Bělorusů a dát jim touto cestou možnost svobodně se vyslovit k státoprávnímu uspořádání země.

2 Německá okupace

Na začátku února 1918 se Lev Trocký zdráhal podepsat mírovou smlouvu, přestože prohlásil válku za ukončenou. Německé nejvyšší velení za podpory říšského kancléře hraběte von Hertlinga navrhlo opětovné zahájení vojenských operací na východní frontě. Dne 13. února 1918 německý císař Vilém II. rozhodl, že 18. února mají být operace na východě opět zahájeny¹²⁸.

Postup německých jednotek směrem na východ vedl k tomu, že se bolševické organizace začaly evakuovat z Minsku. Členové oblastního výkonného výboru se přesunuli do Smolenska, města nacházejícího se v blízkosti běloruských oblastí, které měli obsadit Němci. Bolševici díky poloze města Smolensk, oproti petrohradskému sovětu, mohli jednodušeji realizovat ilegální agitační činnost mezi Bělorusy.

Německá vojska obsadila hlavní město Běloruska až 25. února 1918. Důvodů postupu Němců směrem na východ bylo několik. Císařské Německo mělo v plánu změnit poměr sil v prostoru carského Ruska a posílit zde své vlastní pozice. Tyto ruské okrajiny jako potenciální rezervoár surovin, zemědělských výrobků a pracovní síly by řešily problémy v armádě a mezi civilním obyvatelstvem Německa. Například Ukrajina byla bohatá na zemědělské produkty, Bělorusko disponovalo značnými zásobami lesních porostů, Gruzie jako rezervoár manganu mohla být zdrojem pro výrobu oceli.

Minsk, v období mezi odchodem ruských jednotek 18. února 1918 a příchodem německých vojáků 25. února 1918, se na sedm dní stal městem pouze Bělorusů. Tuto dobu využila Rada Prvního všeběloruského sjezdu. Vystoupila z ilegality a započala se energicky věnovat politické a administrativní činnosti. Dne 19. února 1918 se sešel její výkonný výbor, který vzhledem k odchodu bolševiků z města, aktivní práci Polské vojenské organizace a očekávanému příchodu Němců přijal rozhodnutí vzít do svých rukou ochranu pořádku a bezpečnosti Minsku a ukázat kdo je v zemi pánem. Velitelem obrany¹²⁹ města byl zvolen K. Jezavitav, jeden z předních představitelů ÚVBR, a ihned započal vytvářet první běloruský pluk, jehož velitelem se stal J. Radkevič a šéfem

---

¹²⁸ LUDENDORFF, E. *Moji vojennyja vospominanija* 1914-1918 h. s. 183.

police známý divadelník F. Ždanovič¹³⁰. Jezavitav vydal ihned po svém jmenování nařízení, ve kterém informoval běloruský lid o svém zvolení a vyzýval obyvatelstvo ke klidu a výdrži s odůvodněním, že „německá armáda musí vidět spokojeně plynoucí život obyvatelstva, které si nepřeje pokračovat ve válce“¹³¹.

2.1 Zárodek státnosti – První ústavní listina

Dne 21. února 1918 vydala Rada Všeběloruského sjezdu, respektive výkonný výbor Rady doplněný o představitele Ústřední běloruské vojenské rady a národnostních menšin¹³², První ústavní listinu. Jejím prostřednictvím se Rada prohlásila za oblastní zastupitelský orgán do doby, než bude ustaveno všeběloruské ústavodárné shromáždění a prozatímně měla suplovat činnost parlamentu. Výkonná moc byla předána nově vytvořenému Lidovému sekretariátu (*Narodny sakrataryjat - LS*), jež měl plnit funkci prozatímní vlády.

Přestože První ústavní listina nedeklarovala běloruskou republiku, byla prvním krokem k vytvoření běloruské státnosti. Vedoucí roli na začátku německé okupace měla socialistická frakce. Také v LS měli vliv na vývoj událostí především členové BSH v čele s Hrybem, Badunovou, Šylem aj., kteří si získali velkou podporu mezi obyvatelstvem a snažili se upevnit svou moc. Minská městská дума, složená ze zástupců Židů, Rusů a Poláků, na svém zasedání podpořila vydání První ústavní listiny, která ukotvila autonomii všech národnostních menšin¹³³. Přestože LS nedisponoval reálnou mocí, ihned po svém vytvoření rozesílal po celé zemi telegramy informující o své funkci. Prohlásil za neplatné všechny stávající dekrety a protokoly (o míru, o půdě, o přechodu státní moci do rukou sovětů, o národnostní rovnoprávnosti aj.) a doporučoval používat protokoly vydané před říjnovou revolucí vládou Kerenského.

---

¹³⁰ ŠYBEKA, Z. *Narys historyi Belarusi: 1795-2002*. s. 196.

¹³¹ POČANIN, S. *V grozovom vosemnadcatom*. s. 87.

¹³² TURUK, F. *Belorusškoje dviženije*. s. 40.

¹³³ Žurnal pasadžannja Menskaj Haradzkoj Dumy 21.02. 1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliky*. s. 47.

2.2 Německý vstup na běloruské území

Běloruská vláda mohla svobodně pracovat necelý týden. Do země přijel první německý vojenský útvar 21. února 1918 vlakem a byl uvítán R. Skirmuntem, bývalým předsedou prvního Minského běloruského národního výboru a P. Aleksjukem¹³⁴, členem Rady Prvního všeběloruského sjezdu. Oba, v té době členové Minského běloruského zastupitelství, se obávali bolševického vlivu a proto byli zastánci německé intervence a doufali, že se svým servilním chováním k německé správě dostanou k moci a budou hájit zájmy statkářů, tj. skupiny obyvatelstva, do které patřili. Skirmunt i Aljaksjuk se prezentovali jako zástupci běloruského lidu¹³⁵. Členové Rady a LS o záměru obou kontroverzních osob neměli tušení a jejich postup je znepokojil, neboť ve státních orgánech stále ještě převládal vliv levice, stavící se proti oddělení od Ruska.

Několik hodin po obsazení Minsku německými jednotkami se uskutečnilo setkání velení německých vojsk s představiteli LS. Ti upozornili Němce, že oni jsou pány této země a budou s německými vojsky zacházet jako s hosty, a žádali o odchod polských jednotek z města.¹³⁶ Jezavitav vyzval obyvatelstvo, aby „nedávalo najevo svůj odpor k nepříteli, ale naopak aby ukázalo německé armádě svůj poklidný život a přání nepokračovat ve válce¹³⁷. Loajalitu vůči interventům vyjádřili také členové LS J. Varonka, K. Jezavitav a Smolič při setkání s německým velitelem¹³⁸.

Německé velení odmítlo jakoukoliv diskusi s běloruskými politiky, o uznání běloruské vlády ani nemluvě, a dne 25. února 1918 vtrhla německá vojska do budovy LS, vyhnala jeho členy a odstranila z budovy běloruskou vlajku, na jejíž místo umístila německou. Německá vojska dále zabavila státní pokladnu s částkou okolo 300 tisíc rublů¹³⁹ a K. Jezavitav dostal příkaz rozpustit první běloruský pluk. Jakékoliv další pokusy LS vytvořit ozbrojené síly německá vojenská správa nepovolila. Domnívám se, že postup německých vojsk měl pouze běloruským lídrům demonstrovat, kdo má moc v rukou a udává směr. Od té doby se již nekonaly žádné výrazné protiběloruské akce ze strany okupačních jednotek, ty naopak částečně tolerovaly činnost národních orgánů. Turonak vysvětluje násilný postup německých vojsk vůči LS tím, že při

---

¹³⁴ KRUTALEVIČ, V. *Očerki istorii: stanovlenije nacionalnoj děržavnosti (1917-1922)*. s. 528.

¹³⁵ KRUTALEVIČ, V. *Rožděnije Belorusskoj sovetskoj respubliky*. s. 178.

¹³⁶ VARONKA, J. *Belaruskij ruch ad 1917 da 1920 hadu*. s. 11.

¹³⁷ KRUTALEVIČ, V. *Rožděnije Belorusskoj sovetskoj respubliky*. s. 179.

¹³⁸ IHNACENKA, I. *Ci byla BNR realnascju? Zvajzda*, 1990 h, 24 sakavika. s. 2-3.

mírových jednáních v Brestu Litevském se o žádných běloruských oblastech nejednalo, němečtí vojáci měli za úkol obsadit ruské oblasti. Z toho důvodu pokládali běloruskou vládu za nepřátelskou a neměli tušení o „Bělorusech“¹⁴⁰. Tuto tezi by potvrdzovaly i zmínky generála Ludendorffa, který se ve svých pamětech zmiňuje o Bělorusech v tom smyslu, že před vstupem na běloruské území neměl tušení o existenci běloruského etnika¹⁴¹. Již na začátku války se v německém prostředí objevovaly první práce věnující se východním národům, avšak Bělorusy jako samostatnou etnickou skupinu neuváděly. A pokud se ve výjimečném případě o Bělorusech zmiňovaly, pouze v souvislosti s ruskou národností.

Noviny „Belorusskaja zemlja“ postup německých vojsk vysvětlovaly tím, že v zemi nemohou být dvě vlády. Tímto argumentem se hájili také okupanti, ačkoliv „druhá vláda“ byla možná na Ukrajině.

2.3 Polské pretenze na běloruské oblasti

Na běloruské oblasti si dělali nárok taktéž Poláci. Polský sbor v čele s generálem Dowbór - Mušnický m již od ledna 1918 okupoval běloruské oblasti Rahačova, Žlobinu a Bobrujsku (Mohylevská gubernie)¹⁴². Svůj postup generál odůvodňoval ochranou katolických věřících před rudoarmějci.

Polská politika vůči běloruské otázce měla dva směry. Zajistit polskému státu ochranu před sovětským Ruskem cestou posunutí hranic co nejdále od centra Polska a zároveň si zajistit svůj vliv v oblastech, které již v minulosti byly spojené s Polskem.

Generál pro realizaci polských plánů zahájil jednání s německou stranou ohledně společného vojenského postupu na Minsk již v první polovině února 1918. Dowbar-Mušnický vedl korespondenci s generálem Hoffmannem, zástupcem hlavního velení při mírových jednáních v Brestu. Jedním z hlavních bodů jejich spolupráce byla otázka

---

¹³⁹ KRACAV, M. *Rada Belaruskaj Narodnaj Respubliki*. s. 97.

¹⁴⁰ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 524.

¹⁴¹ LUDENDORFF, E. *Moji vojennyja vospominanija 1914-1918 h.* s. 177.

¹⁴² VOLACIČ, M. *Polskaja sprobja zachopnictva Belarusi u žaru tvarennja Belaruskaj Narodnaj Respubliki. Backauščyna*. s. 4-11.

společné vojenské akce při obsazování Minsku a jeho očištění od bolševiků¹⁴³. Dowbór - Mušnický s návrhem souhlasil doufajíc, že nakonec se splní jeho plán na získání běloruských oblastí. Ve stejný den jako německé jednotky vyrazily polské jednotky směrem na Minsk.

Jednotky Dowbór - Mušnického po vstupu do Minsku nebraly na zřetel, že v zemi byla vytvořena běloruská vláda a chovaly se jako dobyvatelé. Rabovaly vojenské sklady, pokladny jednotlivých institucí aj.¹⁴⁴. Nečekaně se zde setkaly s členy bolševiky rozpuštěné CBVR a nepodařilo se jim obsadit celé město, ale pouze jeho jihovýchodní část¹⁴⁵. V době, kdy Němci vstoupili do Minsku, nebylo tedy celé město pod polskou vojenskou kontrolou, naopak zde působila běloruská vláda.

Je zřejmé, že z důvodu neočekávaného aktivního běloruského národního hnutí ve městě odstoupila německá strana od plánu společné polsko-německé okupace Běloruska. 26. února 1918 byla vyslána německá delegace v čele s majorem von Vulfanem do Bobrujsku, sídelního místa polských legionářů, aby podepsala s generálem Dowbór - Mušnickým smlouvu o spolupráci, čímž polský sbor přešel pod německou správu. Touto smlouvou se zhroutil generálův plán na vytvoření polské republiky na běloruském území a polská vojska se měla následující den stáhnout z Minsku do oblastí mezi Dněprem (od Mohileva až do ústí řeky Bjareziny) po město Sluck (Mogilevská gubernie – újezdy Rahačova a Mohileva, Minská gubernie – újezd Bobrujský)¹⁴⁶. Jejich úkolem byla pomoc Německu v podpoře okupačního režimu v zemi, v ochraně před případným bolševickým napadením a před proniknutím bolševické revoluce na západ.

První ústavní listina, ve které bylo stanoveno, že veškerá moc patří rolníkům, měla pro polské statkáře nedozírné následky a ještě více popudila polské jednotky.

---

¹⁴³ VOLACIČ, M. *Polskaja sprobja zachopnictva Belarusi u žaru tvarennja Belaruskaj Narodnaj Respubliki. Backauščyna.* s. 4-11.

¹⁴⁴ VOLACIČ, M. *Polskaja sprobja zachopnictva Belarusi u žaru tvarennja Belaruskaj Narodnaj Respubliki. Backauščyna.* s. 4-11.

¹⁴⁵ KRUTALEVIČ, V. *Rožėnija Belorusskoj sovetskoj respubliki.* s. 178.

¹⁴⁶ VOLACIČ, M. *Polskaja sprobja zachopnictva Belarusi u žaru tvarennja Belaruskaj Narodnaj Respubliki. Backauščyna.* s. 4-11.

Z tohoto důvodu, ve snaze hájit materiální vlastnictví statkářů, začali legionáři v obsazených oblastech utiskovat běloruské obyvatelstvo, přistoupili k vypalování vesnic, masovému zabíjení, uskutečňovaly se soudy s neposlušnými obyvateli. Legionáři dále vyvlastňovali půdu a páchali zvěrstva, jen aby katoličtí statkáři získali ztracenou půdu. Na tomto území si postupně vytvořili tzv. republiku „Dowboruja“, kde všechna moc podléhala Polákům, kteří nastolili tvrdý režim¹⁴⁷.

Tento útlak vedl ke vzpourám a na nátlak běloruských činitelů nakonec německé velení po dohodě s Polskem přistoupilo v květnu 1918 k rozpuštění polských jednotek.

2.4 Bělorusko pod německou mocí

3. března 1918 byla v Brestu Litevském uzavřena mírová smlouva mezi sovětským Ruskem a Německem, která legitimovala německou okupaci jak západního Běloruska, tak i centrálních oblastí. Oblasti s městy Minsk, Mogilev a Vitebsk zůstaly formálně pod ruskou správou, ale fakticky byly obsazeny Němci do doby, než bude uzavřen celoevropský mír nebo neskončí ruská demobilizace¹⁴⁸. Západní oblasti s městy Hrodno, Vilno a s částí minské oblasti, okupované již dříve německými vojsky, byly s konečnou platností odtrženy od Ruska a osud jejich obyvatel byl plně v rukou Němců¹⁴⁹.

Fakticky ale byly běloruské oblasti rozděleny na mnohem více částí. Území nacházející se západně od frontové linie Riga – Dvinsk – Lida - Pružany se stala součástí Litvy, východní oblasti zůstaly součástí Ruska, Ukrajinské lidové republiky připadly Brestský, Pinský, Mozyrský, Rečický a Homelský újezd.

Přestože byly běloruské oblasti takřka po čtyřech letech opět „sjednocené“ pod jedním pánem, Němci stále udržovali hranice mezi oblastmi „staré okupace“ a nově získaným územím.

---

¹⁴⁷ VOLACIČ, M. Polskaja sprobja zachopnictva Belarusi u žaru tvarennja Belaruskaj Narodnaj Respubliki. *Backauščyna*. s. 4-11.

¹⁴⁸ LJOSIK, J. Mir i Belarus. *Volnaja Belarus*. 1918, č. 8. s. 57-58.

¹⁴⁹ LJOSIK, J. Mir i Belarus. *Volnaja Belarus*. 1918, č. 8. s. 57-58.

Tento duální vývoj běloruských oblastí trval již od počátku první světové války, kdy bylo rozděleno nejen území Běloruska, ale i národní hnutí. Jak již bylo zmíněno v předešlé části, myšlenku nezávislosti rozvíjeli ve Vilně především bratři Luckevičové. Ve dnech 25. - 27. ledna 1918 zorganizovali konferenci běloruských organizací činných v západních oblastech Běloruska, na které byla zvolena Vilenská běloruská rada (*Vilenskaja Belaruskaja rada*). Jejími členy se stali bratři Luckevičové, V. Lastouský, J. Stankevič aj. Tato organizace byla stoupencem úplné nezávislosti Běloruska na Rusku, k čemuž přispívala izolovanost Vilna od východních revolučních vlivů a bezprostřední vliv litevského národního hnutí. Vilenská běloruská rada propagovala přerušování veškerých kontaktů s Ruskem a obrácení se na západní země, především na Německo¹⁵⁰. Svou proněmeckou orientaci potvrdila Vilenská běloruská rada 19. února 1918 přijetím usnesení, v němž deklarovala naprosté ukončení bělorusko – ruských vztahů a předpokládala, že vývoj událostí v Litvě bude aplikovatelný v Bělorusku.

„Vilenští radovci“ spatřovali v obsazení celého běloruského území určitou naději. Domnívali se, že Německo, které souhlasilo s vytvořením Tariby v Litvě, uznalo Ukrajinskou lidovou republiku, podporovalo antibolševické vlády na Kavkaze a s jehož pomocí bojovala Finská republika o svou nezávislost, napomůže vytvoření běloruského státu.

Noviny „Homan“ reflektovaly nálady členů Vilenské běloruské rady takto: „Bělorusům se bude lépe prosazovat myšlenka vlastní politiky, jestliže jejich oblasti budou sjednocené, nikoliv však pod ruskou mocí“¹⁵¹.

2.4.1 Druhá ústavní listina

V reakci na uzavření Brestlitevské mírové dohody, ve které se nehovořilo o běloruské státnosti a která legitimovala rozdělení běloruských oblastí, vydal 9. března 1918 výkonný výbor Rady Prvního všeběloruského sjezdu Druhou ústavní listinu národů Běloruska.

¹⁵⁰ KOBRYN, M. *Belaruski nacyjanalny ruch: 1917-1920*. s. 32.

¹⁵¹ KRUTALEVIČ, *Roždženije Belorusskoj sovetskoj respubliky*. s. 152.

Listina deklarovala Běloruskou lidovou republiku (*Belaruskaja Narodnaja Respublika* - BLR) na území s početní převahou etnických Bělorusů. Zákonodárnou moc získala Rada Prvního všeběloruského sjezdu do doby, než bude zvoleno ústavodárné shromáždění na základě všeobecného, rovného, přímého, tajného a proporčního volebního práva. Ústavodárné shromáždění poté mělo schválit základní zákony BLR¹⁵². Výkonná moc náležela LS, jmenovanému Radou Prvního všeběloruského sjezdu. V listině se nehovořilo o vnitřní struktuře státu, zda bude unitárním nebo federativním. Naopak o otázce vlastnictví se již nepsalo pouze okrajově, jak tomu bylo v První ústavní listině, ale byly stanoveny konkrétnější kroky pro její řešení. Půda měla být odebrána současným vlastníkům ve prospěch těch, kteří na ní pracují. Tímto krokem si chtěli vládní činitelé získat především sympatie rolníků a vliv BSH byl zjevný.

Rada Prvního všeběloruského sjezdu se následně na svém zasedání 19. března 1918 prohlásila za Radu BLR (dále jen „Rada“), tj. za nevyšší zákonodárný orgán, a přijala do svých řad zástupce zemstev, měst, městských samospráv a národnostních menšin¹⁵³. Do Rady bylo také přibráno pět členů Vilenské běloruské rady – A. a I. Luckevičové, D. Sjamaška, J. Stankevič, J. Turkevič¹⁵⁴, kteří v té době získali od německé správy povolení k výjezdu do Minsku. Byl zvolen výkonný výbor Rady, jehož předsedou se stal centralista J. Serada, dalšími členy byli J. Varonka, K. Jezavitav a T. Hryb. Vedoucí roli měla střední vrstva inteligence, a co se politických stran týče, v Radě byli zastoupeni hromadovci, eseri, menševici a tři židovské strany (Paalej Sion¹⁵⁵, Sjednocená socialistická židovská strana a Bund¹⁵⁶).

Pro další vývoj „republiky“ byla inkorporace členů Vilenské běloruské rady do Rady zásadní. Do té doby levicové orientovaná Rada se začala postupně měnit. Pod vlivem členů Vilenské běloruské rady se pravicoví členové BSH (A. Smolič,

---

¹⁵² TURUK, F. *Beloruskoje dviženije*. s. 112.

¹⁵³ Rada měla 77 členů. 36 míst příslušelo členům Rady Prvního všeběloruského sjezdu, 6 míst připadlo členům Velké běloruské rady, po 10 křeslech získali zástupci zemstev a měst. Národnostním menšinám náleželo 15 míst, z toho 9 Židům, 4 Polákům, 2 Rusům a po jednom místě Ukrajincům a Litevcům. Předsedou Rady byl zvolen I. Serada, zástupcem I. Varonka a tajemníky K. Jezavitav. a T. Hryb. Tyto údaje pocházejí z Běloruské encyklopedie. Počet členů Rady se často liší. Například podle F. Turuka měla Rada 71 členů a nebyli v ní zastoupeni členové VBR. TURUK, F. *Beloruskoje dviženije*. s. 42.

¹⁵⁴ KOBRYN, M. *Belaruski nacyjanalny ruch: 1917-1920*. s. 34.

¹⁵⁵ Paalej Sion neboli Židovská sociálně demokratická strana práce.

¹⁵⁶ Židovská dělnická strana.

J. Ljosik, Prušynský aj.) postupně stávali hlasitými zastánci nezávislosti země argumentující, že sovětská vláda nemůže anulovat svůj podpis v mírové smlouvě s Německem¹⁵⁷.

2.4.2 Nezávislá BLR

Hlasy volající po nezávislosti země vycházely tedy od bratrů Luckevičů, Turkeviče, Sjamašky, Stankeviče (všichni čtyři členové Vilenské běloruské rady) a od členů pravicové frakce BSH Smoliče, Ljosika a Prušynského. Ačkoliv byli zpočátku v menšině, na zasedání Rady, které se uskutečnilo 24. března 1918, si získali nové příznivce. Je možné se domnívat, že právě toto zasedání z velké části ovlivnilo přijetí Třetí ústavní listiny vyhlášující nezávislou BLR. A jak si stoupenci nezávislosti své příznivce získali? Místopředseda Rady a předseda LS J. Varonka zahájil zasedání přivítáním členů Vilenské běloruské rady a oceněním jejich práce v rozvoji vlastenecké agitace. Poté vystoupil Anton Luckevič, aby podrobně popsal činnost své organizace, Vilenské běloruské rady. Luckevičovo vystoupení je hodnoceno v literatuře velmi pozitivně a je pravděpodobné, že mohlo mít vliv na přítomné při rozhodování o otázce nezávislosti země. Tato teorie by mohla částečně vysvětlit tak rychlý odklon od rezoluce přijaté na Prvním všeběloruském sjezdu.

Spory, které se dlouhé hodiny vedly mezi stoupenci a odpůrci úplné nezávislosti, vyústily v poledne 25. března 1918 k přijetí většinou přítomných¹⁵⁸ Třetí ústavní listiny, která deklarovala nezávislou BLR v hranicích území s početní převahou běloruského obyvatelstva. Zároveň rušila všechny svazky, které Bělorusko poutaly v minulosti k cizím státům, čímž byly myšleny především vztahy s Ruskem. Jakou formu vztahů zaujme nově vyhlášený stát měl stanovit až ústavodárný sněm. Kvůli přezkoumání té části Brestlitevského míru, která se týkala Běloruska, si vláda dala za cíl navázat kontakt s ostatními státy, na jejichž podporu a pomoc v otázce státnosti spoléhala.

O nové republice se svět mohl dozvědět prostřednictvím kyjevské rozhlasové stanice, která 18. dubna 1918 zveřejnila radiogram, v němž vedoucí delegace BLR pro zahraniční otázky A. Cvikevič oznamoval vyhlášení BLR na území Mohilevské,

---

¹⁵⁷ LADYSEV, U., BRYHADZIN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 73.

¹⁵⁸ Proti hlasovali zastupitelé Minsku a Bundu, 9 představitelů zemstev opustilo sál (Poláci a Rusové), hlasování se zdrželi členové Sjedenocené židovské socialistické strany, Paalej Sionu a ruští esei.

Vicebské a Minské gubernie a části Hrodenské a Černihovské gubernie. Zároveň vyjádřil protest proti Brestlitevskému míru, který naprosto ignoroval běloruské zájmy a předal okrajiny BLR sousedním zemím. Hrodenská a Vilenská gubernie připadly Litvě; oblast Homelu a Pinsku získala Ukrajina; oblasti Smolensku, část Vicebské a Mohilevské oblasti zůstaly součástí Ruska; část okolí Vicebska získalo Lotyšsko a pouze oblast Minsku a části sousedních gubernií zůstaly pod BLR, respektive německými okupačními orgány na území Běloruska¹⁵⁹.

Všechny tři listiny vykazovaly prvky, které jsou podle západních měřítek pokládány za výdobytky světové politické kultury. Obsahovaly základní atributy státu: formu státu – republika, její název – Běloruská lidová republika, zákonodárny orgán - Rada (později ústavodárné shromáždění), výkonný orgán - LS volený Radou, základní svobody občanů – svoboda slova, tisku, shromažďování, vyznání, rovnoprávnost všech národností a jejich jazyků aj. Naopak neobsahovaly pravidla pro tvorbu a vydávání obecně závazných aktů státu, vnitřní uspořádání ani vzájemné vztahy mezi státními orgány. Nebylo stanoveno kolik členů má Rada, jakým způsobem je volena, jaké jsou vztahy mezi zákonodárným a výkonným orgánem. V listinách absentovala i moc soudní, jakožto nedílná součást demokratického, politického a státního systému, garantující a naplňující spravedlnost, tedy zajištění ochrany osob¹⁶⁰.

2.4.3 Němci a vyhlášení BLR

Hlavním cílem německé politiky ve vztahu k Rusku bylo jeho oslabení a zatlačení na východ. Oblasti neruských národů, které byly dříve součástí carského Ruska, se měly stát v době jejich silícího národně emancipačního procesu výměnou za „osvobození“ od bolševického jha a za poskytnutí „nezávislosti“ spojencem Němců a poskytovat jim pomoc. Podpora nových republik pod německým protektorátem měla být zástěrkou pro expanzivní politiku Německa. V memorandu německého ministerstva zahraničních věcí Richarda Kühlmanna z května 1918 se psalo, že „východ má být využíván k prospěchu Němců a veškerá ruská doprava, průmysl a celé hospodářství musí přejít do jejich rukou“¹⁶¹. Nově okupované běloruské oblasti měly být naprosto

¹⁵⁹ TURUK, F. *Belorusskoje dviženije*. s. 120-121.

¹⁶⁰ PAVLÍČEK, V. aj. *Ústavní právo a státověda*. s. 104-106.

¹⁶¹ Denkschrift des Auswärtigen Amtes von Anfang Mai 1918. BAUMGART, W. *Deutsche ostpolitik 1918: Von Brest-Litowsk bis zum Ende des Ersten weltkrieges*. s. 385.

využity k potřebám Němců a jakmile by byly splněny ze strany sovětského Ruska podmínky stanovené Brestlitevským mírem, měly mu být tyto oblasti opět předány.

O všech ústavních listinách vydaných v Minsku uvědomila běloruská vláda Berlín. Ze strany Rady by bylo vyhlášení suverénního státu na území okupovaném cizími vojsky jistě odvážným krokem, pokud byla opravdu rozhodnuta jít za svým cílem a dosáhnout nezávislosti. Německou vládu však nikterak neznepokojovaly ústavní listiny, neboť okupační režim nijak neohrožovaly. V odpovědi na poslední dva základní zákony státu kancléř G. Hertling LSsdělil, že „Berlín považuje Bělorusko za část sovětského Ruska a podle Brestlitevské mírové smlouvy nemůže bez vlády Lenina tuto otázku řešit a uznat nový běloruský stát“¹⁶². Němci se také odvolávali na zákony a zvyklosti války (smlouvy z 18. října 1907), na jejichž základě veškerá moc na okupovaném území je soustředěna v rukou okupantů¹⁶³.

Za určitých podmínek by byly německé a jim podobné nároky hodnoceny jako uzurpace moci a zřejmě by byly potlačeny, minimálně by se zvedla vlna protestu, pokud by však přední představitelé země již v počátku neprohlásili, že nemají v úmyslu odporovat německým vojskům. Jenže Radě ani nic jiného nezbývalo. Buď mohla jít odhodlaně za svým cílem, jež by ale vyvolal konflikt s okupační vládou s předem jasným koncem, protože Rada nedisponovala vojenskou silou. A pokud bychom pouze hypoteticky vzali v úvahu, že by BLR disponovala vlastním vojskem, s velkou pravděpodobností by neměla proti německému vojsku šanci. Podle K. Jezavitava by protiněmecké akce skončily nejspíš tím, že by do země přišli bolševici ve snaze spojit oblasti se sovětským Ruskem. To by následně vedlo ke střetům s Němci, kteří by nakonec „očistili“ celou zemi od všeho běloruského a běloruský národ by ztratil vše, co pod německou správou získal¹⁶⁴.

Anebo se Rada mohla pokusit dosáhnout dohody s okupační správou a požadovat své uznání ze strany Německa a jeho spojenců podle vzoru sousedních zemí. Rada se vydala jednodušší cestou, což mělo několik důvodů.

---

¹⁶² *Znešnjaja palityka Belarusi: Zbornik dokumentav i materyjalav. T. 1. s. 5.*

¹⁶³ KRUTALEVIČ, V. *Očerki istorii gosudarstva i prava Belarusi. s. 542.*

¹⁶⁴ MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika : Abvjaščenně i dzejnasc (1918 hod). s. 76.*

Zprvė neměla skoro žádnou podporu ani ze strany rolníků, kteří o nezávislý stát vně Ruské federace nestáli. „Svoboda“ pro vesnické obyvatelstvo neznamenała svobodu slova a tisku, ale svobodu od feudální závislosti a útisku. Ani statkáři nechtěli nezávislou republiku kvůli ohrožení svých vlastnických zájmů a městská střední vrstva (průmyslová a obchodní), především Židé, obracela svůj zájem na všoruský hospodářský a politický prostor. K tomu se ještě přidaly obavy židovských stran z jejich možného utlačování¹⁶⁵.

Zadruhé Vilenská běloruská rada a její příznivci mající silné postavení v Radě vyzdvíhovali německé mecenášství na území staré okupace a doufali ve stejný vývoj jako v Litvě – tzn., že Německo nakonec předá Radě a LS správu země a BLR se stane reálným státem.

Německo odpovědělo na memorandum zaslané Radou záporně nejen proto, že by tím německá vláda porušila články Brestlitevské smlouvy, ale pravděpodobně i z důvodu březnového setkání představitelů vládních politických stran Reichstagu s vůdci polských organizací v Berlíně. Jednání se vedla o otázce přenechání části běloruských oblastí (Hrodenské a části Minské gubernie s městem Białystokem) Polsku jako kompenzaci za odstoupení oblasti Poznaň ve prospěch německé strany.

V souvislosti s tímto německo-polským jednáním o západních běloruských oblastech výkonný výbor Rady BLR a LS poslaly říšskému kancléři G. Hertlingovi memorandum, ve kterém bylo uvedeno, že takovýto postup by narušil životní zájmy běloruského národa a velké většiny národnostních menšin Běloruska. Ještě před vyhlášením BLR poslala Vilenská běloruská rada v polovině března 1918 telegram říšskému kancléři, předsedovi Reichstagu a generálu Ludendorffovi s rozhodným protestem proti možnému rozdělení území Běloruska¹⁶⁶.

Německá zahraniční politika vůči běloruské otázce měla dva směry. Berlín nepřipouštěl existenci běloruského etnika jakožto národa, který by měl právo na vlastní stát. Turonak demonstruje stanoviska nejvyšších představitelů císařství na ukrajinském hnutí. Vilém II. se o Ukrajinské lidové republice vyjadřuje v tom smyslu, že „stejně

¹⁶⁵ KRUTALEVIČ, V. *Istorija Belarusi: Stanovlenije nacionalnoj děržavnosti (1917-1922)*. s. 44.

¹⁶⁶ MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika : Abvjaščenně i dzejnasc (1918 hod)*. s. 76.

nakonec bude opět spojena s Ruskem, neboť oba národy jsou slovanské a ukrajinské národní hnutí se udržuje jen díky přítomnosti německých vojsk¹⁶⁷. Podstatně odlišný názor měl velitel 10. německé armády generál Erich von Falkenhayn. Díky své přítomnosti v Minsku od května 1918 se mohl na vlastní oči přesvědčit o aktivitě lídrů běloruského národního hnutí. Ještě před obsazením západních běloruských oblastí byl přesvědčen o zaostalosti Bělorusů. Na vytvoření běloruské republiky pohlížel pozitivně, neboť oblast mezi Litvou a Ukrajinou se podle jeho názoru mohla stát státem a byl by tak dotvořen nárazníkový pás proti Rusku a vlivu revolučních nálad. Ale na základě dopisu, který zaslal Varonka bratrům Luckevičům musím Turonkovu názoru oponovat. V dopise se Varonka zmiňuje o názoru německé vojenské správy na běloruskou otázku. „Německá správa nemá v úmyslu oddělovat Rusy od nás (Bělorusů), jak bychom to potřebovali, a tvrdí, že možná někdy později to bude uskutečnitelné“¹⁶⁸.

Němci se neustále odvolávali na podmínky, které byly stanoveny v Brestlitevské mírové smlouvě, tedy nepodporovat národy v jejich snaze vytvořit vlastní stát. Vyhlášení nezávislosti BLR neodpovídalo taktéž zahraničněpolitickým zájmům Ruska, Ukrajiny, Litvy ani Polska.

2.5 Vnitrostranická krize

Stoupenci nezávislosti se snažili obhajovat před obyvatelstvem odtržení běloruských zemí od Ruska argumentem, že právě Rusko je strůjcem rozdělení Běloruska. Rolníky vychovávané církví a státní mocí však myšlenka na nějakou samostatnost neoslovovala. Ve svém prostředí viděli, že bývalí vlastníci se znovu stávali držitelé svých majetků, podniků a zemědělské půdy. Na svém území žili v nedůstojných podmínkách, nedostávalo se jim základních potravin, které se společně se dřevem, lnem a jinými komoditami vyvážely do Německa a jejich vesnice rabovali vojáci. Z Ruska byly posílány do oblastí nejvíce zasažených německou uzurpací potraviny. Jen do Vicebské oblasti bylo zasláno na začátku června 8 vagónů soli, 8 tisíc pudů cukru, 325 pudů čaje aj¹⁶⁹.

---

¹⁶⁷ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 526.

¹⁶⁸ List Jazepa Varonki (Mensk) Ivanu i Antonu Luckevičam (Vilnja) za 5.04.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiky*. s. 78.

Nálady po vytvoření na Rusku nezávislé běloruské republiky dokládají dokumenty ze sjezdů uprchlíků, vojáků a námořníků – např. usnesení členské schůze běloruských uprchlíků, občanů kazanské gubernie. Ti se negativně vyjádřili k odtržení Běloruska od Ruska. Kritizovali vyhlášení republiky, protestovali proti ovládnutí rodných oblastí Němci a vznesli požadavek, aby běloruské země zůstaly součástí Ruské federativní republiky¹⁷⁰. Taktéž běloruští námořníci baltského loďstva a Bělorusové žijící v Kaliningradě vydali rezoluci proti německé okupaci a nezávislé republice a zároveň odmítli uznat státní orgány BLR¹⁷¹. Proti okupantům vystupovali také dělníci. Na jaře 1918 se uskutečnily první stávky dělníků proti německé okupaci a v srpnu 1918 se ve Smolensku uskutečnila první ilegální konference komunistických organizací z okupovaných oblastí Litvy a Běloruska. Na ní se účastníci dohodli vytvořit partyzánský oddíl bojující proti Němcům, kteří na tyto akce odpovídali pálením vesnic, střelením rolníků, dělníků a dalšími represáliemi¹⁷². V dubnu 1918 na sjezdu sovětů západní oblasti se účastníci vyslovili proti politice BLR, státní úředníky označili za samozvance. Takový názor zastávala i většina rolníků. Orientace dělníků, rolníků, Židů a části inteligence na východ pramenila z ekonomických, politických, psychologických a částečně religiálních důvodů.

V řadách běloruských politiků se taktéž projevil odštědivé tendence, které byly patrné na Prvním všeběloruském sjezdu i při schvalování Třetí ústavní listiny. Stoupenci nezávislosti obhajovali vyhlášení BLR a přerušení vztahů s Ruskem jako nezbytnost v boji za teritoriální celistvost Běloruska. Z jejich pohledu jiná možnost neexistovala, neboť bolševici neměli zájem na vytvoření federativního Ruska. Stoupenci nezávislosti naopak doufali, že díky své náklonnosti k Německu dosáhnou jak uznání nezávislosti, tak i ekonomického rozvoje. Podle nich by došlo k ideálnímu spojení tradičně zemědělského Běloruska s průmyslovým Německem.

Naopak představitelé místních samospráv, z větší části členové stran ruských eserů a menševiků a taktéž zástupci národnostních menšin, především Židů, viděli

---

¹⁶⁹ IGNATENKO, I. *Bedněšee krestjnstvo-sojuznik proletariata v borbe za pobedu*. s. 446.

¹⁷⁰ Pastanova ahulnaha schodu Belarusav-bežancav-žycharov kazanskaj huberni, ab astaulenni Belarusi u skládze RSFSR. In *Znesnjaja palityka Belarusi*. s. 42 – 43.

¹⁷¹ Rezaljucyja pratestu schodu marakov – Belarussav Baltyskaha flotu i Belarussav – žycharov h. Kranštata, suprac akupacyjnaha režymu u Belarusi. In *Znesnjaja palityka Belarusi*. s. 50 – 51.

jedinou budoucnost ve spojení s Ruskem. Argumentovali tím, že přerušení vzájemných vztahů by mělo nedozírné ekonomické následky. Rovněž se domnívali, že bolševická vláda nebude mít dlouhého trvání a v brzké době by bylo možné vytvořit v rámci federativního Ruska běloruskou republiku. Jazep Varonka v dopise svým přátelům Ivanu a Antonu Luckevičům psal, že „města, zemstva i Židé finančně podporují státní orgány, nicméně neustále žádají federaci s Ruskem“¹⁷³.

Sympatizanti federace se snažili najít východisko z vládní krize schůdné pro obě strany. Navrhovali Radě, aby prohlásila Třetí ústavní listinu za čistě deklarativní akt a otázku diplomatických vztahů s Ruskem přenechala k projednání budoucímu ústavodárnému shromáždění. Avšak neochota ze strany stoupenců nezávislosti přistoupit ke kompromisu vyústila k rozpadu „koalice“ a část přívrženců federace, především neetnických Bělorusů, opustila Radu¹⁷⁴.

Jak kvůli odchodu části členů Rady, tak kvůli neúspěšným jednáním s německou správou adresoval na počátku dubna 1918 Anton Luckevič dopis Minskému běloruskému zastupitelstvu (*Menskaje Belaruskaje Pradstaunictvo - MBZ*)¹⁷⁵.

Tato organizace byla založena bývalými pravicovými členy BSH, kteří opustili stranu poté, co se v červenci 1917 uskutečnil sjezd všech běloruských organizací, na němž se většina členů vyslovila pro autonomii Běloruska v rámci Ruska. Luckevič, který měl k Minskému běloruskému zastupitelstvu v otázce státního uspořádání běloruských oblastí blízko, jeho příslušníky požádal, aby se staly členy Rady. Dne 15. dubna 1918 byli zástupci MBZ v čele s R. Skirmuntem, P. Aleksjukem, A. Ulasavem

---

¹⁷² IGNATENKO, I.; LOMAKO, I.; PRYGUNOVA, E. *Inostrannaja vojennaja intervencija v Belorusii. 1917-1920*. s. 124-125.

¹⁷³ List Jazepa Varonki (Mensk) Ivanu i Antonu Luckevičam (Vilnja) za 5.04.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiky*. s. 78.

¹⁷⁴ Radu opustili zástupci židovských stran, ruští esěři a menševici.

¹⁷⁵ Politická uskupení liberálních a pravo-socialistických běloruských stran a skupin vytvořené 25. února 1918 z členů Běloruské národní strany socialistů, Strany socialistů autonomistů, Běloruské křesťanské demokracie, Běloruského pravoslavného svazu aj. Toto zastupitelstvo se snažilo stát se hlavním hráčem v politickém životě země a mělo v úmyslu úzce spolupracovat s Němci. Ve výkonném výboru zastupitelstva byli P. Kulčycki, K. Kandratovič, R. Skirmunt, V. Hadleuský, A. Ulasav, P. Aljaksjuk, V. Čavusav, R. Zjamkevič, A. Rusecký. Sjednocovalo politické síly stojící proti BSH v boji za moc. 12. dubna 1918 byl výkonný výbor MBZ kooptován do Rady BLR, díky čemuž byla vytvořena pravocentrická frakce orientující Radu na spolupráci s německou okupací. Činnost frakce urychlila polarizaci politických stran v Radě BLR. *Encyklopedyja historyi Belarusi*. T.5. s. 115.

a V. Hadleuským kooptováno do Rady. Skirmunt a jeho skupina doufali, že svým proněmeckým kurzem a sociálním složením (velkostatkáři, duchovní) budou vhodným partnerem pro jednání s německou vojenskou správou. Skirmunt v tom také viděl možnou satisfakci za nedobrovolný odchod z čela Běloruského národního výboru v červenci 1917 a jeho tajemník Aljaksjuk zase za vyloučení z výkonného výboru Rady v únoru 1918. Přestože tato organizace měla v Radě spíše minoritní vliv, stále více sílil boj mezi Skirmuntem a Varonkou o vládu v zemi¹⁷⁶.

Tamaš Hryb charakterizoval MBZ následovně: „Běloruské zastupitelstvo je pansko-šlechtickou organizací, okolo níž se sdružují nejen běloruské šlechtické elementy, ale i polští šlechtici z Polské rady v Minsku. Za hesly o běloruské obnově skrývají své zištné snahy statkáři a obchodníci hledající u okupantů spolehlivou ochranu svého bohatství, majetku a privilegií“¹⁷⁷.

Rozšíření Rady o sedláky, duchovní a úředníky ještě více snižovalo její autoritu mezi rolníky, části inteligence a příslušníky národnostních menšin. Člen strany Paalej Sion Ajenštat tvrdil, že „tato organizace (MBZ) přijala celou řadu separatistických a kompromisních kroků (tím je myšlena spolupráce s německou okupační vládou), které zkompromitovaly práci běloruských národních činitelů“¹⁷⁸.

Po kooptaci členů MBZ a odchodu zástupců ruských a židovských stran se část běloruských státních činitelů ke konci dubna 1918 rozhodla poslat německému císaři Vilému II. telegram, v němž vyjadřovala dík za osvobození země od útisku cizí mocí a vyjadřovala jasný souhlas s existencí BLR pod německým protektorátem¹⁷⁹. Pod tento telegram se podepsali předseda Rady J. Serada, předseda LS J. Varonka a členové Rady R. Skirmunt, A. Ausjanik, P. Aljaksjuk, P. Kračevský a J. Ljosik¹⁸⁰. Iniciátoři telegramu a i další stoupenci příklonu k Německu předpokládali, že pokud by mělo dojít k nějakému spojení s Německem, jistě by to díky vzdálenosti mezi BLR a císařstvím nebylo spojení ohrožující existenci republiky na rozdíl od spojení s Polskem či s Ruskem.

---

¹⁷⁶KRAUCOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliki. *Spadčyna*. s. 104.

¹⁷⁷KRUTALEVIČ, V. *Rožděnije Belorusskoj sovetskoj respubliky*. s. 188.

¹⁷⁸KRUTALEVIČ, V. *Rožděnije Belorusskoj sovetskoj respubliky*. s. 188-189.

¹⁷⁹Originalnyj tekst telegrammy, poslannoj Imperatoru Vilhelmu Minskim praviteľstvom. TURUK, F. *Belorusskoje dviženije*. s. 123.

Telegram, stejně jako i dříve zasláné nóty německým představitelům, nepřinesl očekávaný výsledek, naopak způsobil vyhrocení vztahů uvnitř Rady. V dopise adresovaném A. Luckevičovi do Vilna J. Varonka popsal reakce vlastenců na dopis: „Hlas občanů se rozdělil na dvě části: jedni nás podporují, druzí nás nazývají zrádci a německými poddanými.“¹⁸¹.

Někteří historici hodnotí obsah telegramu jako nejodpornější projev politiky „nezávislosti“, který vypovídal o tom, v koho Rada vkládala své naděje. Místo aby se zasazovala o získání podpory běloruského obyvatelstva, o něž by se mohla opřít, snažila se za každou cenu získat od německé vlády uznání BLR, které mělo být předáno řízení země¹⁸². Velký díl viny připisují historici příchodu MBZ do Rady, bez ohledu na skutečnost, že s německou okupací souhlasili představitelé Rady i LS již před dubnem 1918 a oba státní orgány poslaly několik dopisů adresovaných nejvyšším německým představitelům pouze s tím rozdílem, že žádný nebyl poslán přímo císaři. Zacharka postup Rady vysvětluje tím, že běloruští vlastenci viděli, jak německá strana uznala nezávislost Ukrajiny a Litvy. Zároveň potvrzuje jako hlavní iniciátory členy MBZ, obzvláště R. Skirmunta¹⁸³.

V žádném případě ale není možné hovořit o neuváženém kroku, neboť znění telegramu bylo přijato na tajném hlasování Rady 25. dubna 1918, kterému předcházely dlouhé diskuse. Při hlasování o telegramu hlasovalo 35 přítomných pro jeho zaslání, 4 členové Rady hlasovali proti a 7¹⁸⁴ se hlasování zdrželo¹⁸⁵.

Uveřejnění Třetí ústavní listiny a následné zaslání telegramu německému císaři vyvolaly politickou krizi uvnitř zákonodárné i výkonné instituce, která vyústila odchodem zbývajících „proruských“ stoupenců z Rady – zástupců měst, národnostních

---

¹⁸⁰ IHNATOUSKI, I. BNR: Jak heta bylo. *Zvjazda*. 1991, 24 sakavika. s. 3.

¹⁸¹ List J.Varonki (Mensk) A.Luckeviču (Vilnja) za 27.04.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki*. s. 132.

¹⁸² Ignatenko pokládal zaslání telegramu německému císaři za podlézání, Krutalevič se o něm vyjadřuje jako o odporném projevu nezávislosti. Ale například Staškevič hodnotí zaslání telegramu jako zoufalý krok běloruských státníků.

¹⁸³ ZACHARKA, V. Hlaunyja momenty belaruskaha ruchu. *Spadčyna*. s. 35.

¹⁸⁴ Zde se opět historici rozcházejí v počtu hlasujících proti telegramu a těch, kteří se zdrželi hlasování. Nicméně stěžejním byl fakt, že převážná většina souhlasila s obsahem i zasláním dopisu.

¹⁸⁵ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 75.

menšin. Z vlády byli odvoláni člen Ukrajinské rady M. Hutman, socialisté - revolucionáři I. Makrejev, P. Zlobin, H. Belkind a odešel ministr pošty a telegrafu a zástupce středové frakce BSH A. Karač. Rozložení BSH bylo otázkou času. Strana, jež byla první a jedinou politickou stranou od počátku 20. století, měla příliš heterogenní složení a názorové neshody se začaly mezi jednotlivými frakcemi strany objevovat s vývojem politického života v zemi stále častěji. Na začátku léta 1918 došlo k rozkladu BSH a místo ní vznikly tři nové strany:

1. Běloruská strana socialistů – revolucionářů vystupující za úplnou nezávislost země,
2. Běloruská strana socialistů – federalistů, jejíž členové souhlasili s obsahem Třetí ústavní listiny, avšak zavrhli orientaci Rady na Německo¹⁸⁶,
3. Běloruská sociálně demokratická strana - často se spojovala s MBZ a podle jejích členů měla BLR spolupracovat se západními sousedy¹⁸⁷.

Uvolněná místa v Radě zaujali zástupci kulturních, vědeckých a odborových běloruských organizací. Od té doby v tomto „zákonodárném“ orgánu převažovalo konzervativní křídlo. Změnilo se také složení LS. Na začátku května 1918 opustili LS P. Badunová a T. Hryb. Na zasedání Rady 15. května 1918 oznámili svou rezignaci další členové LS L. Zajac, P. Sereda aj., kteří rezolutně odmítali program pravicového MBZ¹⁸⁸.

---

¹⁸⁶ *Političeskije partii Rossii: Konec XIX – pervaja tret XX veka.* s. 59 – 61.

¹⁸⁷ Základní část členů BSH, bratři Luckieviči, A. Smolič, J. Ljosik, S. Rak-Michajlouský, I. Ivanouský aj, vytvořila Běloruskou sociálně demokratickou stranu. Co se agrární otázky týče, podle programu strany si rolníci mohli koupit půdu na níž pracovali a statkáři měli za ztracený majetek dostat náhradu. Bělorusko se mělo stát parlamentní republikou. Důležitým faktorem pro existenci republiky byla spolupráce s evropskými zeměmi, přednostně s Polskem a Německem. Běloruští eseri v čele s T. Hrybem, P. Badunovou, I. Mamonkou, A. Karačem aj. se v otázce rolníků drželi programu BSH. Byli pro konfiskaci zemědělské půdy bez výkupu a pro její rozdělení mezi rolníky prostřednictvím místních orgánů. Byli stoupeci nezávislosti, nikoliv autonomie. Tato strana hrála roli „vládní opozice“, později se jejími členy stali V. Lastouský, J. Cvikevič aj. Běloruští federalisté v čele s J. Varonkou, K. Jezavitavem, V. Zacharkou, I. Seradou aj. byli středovou frakcí BSH. Byli stoupeci konfiskace velkostatkářského majetku a jeho postupného předání pracujícím lidu. Většina členů strany nesouhlasila s proněmeckou orientací a snažila se společně s esery změnit politický kurz Rady. Na rozdíl od běloruských eserů se federalisté drželi koncepce federalismu, přijaté na Všeběloruském sjezdu. IHNATOUSKI, I. BNR: Jak heta bylo. *Zvjazda.* 1991, 24 sakavika. s. 3.; *Političeskije partiji Rossiji: konec XIX – pervaja tret XX veka.* s. 59-64; LADYSEV, U. Belaruskaja nacjanal-sacyjalističnaja partyja, STAŠKEVIČ, N. Belaruskaja partija socialistov-federalistov, Belaruskaja social-demokratičeskaja partija. In *Palityčnyja partyi Belarusi.* s. 9-77.

¹⁸⁸ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam.* s. 76.

2.6 *Odchod německých vojsk*

Velkou ranou pro běloruské politiky, kteří viděli budoucnost své země ve spojení s Německem, bylo podepsání dodatkové smlouvy k Brestlitevské mírové dohodě dne 27. srpna 1918. Na jejich základě měly německé jednotky opustit běloruské oblasti na východ od Bjareziny¹⁸⁹.

Rada BLR protestovala proti uzavření dodatkové smlouvy k Brestlitevské mírové dohodě a ještě na přelomu září a října 1918, kdy se německá vojska začala stahovat z běloruských oblastí, adresovala říšskému kancléři G. Hertlingovi protestní nótu proti opětovnému rozdělení země¹⁹⁰. V polovině října 1918 adresovali členové Rady novému německému kancléři M. Badenovi další dopis s prosbou, aby německá strana uznala Běloruskou lidovou republiku a umožnila její vládě řídit zemi a vytvořit ozbrojené síly pro svou obranu. Neúspěšné byly také rozhovory Rady s vojenským výborem 10. německé armády, který vznikl v době listopadové revoluce v Německu.

Neúspěchy na německé straně vedly běloruské lídry k zahájení jednání se sovětským Ruskem. Anton Luckevič, který byl v té době předsedou v pořadí čtvrté vlády, se snažil dohodnout s bolševiky na své listopadové návštěvě Moskvy. Ale ani na této straně nebyla jednání úspěšná¹⁹¹.

Po vypuknutí revoluce v Německu anuloval Lenin Brestlitevskou mírovou dohodu a 17. listopadu 1918 zahájila Rudá armáda útok na Bělorusko. V souvislosti s obsazením Minsku v prosinci 1918 se přemístila většina členů Rady a vlády do Vilna. Ještě předtím Rada zveřejnila čtvrtou a pátou ústavní listinu, ve kterých byl běloruský lid vyzván k zachování pořádků, které byly ustaveny Radou.

2.7 *Shrnutí druhé kapitoly*

Události v roce 1918 - uzavření Brestlitevského míru, vydání ústavních listin a německá okupace - měly velký vliv na další vývoj běloruského národně osvobozenického hnutí.

---

¹⁸⁹ Podrobnosti o vyklizení těchto oblastí byly obsaženy v „Protokolu o smlouvách týkajících se opuštění oblastí východně od Bjareziny“. BAUMGART, W. *Deutsche Ostpolitik 1918*. s. 297.

¹⁹⁰ *Znešnjaja palityka Belarusi. Zbornik dokumentav i materyjalav. T.1. (1917-1922)*. s. 59.

¹⁹¹ ŠYBEKA, Z. *Narys historyi Belarusi 1795-2002*. s. 208.

Za okolností, kdy se na území země nacházela okupační vojska, nebylo možné realizovat usnesení přijatá na Prvním všeběloruském sjezdu o navázání těsného vztahu se sovětským Ruskem.

Vyhlášení nezávislosti Běloruska uskutečněné socialisty bylo dokončením realizace myšlenky národní státnosti. Všechny ústavní listiny byly konstitučním základem budovaného státu, ale v podmínkách, v kterých se Bělorusko nacházelo, byly jen prázdnými slovy. Je třeba odpovědět na otázku, proč se představitelé BLR, kteří nejdříve bojovali proti německé okupaci, v průběhu několika měsíců všemožně snažili získat přízeň Němců, ač jim zdánlivě šlo o nezávislý demokratický stát. Jedním z důvodů nepochybně byl pocit ohrožení ze všech stran, umocněný absencí vlastního vojska a policie, jež by novému státu daly reálnou sílu. Velmi výstižně charakterizuje takovýto postup německo-rumunský spisovatel Richard Wagner. Říká, že „to, co se má středovýchodním Evropanům za zlé, je kolaborace. Kolaborace je osud, ale také modus vivendi takzvaných malých národů, osud, jenž velí nějak se s okupanty dohodnout a ze situace vytěžit co se dá. Malé národy mají vlastní strategii postoje k okupantům a občas jim kolaborace splývá s vlastenectvím – vždyť jde o přežití národa“. Členové Rady a LS považovali za daných okolností za nejdůležitější dosáhnout úplné nezávislosti země a způsob jakým tohoto cíle bude dosaženo nebyl již podstatný. Nicméně zapomněli na jednu skutečnost, a to na přání běloruského obyvatelstva. To si v žádném případě nepřálo úplné odtržení od Ruska, jak bylo stanoveno ve Třetí ústavní listině.

Po včlenění představitelů MBZ do Rady BLR se ještě intenzivněji přistoupilo k podpoře německé okupační správy a tito členové MBZ ve snaze dosáhnout stůj co stůj nezávislosti země usilovali o znovuzískání svých výsostných statkářských práv. Původní myšlenka socialistů sjednotit všechny vrstvy běloruského obyvatelstva a za jeho pomoci budovat vlastní stát se někam vytratila.

Je zřejmé, že dosáhnout reálné nezávislosti, když na území země byla okupační vojska, bylo nemožné. Německé velení nevěřilo, že by běloruská Rada byla schopna zorganizovat životaschopnou vládu a ani v národním hnutí nevidělo vážný politický

faktor, se kterým by bylo nutné počítat. Nicméně naděje na uznání BLR dávaly Německu možnost likvidovat nebezpečný ruský element a vytvořit z Běloruska nárazníkový stát, kterému by v případě války předalo vládu v zemi.

3 Státní orgány a jejich oblasti působnosti

Před tím, než přistoupíme k jednotlivým orgánům BLR a jejich fungování, je možné na základě dříve uvedených skutečností konstatovat, že BLR nebyla státem v pravém slova smyslu. Stát je podle J. Pražáka „trvalý organický svazek lidstva, jisté teritorium obývajících, s jedinou vůlí a jedinou mocí nejvyšší, jehož účelem jest napomáhati dosažení všech životních úkolů lidu, takto spojeného“¹⁹². Podle definice státu může stát existovat i v případě, pokud je jeho území dočasně okupované a jeho lid bojuje o plné obnovení státnosti. Na první pohled by se dalo konstatovat, že tato situace je šitá na míru BLR, opak je pravdou. Před německou okupací netvořily běloruské oblasti samostatný státní celek a tudíž Bělorusové ani nemohli bojovat za jeho udržení či obnovení. Jinak tomu bylo například u států okupovaných Němci během druhé světové války, kdy přestože byly obsazeny, díky jejich orgánům trvaly. Tomu samozřejmě předcházelo mezinárodní uznání těchto vlád a jejich využití přirozeného práva na odpor proti vnějšímu nepříteli¹⁹³. Běloruské státní orgány však byly vytvořeny až během německé okupace, nezískaly zatím mezinárodní uznání, ale hlavně se ani nestavěly na odpor proti okupantům, nýbrž naopak.

3.1 Běloruské státní orgány

Stát je souborem institucí, jejichž prostřednictvím je řízena společnost na geograficky ohraničeném území. Tato společnost by se měla podílet na moci, popřípadě ji ovlivňovat, tzn. lid by měl být vládnoucí, nikoliv ovládaný¹⁹⁴. Stát má taktéž výhradní právo na vládnutí nad svým územím, čímž se na daném teritoriu vytváří jedna politická kultura¹⁹⁵. BLR měla Radu, která měla fungovat jako „předparlament“, LS jako „vládu“ a na regionální úrovni byly zakládány místní běloruské rady rekrutující se z řad místní inteligence a plnící funkci agitátorů propagujících republiku.

Nicméně již zde je možné uvést, že ačkoliv v BLR byly vytvořeny instituce jak na státní, tak regionální úrovni, neměly v žádném případě výhradní právo na vládnutí. Tímto právem v té době disponovalo především císařské Německo a na malém území ve východních oblastech vyhlášené BLR sovětské Rusko.

---

¹⁹² PAVLÍČEK, V. aj. *Ústavní právo a státověda*. s. 46.

¹⁹³ PAVLÍČEK, V. aj. *Ústavní právo a státověda*. s. 51.

¹⁹⁴ KELSEN, H. *O podstatě a hodnotě demokracie*. s. 21.

3.1.1 „Předparlament“ BLR - Rada

Předchůdkyní Rady byla Rada Prvního všeběloruského sjezdu vytvořená v prosinci 1917 a složená z 36 členů¹⁹⁶. Po vydání dvou ústavních listin se v březnu 1918 uskutečnilo zasedání Rady Prvního všeběloruského sjezdu, na němž byla přejmenována na Radu (zkratka „Rada“ viz. kapitola 2.4.1) a zároveň rozšířena o zástupce měst, zemstev a národnostních menšin. Současně ze svých řad zvolila výkonný výbor, jehož předsedou se stal Janka Serada, zástupcem Jazep Varonka zastávající i funkci předsedy vlády, tajemníky Kastus Jezavitav a Tamaš Hryb. Kromě Serady byli všichni členové výkonného výboru zástupci BSH.

Rada byla zvláštní formou „předparlamentu“, nicméně zásadní rozhodnutí a zákony měly být přijímány až po vytvoření ústavodárného shromáždění, naplánované na prosinec 1918. Rada byla složena ze 71 poslance, z toho 27 míst připadlo členům bývalé Rady Prvního všeběloruského sjezdu; regionální rady získaly 9 křesel, města a zemstva po 10 křeslech a národnostní menšiny celkově 15 křesel¹⁹⁷. V obsazování křesel menšinami došlo k určitým rozepřím kvůli členům Rady polské v Minsku, kteří pro sebe požadovali 10 míst z 15 určených pro národnostní menšiny místo stanovených čtyř¹⁹⁸. Jejich požadavek však nebyl vyslyšen, k čemuž ani nebyl důvod, protože byli až druhou nejpočetnější menšinou¹⁹⁹. Zbývajících jedenáct mandátů bylo rozděleno mezi Židy, kteří získali sedm křesel, Rusy, kteří získali dvě křesla, po jednom mandátu měli Ukrajinci a Litevci.²⁰⁰ V Radě byli přítomni významní běloruští aktivisté, jistě stojí za to zmínit A. Ausjanika, P. Badunovou, J. Varonku, T. Hryba, K. Jezavitava, L. Zajaca, J. Ljosika, S. Rak-Michajlouského, A. Smoliče.

---

¹⁹⁵ CABADA, L., KUBÁT, M. *Úvod do studia politické vědy*. s. 108.

¹⁹⁶ Pratakol №20 ahulnaha pasadžannja Usebelaruskaha Zezdu u Mensku 10.12.1917. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki*. s. 37-38.

¹⁹⁷ SIDAREVIČ, A. Belaruskaja Narodnaja Respublika. In *Encyklopedyja historyi Belarusi*. T. 5. s. 47.

¹⁹⁸ Varunki, na jakich Rada Polskaja Zjamli Menskaj choča uvajsci u sklad Rady BNR, padadzenyja staršyni Narodnaha Sakrataryjatu Jazepu Varonku 3.04.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki*. s. 72.

¹⁹⁹ Nejpočetnější menšinou v zemi byli Židé, kteří tvořili přibližně 14% obyvatelstva, Poláci tvořili 12% obyvatelstva.

²⁰⁰ KRUTALEVIČ, V. *Roždenije Belorusskoj sovetskoj respubliki*. s. 187.

Po zveřejnění Třetí ústavní listiny bylo do Rady kooptováno ještě 6 členů Vilenské běloruské rady (V. Lastouský, bratři Luckevičové, J. Stankevič, D. Sjamaška, J. Turkevič).

Rada aspirovala na roli představitele běloruského národa na mezinárodní scéně a neustále hlásala, že jejím hlavním cílem je dosáhnout a zachovat celistvost a jednotu území obývaného etnickými Bělorusy. Zamýšlela zajistit příznivé podmínky pro další rozvoj tohoto státního celku.

3.1.1.1 Ustavení Rady BLR

Podle přijatých pravidel se členové Rady scházeli jednou měsíčně na společném zasedání, nicméně v případě nutnosti bylo možné svolat okamžitě mimořádnou schůzi Rady buď ze strany výkonného výboru Rady nebo LS, eventuálně na základě písemné žádosti minimálně 25 členů Rady. Předseda Rady byl vybírán členy výkonného výboru Rady a tento výkonný výbor byl volen na základě tajného hlasování členů Rady a skládal se z předsedy, dvou zástupců a tří tajemníků²⁰¹.

Rada měla několik komisí: pro zahraniční otázky, financí, vzdělávání, národního hospodářství, spojů a pro vydávání tiskovin²⁰². Všechny komise koordinovaly svou činnost s jednotlivými ministerstvy.

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, Rada byla vnitřně nejednotná. V jejích řadách existovaly dva silné tábory - na jedné straně stoupenci úplné nezávislosti, na druhé straně přívrženci spojení s Ruskem na federativních základech. Po přijetí Třetí ústavní listiny v březnu 1918 a tedy odklonu od prvotního plánu na vytvoření běloruské republiky v rámci ruské federace postupně odcházeli ti nejhlasitější protestující – zástupci národnostních menšin a ruských politických stran. Členové Minské městské dумы, zástupci minské gubernie a zemstev se nechali slyšet, že nebudou podporovat Radu a LS, neboť oba tyto orgány se vzdaly usnesení přijatých na Prvním všeběloruském sjezdu reflektujících vůli všech vrstev běloruského obyvatelstva.

²⁰¹ Karotkaja spravazdača z 4-ha pasedzanŭja II sesii Rady Belaruskaje Narodnaje Respubliki za 29.03.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki*. s. 66-67.

²⁰² Karotkaja spravazdača z 4-ha pasedzanŭja II sesii Rady Belaruskaje Narodnaje Respubliki za 29.03.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki*. s. 66-67.

Z tohoto důvodu tito členové prohlásili, že zůstanou v opozici do doby, než bude svolán ústavodárný sněm²⁰³.

Vztahy v „předparlamentu“ se ještě více začaly zhoršovat od dubna 1918, kdy byli do jeho řad kooptováni zástupci Minského běloruského zastupitelstva. Členové MBZ byli aktivními zastánci německé politiky v zemi a hlavními iniciátory kontroverzního dopisu (viz kap. 2), zasláného německému císaři.

Nejdříve se Rada pokoušela dohodnout s německou stranou o uznání nezávislosti, ale postupem času, po několikerém odmítnutí, se její členové pokoušeli vyjednat alespoň určitou autonomii země. Rada, která se stále více podřizovala německé politice a nečinně přihlížela násilnostem páchaným německými vojáky na místním obyvatelstvu, postupně ztrácela už tak malou podporu Bělorusů. Obyvatelé ji často označovali za zrádce a obviňovali ji, že ačkoliv ji nezvolili a tedy nezplnomocnili, vystupuje jako jejich arbitr²⁰⁴.

Fakticky se činnost Rady omezovala na jmenování předsedů LS a na jednání se zahraničím, především s Německem, o možném uznání nezávislosti. Druhou zmíněnou činnost koordinovala se ministrem zahraničních věcí.

Na konci léta 1918 bylo do Rady kooptováno devět zástupců místních běloruských rad a v září 1918 jmenovala Rada předsedou LS A. Luckeviče.

Dne 11. října 1918 přijala Rada v pořadí čtvrtou ústavní listinu BLR a LS byl přejmenován na Radu lidových ministrů BLR. Po listopadové revoluci v Německu většina členů státních orgánů přesídlila do Vilna a její funkce se omezila na pouhého reprezentanta Bělorusů.

---

²⁰³ KRACOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliki. *Spadčyna*. s. 75-120.

²⁰⁴ STAŠKEVIČ, N., KASAROV, G. *Oktjabr 1917 i sudby političeskoj oppozicii. Čast II*. s. 125-126.

3.1.2 „Vláda“ BLR – Lidový sekretariát

Běloruská národní „vláda“ se skládala z předsedy a členů kabinetu. Předseda LS byl volen Radou z řad jejích členů a tuto funkci mohl vykonávat pouze Bělorus, který měl v posledních třech letech v zemi trvalý pobyt²⁰⁵.

Mezi pravomoci předsedy „vlády“ patřilo jmenování a odvolávání ministrů, vyjma ministra státní kontroly, který byl volen Radou. V kompetenci vlády bylo vydávání různých nařízení a uzavírání mezinárodních smluv. Rozhodnutí jednotlivých ministrů, která nebyla schválena předsedou LS, byla neplatná. Jednotliví ministři byli plně odpovědní předsedovi LS a předseda LS společně s ministrem státní kontroly se zodpovídali Radě BLR. Ministr státní kontroly měl neustálý dozor nad působením veřejných činitelů republiky a za tímto účelem měl právo osobně nebo prostřednictvím svých podřízených seznámit se s činností jednotlivých ministrů²⁰⁶.

Zda tato pravidla o fungování běloruské vlády byla skutečně dodržována, nebylo z dostupných materiálů možné zjistit. Nicméně je zřejmé, že minimálně v prvním bodě, v němž se hovoří o volbě předsedy sekretariátu, nebyl tento způsob volby německou okupační správou akceptován. V dubnu 1918, kdy byla činnost prvního vládního kabinetu ze strany Německa zakázána, pověřil německý velitel sestavením nového vládního kabinetu Ramana Skirmunta. Předseda vlády byl s největší pravděpodobností volen Radou, ale rozhodující slovo nepochybně měla německá správa. Tato praxe se uplatňovala zřejmě i v Radě. Výměnou za svou existenci museli rozhodovací právo přenechat Němcům.

Ještě před vyhlášením úplné samostatnosti Rada vyčlenila komisi, která vypracovala program činnosti LS. Hlavním bodem programu vlády BLR mělo být budování a ochrana nezávislé BLR. V zahraniční politice měli sekretáři docílit mezinárodního uznání nezávislého Běloruska a sjednotit všechna jeho území. Dále měli vládní představitelé získat právo na aktivní účast na světové mírové konferenci, navázat ekonomickou spolupráci se sousedními zeměmi (pobaltskými státy a Ukrajinou)

---

²⁰⁵ *Belaruski Dzjaržauny Archiv muzej litaratury i mastactva*. fond 3. Muzea Ivana Luckeviče, inv. č. 1, kart. č. 142 "Narodnyj Sakrataryjat".

²⁰⁶ *Belaruski Dzjaržauny Archiv muzej litaratury i mastactva*. fond 3. Muzea Ivana Luckeviče, inv. č. 1, kart. č. 142 "Narodnyj Sakrataryjat".

a projevit solidaritu s novými státními celky, které vznikly na území bývalé ruské říše v letech 1917-1918²⁰⁷.

Na domácí scéně měl podle programu činnosti LS získat moc a kontrolu nad státními úřady, vytvořit regionální běloruské rady na celém území Běloruska, navázat úzký vztah se samosprávami, zformovat ozbrojené síly a získat finance a potraviny pro lidi postižené válkou. Úkolem LS také bylo zprostředkování návratu uprchlíků do jejich domovů a pomoc s jejich integrací. Vláda měla zabezpečit ochranu běloruské přírody a zakázala rozprodávání lesů. V zemědělské otázce měla vytvořit seznam pozemků a stanovit minimální a maximální rozsah vlastnictví půdy. V souvislosti s tím se předpokládalo zřízení zemědělského fondu určeného pro financování pozemkových přidělů drobným zemědělcům a rolníkům-bezzemkům²⁰⁸.

V listopadu 1918 byl přijat nový zákon o organizaci Rady BLR na Radu republiky (*Rada Respubliki*), počet jejích členů byl zvýšen na 100 a LS přejmenován na Radu lidových ministrů (*Rada Narodnych Ministrav*).

3.1.2.1 První vládní kabinet

Vydáním První ústavní listiny v únoru 1918 byl vytvořen první běloruský vládní kabinet v podobě LS. Byla to však opravdová vláda? Na první pohled by se zdálo, že ano. Byla tvořena čtrnácti ministerstvy, na jejichž řízení participovaly všechny významné politické strany, podílející se v té době na „spravování“ země. Ministrem zahraničních věcí a zároveň předsedou vlády byl jmenován J. Varonka (BŠH), ministryní pro ochranu a péči o děti P. Badunová (BŠH). Ministrem pošty a telegrafu se stal A. Karač (BŠH), ministrem státní kontroly P. Krečouský (BŠH), ministrem zemědělství T. Hryb (BŠH), zmocněncem pro vojenské otázky K. Jezavitav (BŠH), ministrem školství A. Smolič (BŠH), ministrem vnitra I. Makrejav (eser), ministrem financí E. Belkind (eser), ministrem národního hospodářství J. Serada (eser). Ministrem dopravy byl jmenován V. Redzka (eser), ministrem spravedlnosti E. Belevič (eser), ministrem pro židovské otázky M. Hutman (Paalej Sion), ministrem pro velkoruské

---

²⁰⁷ *Belaruski Dzjaržauny Archiv muzej litaratury i mastactva*. fond 3. Muzea Ivana Luckeviče, inv. č. 1, kart. č. 142 "Narodnyj Sakrataryjat".

²⁰⁸ SIDAREVIČ, A. Staronki z historyi BNR. In *Adradženně*: s. 223-255.

otázky P. Zlobin (eser). Vedoucím kanceláře LS byl L. Zajac (národní socialista) a pokladníkem se stal V. Zacharka (eser)²⁰⁹.

Po třech dnech činnosti vydala vláda 24. února 1918 první nařízení, na jehož základě „státní budovy, úřady a majetek, který se v nich nachází, přecházejí do rukou LS“²¹⁰. Běloruští političtí představitelé se domnívali, že německá vojenská správa bude respektovat právo Bělorusů na samostatnost a nebude stát v cestě činnosti výkonného orgánu země, tak jako to bylo v sousedních zemích. Nicméně opak byl pravdou. Budova vlády byla ještě též den obsazena okupačními vojsky, která vyhnala členy vlády, zkonfiskovala pokladnu a sňala z budovy státní vlajku.

27. března 1918, učinila vláda rozhodnutí vydat reskript, v němž oznamovala, že všechny úřady země se staly od 9. března 1918, tedy od vydání Druhé ústavní listiny, úřady BLR a jejím jménem vykonávají své funkce.

První vládní kabinet pracoval, s nevelkými personálními změnami, až do června 1918. Na začátku dubna 1918 čítal 10 členů, z toho sedm „hromadovců“. Již v dubnu 1918 byl ale sestavením nové vlády pověřen předseda MBZ, velkostatkář a věrný sluha Němců, Raman Skirmunt. Nicméně kvůli jeho jednáním na Ukrajině nadále fungovala první vláda²¹¹.

Předběžně bylo navrženo složení nového LS R. Skirmunta následovně: předsedou vlády a zároveň ministrem pro mezinárodní a vnitřní záležitosti měl být R. Skirmunt, zástupcem předsedy a zároveň ministrem bez portfeje J. Varonka, ministrem financí S. Chržonstovský, ministrem školství P. Aleksjuk a vedoucím kanceláře LS Ausjanik²¹². V souvislosti s touto vládou se předpokládalo, že cílem její proněmecké politiky bude obnova předrevolučních pořádků, především v otázce vlastnictví.

Jakmile se Skirmunt vrátil z Ukrajiny a nová pravicová vláda začala od počátku června 1918 pracovat, z řad členů Rady se vzedmula vlna protestů. Vláda byla nucena

---

²⁰⁹ Abvestka Narodnaha Sakrataryjatu Belarusi №3 za 23.02.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 48-49.

²¹⁰ MIGUN, D. *Germanija i Belarus: Uroki istorii (1914-1922 gody)*. s. 35.

²¹¹ Na belaruskim šljachu. *Belaruskij šljach*. 1918, č. 50. s. 2.

podat 20. června 1918 demisi. Sestavením nové vlády levice a pravice byl pověřen J. Serada, jeho zástupcem se stal L. Zajac a novým předsedou Rady byl místo Serady zvolen J. Ljosik²¹³. Krize ve „vládě“ a „předparlamentu“ však neustávala a spory mezi levicí a pravicí gradovaly.

V druhé polovině roku, kdy bylo již zřejmé, že se válka blíží ke konci, si běloruští politici uvědomovali, že na území BLR vstoupí bolševici. Kolem Rady se začaly seskupovat antibolševické síly. Ty již v létě 1918 disponovaly ve státních orgánech většinou. Na podzim 1918 se předseda v pořadí čtvrté vlády Anton Luckevič, jak je již uvedeno výše, snažil navázat kontakty s bolševiky, ale 11. listopadu 1918 zahájila Rudá armáda postup na Bělorusko a v prosinci 1918 byl již Minsk obsazen. Společně s členy Rady odešli i členové LS do Vilna.

3.2 Vztahy běloruských orgánů státní moci s německou okupační správou

Až do května 1918 vztahy mezi německou okupační správou a představiteli BLR neexistovaly, neboť Hindenburg ani Ludendorff neakceptovali Bělorusy jako národ, tím méně běloruskou republiku.

K určitému zlepšení vztahů, respektive k navázání vztahů s německou okupační správou došlo poté, kdy byla v květnu 1918 převelena do Minsku 10. armáda, jejímž vrchním velitelem byl generál Erich von Falkenhayn. Generál, který se na východní frontě cítil nevyužitý v době, kdy se na západě vedly rozhodující boje, zaměřil svou pozornost na řešení administrativních problémů v okupované oblasti²¹⁴. Vydal nařízení zakazující jakákoli veřejná zasedání bez povolení německé správy pod pokutou 30 000 marek. Avšak členové běloruských orgánů se scházeli kdykoli to bylo nutné, aniž by Němci reagovali²¹⁵. Na 27. května 1918 pozval generál zástupce Rady a LS, ubezpečil je, že „německá vláda vezme na vědomí snahy státních orgánů žít v míru

---

²¹² Na belaruskim šljachu. *Belaruskí šljach*. 1918, č. 44. s. 1-2.

²¹³ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 80.

²¹⁴ AFFLERBACH, H. *Falkenhayn: Politisches Denken und Handeln im Kaiserreich*. s. 486 – 487.

²¹⁵ KRACOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliky. *Spadčyna*. s. 97.

a v přátelství s německým státem, což bude mít pro Bělorusko v brzké době kladné výsledky“²¹⁶.

Určitý posun v německé politice vůči Bělorusku demonstruje také smlouva o rozpuštění polského sboru Dówbar-Mušnického mezi Varšavou a Berlínem v květnu 1918.

V červnu 1918, po setkání předsedy LS a ministra zahraničních věcí J. Varonky s velitelem štábu vrchního velitele von Shtapffem, bylo vládě umožněno jmenovat ke každému německému újezdnímu veliteli zvláštní poradce. Ti měli fungovat jako mezičlánek mezi běloruskými orgány a Němci. Okupační správa si tímto krokem zajistila alibi pro svou okupační činnost, neboť se vždy mohla odvolávat právě na běloruské poradce. LS, jímž byli zvláštní předsedové voleni, pro tuto funkci vytvořil instituci „újezdních předsedů“²¹⁷. Poradci museli být před jmenováním do úřadu ještě schváleni hlavním německým velitelem. Rada pohlížela na funkci poradců jako vstřícný krok na cestě k reálné státnosti. V červnu 1918 německá moc proklamovala vyslání poradců do měst Minsk, Pinsk, Barysav, Bychav, Baranovičy, Brest, Buslav, Homel, Mazyr, Rečyca, Vaukavysk, Lida, Ašmjany, Slonim, Navahrudak, Žlobin, Stoubcy, Kojdanav²¹⁸.

Von Shtapffe také slovně podpořil kulturně vzdělávací činnost běloruské vlády a přislíbil, že vědeckým a kulturním pracovníkům bude povolen návrat do země²¹⁹.

Navázání kontaktů s okupační správou dokazuje dopis Jazepa Varonky adresovaný Antonu Luckevičové do Vilna. Dosluhující předseda vlády v něm sděloval jak již vede jednání s německým velením (konkrétně s von Shtapffem), která jsou úspěšná. Zároveň žádal Luckeviče, zda by mohl napsat článek do vilenských novin

---

²¹⁶ *Velikaja Oktjabrskaja Socialističeskaja revoljucija v Belorussii. Dokumenty i materialy.* s. 196.

²¹⁷ Hronika dlja hazet. Mensk. 21.06.1918. Predsedatěl Narodnaha Sekretariata u načalnika štaba hlavnokomandujuščaho. (A.O.K.10). In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki.* s. 183.

²¹⁸ MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika.* s. 79.

²¹⁹ Hronika dlja hazet. Mensk. 21.06.1918. Predsedatěl Narodnaha Sekretariata u načalnika štaba hlavnokomandujuščaho. (A.O.K.10). In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki.* s. 184.

„Homan“ hodnotící první LS a taktéž zásluhy BSH. Článek měl přesvědčit Němce, že BSH není bolševickou stranou²²⁰.

Klíč ke vstřícným krokům ze strany Němců je možné taktéž hledat v posílení antibolševických sil²²¹ na úkor socialistických v orgánech BLR. Nový předseda vlády Raman Skirmunt předložil v červnu Radě k projednání deklaraci. V ní navrhoval spolupracovat s okupační správou, úplně se podřídit zájmům okupantů a provést pozemkovou reformu, která měla probíhat tak, že část půdy statkářů může být prodána za cenu odpovídající skutečné hodnotě půdy rolníkům. Pro deklaraci hlasovalo z 36 přítomných 22, osm hlasovalo proti a šest se hlasování zdrželo²²².

3.3 Činnost „vlády“

V dostupných materiálech se nepodařilo najít odpověď na otázku, jakou činností se někteří ministři mohli v praxi zabývat. V souvislosti s tím, že Minsk neměl žádné spojení s ostatními městy a oblastmi, neboť po vstupu Němců do Běloruska byla přerušena činnost pošty a telegrafu, vyvstává otázka, jakým úkolům se věnoval ministr spojů A. Karač. Po celou dobu okupace Němci nepovolili používat tyto prostředky umožňující přenos informací a není proto zřejmé, jak probíhala komunikace mezi jednotlivými oblastmi. Pochybnosti o činnosti vyvstávají ale i u ministerstva státní kontroly, dopravy a vnitra. Je možné předpokládat, že taktéž většina dalších ministerstev měla velmi omezený prostor pro svou práci a je možné je hodnotit, vyjma ministerstva školství a zahraničních věcí, spíše jako „diskusní kroužky“.

Na zasedání místních rad 2. dubna 1918 se projednávala otázka běloruské vlády a většina přítomných se shodla na její reorganizaci a omezení pouze na ty ministerské posty, které mohou vykonávat svou činnost²²³. K omezené funkci „vlády“ se také vyjádřil Tamaš Hryb, uznávaný běloruský politik, člen vlády i Rady, který si uvědomoval složitou situaci v zemi (okupace německými vojsky, utlačování obyvatelstva polskými jednotkami v oblasti města Babrujsku) a špatné finanční

---

²²⁰ List Jazepa Varonki (Mensk) Antonu Luckeviču (Vilnja) za 23.06.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 185.

²²¹ Nejen členové Minského městského zastupitelství, ale i kadeti, členové Svazu běloruských zemědělských vlastníků.

²²² KRUTALEVIČ, V. *Roždenije Belorusskoj sovetskoj respubliki*. s. 208.

²²³ Chronika dlja hazetav. [za 3.04.1918]. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 73.

podmínky. Na adresu vlády prohlásil: „Praktická práce LS jako vládní výkonné moci BLR není v dané situaci možná.“ Navrhoval řešit danou situaci následujícím způsobem:

1. zjistit, do jaké míry by německá správa mohla uznat na okupovaném území jinou (běloruskou) vládu,
2. vypracovat konkrétní úkoly LS na nejbližší dobu,
3. pokud by nebyla ze strany Německa uznána běloruská vláda, měl by LS rezignovat a ukázat občanům BLR a světu, jakým způsobem jsou potlačována práva a svobody pracujícího lidu²²⁴.

Činnosti LS v létě 1918 se týká dopis adresovaný hlavnímu veliteli německé armády, v němž člen vlády J. Serada uvádí věcné okruhy, jakým se v té době věnoval. LS měl v plánu dokončit stavbu gymnázia v Buslavě, ukončit přípravu na otevření běloruské univerzity plánované na podzim 1918 a pokračovat v rozšíření činnosti Běloruské obchodní komory²²⁵. Výčet těchto činností potvrzuje hypotézu, že sféry působení LS byly velmi omezené a s ohledem na situaci, ve které se země nacházela, nikoli velmi významné.

Ještě předtím vyšel na začátku května 1918 v listu „Belaruski šljach“ článek redaktora A. Prušinského, ve kterém psal: „Uběhlo již 70 dní od vytvoření LS a pokud bych měl zhodnotit jeho dosavadní práci, s lítostí musím konstatovat, že co se upevnění národně státních ideálů týče, zatím nebylo dosaženo ničeho. A například nařízení o státním běloruském jazyce, vydané Radou, se v organizacích, které se podřizují Rusku, vůbec neuplatňuje. V novinách se téměř nepíše o našich ministerstvech, která jen přešlapují na místě“²²⁶.

---

²²⁴ AsobnaJe merkavanně Tamaša Hryba u pytanni refarmavannja Narodnaha Cakratoryjatu BNR, Mensk, 2.04.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 70.

²²⁵ List Narodnaha Sakratoryjatu BNR Halounamu Kamandavannju X Armii za 5.08.1918 (vych.№1209). In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 228.

²²⁶ PRUŠINSKI, A. Dalej ni možna. *Belaruski šljach*. 1918, č. 35. s. 1.

3.3.1 Oblasti působnosti LS

Ústavní listiny proklamovaly vznik BLR a vytvoření státních orgánů. To ale ještě nezaručovalo, že tyto instituce jsou schopny vykonávat státní moc a zajistit si poslušnost obyvatel žijících na území republiky²²⁷.

Německé velení se nepostavilo striktně proti existenci LS, nicméně všechny oblasti činnosti, které mu byly povoleny, pracovaly pod přísnou kontrolou. Ambiciózní vládní program byl do velké míry zasažen omezováním ze strany Němců. Nicméně i přes tyto nepříznivé okolnosti vláda dosáhla určitých výsledků, jež však nezúročovaly vynaložené úsilí.

3.3.1.1 Zahraniční aktivity LS

Ve Třetí ústavní listině, která vyhlášovala nezávislou BLR, se psalo, že „sám národ Běloruska zastoupený ústavodárným sněmem rozhodne o budoucích zahraničních vztazích Běloruska. Na základě toho přerušuje BLR všechny dřívější zahraniční vztahy, kvůli nimž bylo cizí vládě umožněno za Bělorusko podepsat Brestlitevský mír. Vláda BLR má navázat zahraniční vztahy s těmi zeměmi, které budou podporovat změny Brestlitevského míru v otázce BLR“²²⁸.

V této ústavní listině byly také přesně vymezeny hranice BLR: „Republika má zahrnovat všechny oblasti, kde žijí a mají převahu etničtí Bělorusové: oblasti Mahyleva, Minsku, Hrodna (s městem Białystokem aj.), Vilna, Vicebska, Smolenska, Černihiva a přilehlé části sousedních gubernií, osídlené Bělorusy“²²⁹.

Prioritami zahraniční politiky, která se nacházela v rukou předsedy Rady BLR, předsedy LS a ministra zahraničních věcí, bylo uznání státu v jeho etnografických a historických hranicích a navázání těsné spolupráce s Ukrajinou a pobaltskými republikami²³⁰. Pro jednání o hranicích byly v obou státních orgánech vytvořeny komise.

---

²²⁷ PAVLÍČEK, V. aj. *Ústavní právo a státověda*. s. 300.

²²⁸ TURUK, F. *Belorusskoje dviženije*. s. 116.

²²⁹ TURUK, F. *Belorusskoje dviženije*. s. 116.

²³⁰ SIDAREVIČ, A. Staronki z historyi BNR. In *Adradženně*. s. 231.

Státy, s nimiž orgány BLR vedly rozhovory, je možné rozdělit do tří skupin. První skupinou byly sousední země, především Ukrajina a Litva, jež si nárokovaly příhraniční oblasti nové republiky, nicméně neohrožovaly samostatnou existenci BLR. Do další skupiny patřilo Německo, sovětské Rusko a Polsko, země, jež se staly přímou hrozbou pro mladý stát. A poslední skupina zahrnovala státy pokládající běloruskou otázku výlučně za záležitost vnitřní politiky Ruska a nevěnující běloruské otázce přílišnou pozornost. Mezi tyto země patřily země Dohody a USA.

Jako první zahájili běloruští politici rozhovory s Ukrajinou a samozřejmě s Německem. S Ukrajinskou lidovou republikou (UNR) spojoval BLR podobný osud i stejné cíle. Obě země cítily ohrožení ze strany Ruska a snažily se vytvořit vlastní národní státy. Nutností však bylo jednat i s Německem, bez jehož uznání neměla republika šanci na existenci.

Na první pohled by se mohlo zdát, že bělorusko-ukrajinské vztahy nemohly být zatíženy nějakými neshodami. Přesto se jedním z velkých problémů stalo vyznačení společné hranice.

Etnické hranice Běloruska jako první vymezil profesor Karský. Kritériem bylo minimálně 50% osídlení etnických Bělorusů dané oblasti. Etnického Bělorusa v bělorusko-ukrajinském pohraničí rozlišoval díky rozdílné výslovnosti některých samohlásek a pravoslavnému vyznání²³¹. Tímto způsobem postupoval Karský i ve vztahu k ostatním sousedním zemím.

Právě podle Karského etnografické mapy měly jižní hranice BLR tvořit města Brest, Pinsk, Mozyr, Rečice a Homel (po toku řeky Pripjat'), které však byly v té době součástí Ukrajiny.

První rozhovory o sporné oblasti se uskutečnily 19. dubna 1918, v nichž ukrajinskou stranu zastupovali Lichnjakevyč, Sviderský a Petrovský, běloruskou Cvikevič, Rak-Michajlouský a Dounar-Zapolský²³². Jednání o otázce hranic se vedla

---

²³¹ KARSKIJ, E. *Etnografičeskaja karta Belaruskaho plemeni*. s. 32.

²³² Pratakol № 6 nasedžannja Dėlehacyi NS BNR u sprave peramovav za 20.04.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 108-109.

po celý rok 1918 a žádných výsledků ani jedna strana nedosáhla. Ministerstvo zahraničních věcí UNR zřídilo v Minsku ukrajinský konzulát, jehož vedoucím byl jmenován A. Kvasnický. Běloruský zastupitelský orgán byl zřízen v Kyjevě a Oděse. Zplnomocněným velvyslancem BLR v Kyjevě byl P. Trempovič.

Ve vztahu k nově vytvořenému litevskému státu, který taktéž zahrnoval etnicky běloruské oblasti s městy Białystokem, Ščučynem a Braslaví, byly vztahy komplikované. Litva si dělala nároky na běloruské oblasti, které byly součástí Ober Ostu a ještě před vyhlášením samostatnosti byla ze strany Bělorusů obviňována, že při jednáních s německou stranou vystupovala pouze sama za sebe²³³. Není zřejmé, zda mezi oběma zeměmi docházelo ke spolupráci, nicméně Litva, společně s Estonskem, Lotyšskem a UNR, uznaly BLR de facto²³⁴.

Rusko, které patřilo k zemím ohrožujícím existenci BLR, se stavělo k nezávislé BLR negativně. Členy Rady označovalo za samozvance, kteří si chtějí podrobit pracující a rolníky a vytvořit národní buržoazní stát. Německo i samotná BLR byla podle bolševiků zkázou pro místní obyvatelstvo. Základními body sovětské politiky vůči BLR byly:

1. neuznání nové republiky a její vlády,
2. postavit proti BLR ideu federace jako prostředek na realizaci sebeurčení Bělorusů²³⁵.

První kontakt BLR po jejím vytvoření s ruskou stranou na politické úrovni se uskutečnil díky předsedovi Minské městské dumy A. Vajnštejnovi, členovi Bundu a tedy stoupenci svazku s Ruskem. Dne 12. dubna 1918 poslal Vajnštejn žádost ministerstvu zahraničních věcí RSFSR o poskytnutí ochrany obyvatel Minsku před německými okupanty²³⁶. Týž den poslal také německému císaři, kancléři a velvyslanci Ruska v Berlíně telegram obsahující stížnost na chování německé armády. Sdělil,

---

²³³ GIMŽAUSKAS, E. The belorussian factor in the genesis of the modern Lithuanian state, 1915-1917. In *Lithuanian historical studies*. s. 107-126.

²³⁴ SAHANOVIČ, H., ŠYBEKA, Z. *Dějiny Běloruska*. s. 152.

²³⁵ STANKEVIČ, S. Nacyjanalnaja palityka Kremlja u Belarusi: Pavodlja dakladu na navukovaj konferencyi Instytutu u Tucinhu 7 lipenja 1954 h.). *Belaruski zbornik*. s. 36-38.

že „Němci uvěznilí několik členů radnice, neustále zatýkají převážně muže a odvážejí je neznámo kam“. Stěžoval si také, že velký počet rodin je tím vystaven hladu²³⁷.

Oficiální jednání BLR s Ruskem byla zahájena v květnu 1918, konkrétně s vedoucím ruské delegace v UNR Ch. Rakouským. Běloruští představitelé jeho prostřednictvím žádali, aby sovětské Rusko zahájilo jednání se zástupci BLR ohledně vytyčení společných hranic²³⁸. Poté, co byly podepsány dodatky k Brestlitevské mírové dohodě mezi Ruskem a Německem a novým předsedou vlády se stal A. Luckevič, byla zahájena intenzivní jednání s východním sousedem. A. Luckevič předal sovětské delegaci v Kyjevě v čele s Rakouským 23. září 1918 nótu, která vyjadřovala protest proti novému rozdělení Běloruska a žádala o předání všech oblastí osídlených etnickými Bělorusy BLR²³⁹.

O této schůzce A. Luckevič napsal: „Po šesti až sedmi jednáních, z nichž každé trvalo dvě až tři hodiny, zformuloval Rakouský možnost budoucnosti Běloruska: uznání nezávislého Běloruska, současně uzavření federace se sovětským Ruskem a přijetí sovětské Ústavy“²⁴⁰ Dále uvádí: „Myslel jsem si, že kdyby Rada předala řízení země vznikající Běloruské sovětské socialistické republice, znamenalo by to i získání východních oblastí Běloruska. Předpokládal jsem, že v tomto případě by se na řízení země podíleli ti členové Rady a LS, jež neprojevíli svoji kontrarevolučnost a mohli do sovětské vlády v Bělorusku přinést nacionální elementy. Rakouský o této možnosti uvědomil Moskvu a požádal mě, v případě, že by byla odpověď kladná, abych s ním jel do Ruska. Avšak pozvání na cestu do Moskvy nepřišlo“²⁴¹.

---

²³⁶ Zvarot Minskaha haradskoha halavy i staršyni dумы u Narodny komisaryjat pa zamežnych spravach RSFSR ab abaroně naselnictva h. Minska ad bjasčynstva hermanskich akupantav. In *Zněšnjaja palityka Belarusi. Zbornik dakumentav i materyjalav*. T1. (1917-1922). s. 39-40.

²³⁷ Tělehrama Minskaha haradskoha halavy i staršyni dумы rejchskancleru, staršyni rejchstaha i dyplamatyčnamu pradstauniku Rasijskaj respubliky u Berline ab masavych nězakonnych aryštach žycharov horada hermanskimi akupantami. *Zněšnjaja palityka Belarusi. Zbornik dakumentav i materyjalav*. T1. (1917-1922). s. 40-41.

²³⁸ Nota dělehacii po dělam vněšnich peregovorov Belorusskoj Narodnoj Respubliki, peredannaja Predsedatělju Rossijskoj dělegacii CH.G.Rakovskemu, 29 maja 1918 h. v h. Kijeve. TURUK, F. *Belorusskoje dviženije*. s. 44.

²³⁹ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 82.

²⁴⁰ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 82.

²⁴¹ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 82.

Lenin nakonec pozval premiéra v pořadí čtvrté běloruské vlády A. Luckeviče do Moskvy. Chtěl ho přesvědčit, aby Běloruská sociální demokracie byla přítomna v běloruské sovětské vládě, která měla být vytvořena po úplném odchodu Němců.

Z rozhovorů vyplynulo, že Moskva by připustila federaci s Běloruskem v případě, že by v zemi platila sovětská ústava. Nepodařilo se zjistit, kdo byl jednání z běloruské strany kromě Luckeviče přítomen a jak dlouho trvala. Jakkoli nebyly rozhovory dokončeny kvůli pádu císařského impéria, obě strany se stihly dohodnout na tom, že nejbližší spolupracovníci Luckeviče, působící v Radě BLR a Radě lidových ministrů,²⁴² zůstanou v Minsku a po odchodu německých vojsk budou rozhovory pokračovat.²⁴³

Nicméně, v době vstupu Rudé armády do Minsku 10. prosince 1918, vyjma sociálních demokratů (předseda Rady Ljosik, členové Ulasav, Smolič, Ivanouský aj.) nebyla v Minsku přítomna „vláda“ ani „předparlament“.

Bělorusové vedli taktéž intenzivní jednání s polskou Regentskou radou, avšak polské představy druhé Rzeczpospolity byly až příliš zakořeněné. K. Duž-Dušeuský vysvětluje polské pretenze na běloruské území takto: „protože je nyní Polsko výlučně průmyslovou zemí, chce si zajistit ekonomickou rovnost získáním zemědělských oblastí Běloruska, Litvy a Ukrajiny“²⁴⁴.

V západních zemích běloruští lídři taktéž intenzivně agitovali za svou republiku. Západní země však neprojevovaly o BLR výrazný zájem. Budoucnost Běloruska posuzovaly z hlediska antisovětské politiky, v níž hrálo významnou roli Polsko. Své stanovisko obhajovaly tím, že běloruské obyvatelstvo není zvláštním etnikem, jeho republika ani nemá vlastní armádu a tudíž není dostatečně silná pro hájení svých zájmů na mezinárodním poli. K tomu je ještě nutné přičíst nedostatečnou národní podporu

---

²⁴² Lidový sekretariát byl přejmenován na Radu lidových ministrů v říjnu 1918.

²⁴³ LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam*. s. 84.

²⁴⁴ *Belaruski Dzjaržauny Archiv muzej litaratury i mastactva*. fond 3. Muzea Ivana Luckeviče, inv. č. 1, kart. č. 243 Duž-Dušeuski "Belarus i ryžski mir".

ze strany obyvatelstva²⁴⁵. Pravděpodobně ani jedna země, která hrála významnou roli v mezinárodním dění, neuznala Běloruskou lidovou republiku de facto ani de iure.

3.3.1.2 Zajištění návratu běženců

LS měl takřka volné ruce v otázkách běženců, pravděpodobně z toho důvodu, že tato věcná oblast nikterak neohrožovala německou politiku v Bělorusku.

Mnoho Bělorusů bylo během první světové války nuceno kvůli postupu německých vojsk na východ opustit svou zemi. Podle dostupných údajů odešlo okolo tří milionů obyvatel do Ruska, na Ukrajinu, na severní Kavkaz a do dalších oblastí. Taktéž v běloruských oblastech se ocitlo mnoho uprchlíků z jiných zemí, jenom v Minsku se jich nacházelo okolo 50 000²⁴⁶.

LS vytvořil v květnu 1918 v Minsku Centrální uprchlický běloruský výbor (*Centralny Belaruskij bežanskij kamitet*), jež měl běloruským uprchlíkům poskytovat pomoc při návratu do BLR. Činnost výboru byla také zaměřena na materiální i duševní podporu místního obyvatelstva postiženého válkou. Členy výboru byli zvoleni Hadleuský, Ljankouský, Badunová, Bartos a Prystar²⁴⁷.

Nejdříve musel Centrální uprchlický běloruský výbor stanovit, do jakých gubernií a v jakém počtu budou běženci repatriováni, navrhnout trasu přesunu a určit zastávky, na kterých budou vybudována stravovací a zdravotnická střediska. Poté bylo nutné tento návrh předložit německému velení a zároveň požádat o poskytnutí vojenského zdravotnického vlaku pro uprchlíky²⁴⁸.

Náplní práce Centrálního uprchlického běloruského výboru bylo také zřizování jídelen, ubytoven a sirotčinců, poskytování obuvi, oděvu a jednorázové finanční podpory na potraviny. Za přispění LS tento výbor otevíral školy s večerními kurzy běloruštiny, školky, letní tábory a internátní řemeslné školy a organizoval kurzy týkající

---

²⁴⁵ Pavlova, T. Znešnepalityčnaja dzejnasc i dyplamatyja BNR u 1918 h. *Belaruskij historyčny časopis*. s. 27

²⁴⁶ KANČER, E. *Belorusskij vopros*. s. 113.

²⁴⁷ MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika : Abyjaščenně i dzejnasc (1918 hod)*. s. 77.

²⁴⁸ Pro Bělorusy navracející se do země bylo povinné očkování proti neštovicím a vlastnit zdravotní osvědčení. Naopak běženci odcházející z Běloruska na Ukrajinu nebo do Litvy museli projít třídní karanténou. Beženskij odděl. *Belorusskoje echo*. 1918, č. 8. s. 4.

se zemědělství, zahradnictví a včelařství. Jedním z jeho plánů bylo otevření centra, které by fungovalo jako pracovní úřad, právní poradna a zdravotní středisko²⁴⁹. Z dostupných archivních materiálů a tiskovin nebylo možné získat informace, zda toto středisko bylo opravdu zřízeno. Je pravděpodobné, že nikoliv, neboť LS i Rada disponovaly velmi omezenými finančními prostředky. Nezodpovězenou zůstává také otázka, kolik ubytoven, sirotčinců a dalších zařízení bylo na běloruském území vytvořeno pro lidi postižené válkou. V novinách se psalo o nemožnosti uspokojení potřeb všech žadatelů o pomoc v důsledku špatné finanční situace BLR.

Centrální uprchlický běloruský výbor nepůsobil pouze na běloruském území, ale svou činnost rozšířil také do sousedních zemí (Rusko, UNR) a na Kavkaz. Při běloruských zastupitelských úřadech většinou existovala komise pro otázky uprchlictví, která zprostředkovávala přesun běloruských občanů do země. Jednalo se především o vystavení osobních dokumentů. Při vyřizování žádostí bylo nutné spolupracovat jak s místními vládami, tak s německou správou, která vystavovala běžencům propustky na návrat do země. Záleželo pouze na německém velení, zda povolí uprchlíkům návrat či nikoliv. Nicméně v této otázce vyšla německá správa žadatelům většinou vstříc.

Zastupitelský úřad BLR v Kyjevě ihned po svém vytvoření otevřel oddělení pomoci uprchlíkům a registrační středisko pro všechny Bělorusy žijící v Kyjevě. Také v Oděse pracoval Běloruský uprchlický výbor. Další utečenecké výbory byly v mnoha ruských městech, např. v Petrohadě, Moskvě, Kazani.

Návrat uprchlíků z URL a Ruska probíhal bez větších problémů, na severním Kavkaze byla však situace mnohem složitější. Zaprvé v této oblasti nebyla žádná organizace, která by zajišťovala příslušné dokumenty pro běloruské uprchlíky, ačkoliv jejich počet byl značný. Zadruhé polský zmocněnec, který v oblasti úřadoval, vydával potvrzení na výjezd pouze Bělorusům římskokatolického vyznání, ale tím

---

²⁴⁹ *Belaruski Dzjaržauny Archiv muzej litaratury i mastactva*. fond 3. Muzea Ivana Luckeviče, inv. č. 1, kart. č. 142 "Narodnyj Sakrataryjat".

je automaticky počítal k polské národnosti. LS nakonec přistoupil ke jmenování svého zmocněnce A. Valkoviče, organizujícího návrat běloruských občanů²⁵⁰.

Centrální uprchlický běloruský výbor měl ve své kompetenci také evakuaci běženců z Běloruska do zemí jejich původu. Na začátku května 1918 byl zahájen plán „posílání běženců do rodné země“, který musel být schválen nejvyšším velením německých vojsk na východní frontě v Kaunase²⁵¹. Ze strany Běloruska byl velmi dobře zajištěn návrat polských občanů do rodné země, rovněž obsazené německou armádou. Velmi aktivně vedla spolupráci BLR s UNR v zajištění návratu běloruských uprchlíků nacházejících se na Ukrajině²⁵².

3.3.1.3 Hospodářské záležitosti

Ekonomická situace v zemi byla velmi složitá. Ze strany německé správy docházelo k intenzivnímu vykořisťování, armáda si nárokovala vše - konfiskovala domy, podniky, obchody, zabavovala obyvatelstvu takřka celou sklizeň, zásoby potravin. Bělorusové jako zemědělský národ, jehož hlavním a často jediným zdrojem obživy byla vlastní úroda, museli své produkty prodávat armádě za velmi nízkou cenu. Někdy němečtí vojáci zabavovali jak dobytek, tak potraviny, aniž by za ně zaplatili. Byly také stanoveny kvóty, např. kolik mléka musí být vojsku měsíčně odváděno. Důkazem povinných odvodů bylo nařízení německého velitele města Disna z 28. října 1918, v němž se psalo, že prodej dobytka, obilí, sena a brambor byl možný pouze se souhlasem důstojníka pro hospodářskou oblast. Jednou týdně musel každý vlastník hospodářství odevzdat za jednu slepici jedno vejce a za jednu krávu 1,5 litru mléka²⁵³. Mohilevský újezd musel měsíčně odevzdávat německé správě 800 pudů masa²⁵⁴. Občané často psali LS o výtržnostech, kterých se německá vojska dopouštěla. V jedné ze stížností Žorovského rolnického spolku z 11. listopadu 1918 bylo uvedeno: “Od té doby, co Němci obsadili naši vesnici Žorovku, vojáci nám zabavují potraviny a minulý měsíc bylo našim občanům odebráno 161 pudů ovsa, 108 pudů ječmene,

²⁵⁰ Beženskij otděl. *Belorusskoje echo*. 1918, č. 8. s. 4.

²⁵¹ Na belaruskim šljachu. *Belaruskij šljach*. 1918, č. 16. s. 2.

²⁵² Během války se na Ukrajině ocitlo okolo 10 tisíc běloruských uprchlíků v Oděse a přibližně 20 tisíc v Poltavské gubernii. KRUTALEVIČ, V. *Roždenije Belorusskoj sovetskaj republiky*. s. 229.

²⁵³ *Krach nemeckoj okkupacii v Belorussii v 1918 g.* s. 130.

²⁵⁴ Ruská váha. 1 pud = 16,38 kg.

171 pudů brambor a sena 1000 pudů. Mimo to německé vojenské úřady ještě oznámily, že bude obyvatelům vesnice zabaveno 400 pudů ovsu, 1200 pudů slámy, 1000 pudů brambor ale i koně, ovce, prasata, jakož i další domácí zvířectvo²⁵⁵. Po vesnicích se vylepovala nařízení, zakazující lidem bez souhlasu německých úřadů sklízet ovoce a zeleninu, lovit ryby, kosit trávu a zajišťovat jiné hospodářské činnosti. Provoz mnoha podniků byl zastaven v důsledku konfiskace zařízení. Od obyvatelstva Němci vybírali daně (osobní, nájemní, pozemkové, z obchodu, za vlastnění zvířat aj). Daňová politika nebyla pro všechny obyvatele stejná, byla zaměřena především na rolníky. Naopak statkáři nemuseli často daně platit vůbec s poukazem na německý názor, že byli „poškození“ sovětskou vládou²⁵⁶.

Členové Žorovského rolnického spolku upozorňovali na vyhrocenou situaci ve vesnici a na nedostatek potravin, jehož důsledkem se mohlo v nejbližší době stát hromadné hladovění obyvatel. LS, vědom si své omezené moci, mohl rolníkům na jejich stížnosti odpovídat pouze formálně v tom smyslu, že přijme opatření nutná pro zlepšení jejich života.

Část zabavených potravin měli k dispozici okupanti, část byla zasílána do Německa a vojenským jednotkám na západní frontu. Ve velkém se těžilo dřevo, především v „Bělověžské pušči“ (Bělověžský prales), které se používalo na výstavbu infrastruktury, ale bylo také prodáváno německým papírenským firmám.

Bělorusové jako pracovní síla byli posíláni do Německa. Existují údaje, které dokazují, že za dobu německé okupace běloruských oblastí tam bylo transportováno okolo 50 tisíc lidí²⁵⁷.

3.3.1.4 Běloruská obchodní komora

Není divu, že místní obyvatelstvo se stavělo proti vládní běloruské politice, která se snažila za každou cenu vyjít vstříc okupantům. Od dubna 1918 byly zavedeny přidělové lístky na chleba a později i na další potraviny. Skoro každý den přicházely na adresu státních orgánů ze všech oblastí Běloruska požadavky na zaslání mouky,

²⁵⁵ MIGUN, D. *Germanija i Belarus: Uroki istorii (1914-1922 gody)*. s. 21.

²⁵⁶ IGNATENKO, I. *Inostrannaja vojennaja intervencija v Belorussii (1917-1920)*. s. 113.

²⁵⁷ IGNATENKO, I. *Inostrannaja vojennaja intervencija v Belorussii (1917-1920)*. s. 110.

cukru apod. Kvůli špatné ekonomické situaci země byl LS nucen obrátit se na sousední země. V Minsku byla založena Běloruská centrální obchodní komora, která měla zajišťovat obchodní vztahy s Ruskem, Ukrajinou, Německem, popřípadě dalšími zeměmi.

Ke konci dubna 1918 potvrdil LS statut a složení Běloruské obchodní komory na Ukrajině, která měla zprostředkovávat výměnu zboží mezi oběma zeměmi, vyjednávat nákup obilí a dalších zemědělských plodin a potravin pro Bělorusko a zabezpečovat jejich převoz do země. Předsedou komory byl jmenován M. Dounar-Zapolský, dalšími členy byli Bazarevič, Holovinský²⁵⁸. Komora zároveň plnila funkci konzulárního úřadu BLR. Vedla obchodní jednání mezi běloruskými zástupci samosprávních úřadů, kteří se věnovali otázkám zásobování, a ukrajinskými úřady. Členové komory zjišťovali i možnosti spolupráce s Rakouskem, Rumunskem a oblastmi jižního Ruska. Obchodní komora měla také uskutečňovat prodej běloruského zboží – dřeva, terpentýnu, zápalek. Domácí firmy, jakmile získaly od německých úřadů povolení na dodávky určitého druhu zboží, mohly svou objednávku adresovat komoře. Ta si za zprostředkování obchodu mezi oběma stranami počítala 2-5%²⁵⁹ z uskutečněné transakce. Ukrajina pomáhala svému sousedovi také poskytováním půjček a nakupovala běloruské dřevo. Za rok 1918 poskytla Ukrajina BLR půjčku ve výši 300 000 rublů²⁶⁰. O běloruských obchodních vztazích s Ruskem a Německem nebyly nalezeny žádné informace. Je pravděpodobné, že žádné obchodování s německou stranou neprobíhalo.

3.3.1.5 Kulturní činnost

Největších úspěchů dosáhla vláda v podpoře kultury, ale opět jen díky vstřícnému postoji okupantů. Německá koncepce *Kulturprogramm* předpokládala „kultivaci a ovládnutí“ místního obyvatelstva. Po vyhlášení BLR tento koncept převzaly státní běloruské orgány. Rozvoj nejen běloruského jazyka, ale i tvorby běloruských autorů, vzdělávání, to vše přispělo k posílení národní identity. Zároveň byla činnost v kulturní oblasti jednou z mála, v níž měly běloruské orgány takřka volné ruce, a značně ovlivnila tzv. druhé národní obrození ve 20. letech 20. století. Domnívám

²⁵⁸ Kronika. *Volnaja Belarus*. 1918, č. 16. s. 126-127.

²⁵⁹ Chronika Belorusskoj Narodn. Respubliki. *Belorusskoje echo*. 1918, č. 6. s. 5-6.

²⁶⁰ Nakaz nadzvyčajnaj delehacyi Rady Belaruskaj Narodnaj Respubliki, paslanaj u Kijev da Ukrainskaj Centralnaj Rady za 22.03:1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliki*. s. 60.

se, že nejen díky ústavním listinám proklamujícím nezávislý běloruský stát, ale obzvláště díky obrovskému rozvoji národní kultury byla a je BLR tak důležitým momentem v dějinách Bělorusů. Z tohoto důvodu bude kulturnímu rozvoji Bělorusů věnována čtvrtá kapitola (s. 102 - 123).

3.3.1.6 Územní samospráva

Územní samosprávné celky představují důležitý prvek ve struktuře a fungování státu. Místní samospráva je hodnocena jako základní znak demokratického státu²⁶¹, díky níž získávají občané možnost podílet se na správě veřejných věcí a rozhodovat o záležitostech běžného života. Bylo pro běloruskou státní správu reálné zřídit síť územních samosprávných společenství?

Po odchodu ruských vojáků z východního Běloruska začali okupanti likvidovat orgány sovětské moci a jejich představitele buď uvěznilo nebo zastřelili.

Ke konci dubna vydal LS dokument „Prozatímní nařízení místním běloruským radám“²⁶², ve kterém se psalo o pravomocích a činnosti místních orgánů BLR, tzv. rad (dále budou uváděny jako „místní rady“).

Rada a LS po zrušení sovětů, které neuznávali ani místní lidé, aktivně podporovaly vytváření vlastních samosprávných orgánů. Běloruští politici doufali, že jakmile Němci uvidí tuto síť institucí po celé zemi, přenechají část svých kompetencí místním radám. Ve volostech, újezdech, zemstvech a guberniích vznikaly z iniciativy místní inteligence a duchovenstva běloruské rady²⁶³. Také v Oděse vznikla na popud Bělorusů místní rada.

Výkonným orgánem každé místní rady byl výkonný výbor nebo vedení rady složené z pěti členů: předsedy, dvou zástupců, tajemníka a pokladníka. Výkonný výbor měl za úkol komunikovat s Radou a informovat místní orgány o nařízeních Radou přijatých. Výkonný výbor se měl scházet minimálně jedenkrát ročně a újezdní rada jedenkrát měsíčně.

²⁶¹ PAVLÍČEK, V. aj. *Ústavní právo a státověda*. s. 331.

²⁶² MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika*. s. 77.

²⁶³ Mjastěčkova-vjaskovaja džeržava. *Belaruski šljach*. 1918, č. 15. s. 1.

Každá místní rada měla mít tři oddělení: administrativní, kulturně vzdělávací a družstevně zemědělské. Všechna tato oddělení měla ale spíše poradní funkci. Místnímu obyvatelstvu pomáhala s vyplňováním různých formulářů, které požadovala okupační správa, zprostředkovávala jednání s úřady, přijímala od občanů žaloby, které řešila buď přímo na místě nebo je zasílala Radě. Vedla registraci místního obyvatelstva, národních organizací a spolků, distribuovala běloruské noviny a literaturu. Měla také oprávnění vydávat zájemcům potvrzení o místě narození a původu. Kulturně vzdělávací odbor registroval počet škol v oblasti, jejich vyučovací jazyk, počet dětí školního věku a učitelů v újezdě i jejich národnost. Místní rady pomáhaly při otvírání nových běloruských škol, o nichž informovaly Radu. Jejich úkolem byla také organizace mimoškolních aktivit, např. vzdělávání negramotných, pořádání kulturních akcí zaměřených především na rozvoj běloruské kultury. Místní rady zakládaly knihovny, čítárny a pokud měly možnost, vydávaly vlastní noviny²⁶⁴.

Odbor družstevně zemědělský evidoval počet družstev v újezdě a rozsah jejich půdy, podporoval také zakládání nových družstev. LS měl v plánu provést za pomoci místních rad pozemkovou reformu ve prospěch rolníků, ale bez německé podpory byla tato idea nerealizovatelná. Všechna oddělení musela jednou měsíčně vypracovat zprávu o své činnosti a zaslat ji Radě.

Z výčtu činností místních rad je evidentní, že jejich kompetence nedosahovaly vrchnostenského charakteru ani legislativní autonomie, omezovaly se pouze na informativní a konzultativní činnost. Místní obyvatelstvo, především rolníky, příliš nezajímalo, co mají v kompetencích tyto orgány, které však navenek mohly působit jako řídicí a demonstrovat zájem o blaho lidu.

Jak již bylo zmíněno, telegraf ani pošta nefungovaly, není tedy zcela zřejmé, jak probíhala výměna informací mezi místními radami a Minskem a zda opravdu byla pravidelná. Představitelé provincií údajně jezdili do Minsku s informacemi o své

---

²⁶⁴ Časovy nakaz mjascovym Belaruskim Radam, zacverdžany na nasadžanni Narodaha Sakratarjatu BNR 29.04.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 134-136.

činnosti a naopak získávali informace o orgánech v Minsku, které pak mohli šířit ve svých oblastech. V některých obvodech bylo však nutné žádat při každém opuštění bydliště propustku ze strany Němců. Do jaké míry bylo možné získávat tyto povolenky se nepodařilo zjistit. Omezení pohybu obyvatelstva je možné demonstrovat na nařízení velitele městečka Staroje Selo v Minské gubernii z 15. dubna 1918: „Všem obyvatelům volosti je zakázáno chodit z jedné vesnice do druhé. Obyvatelé se mohou navštěvovat v rámci jedné vesnice pouze přes den, večer a v noci je zakázáno vycházet z domu. Osoby, které by chtěly jít do jiné vesnice, musí žádat o povolenku velitele Starého Sela. Propustka je platná jeden den a platí se za ní jeden rubl a 10 rublů jako záloha.“²⁶⁵.

Teoreticky si orgány v Minsku zajistily prostřednictvím místních rad zdroj informací nejen o místním obyvatelstvu, ale i o okupantech. Určitou výpovědní hodnotu o přenosu informací má dopis velitele policie 16. obvodu Barysovského pavetu adresovaný do Minsku v červenci 1918. Adresát v něm žádá o informace ohledně situace v Bělorusku, respektive v Minsku. V žádném úřadě v Barysovském újezdě prý nezískal údaje o činnosti Rady a LS²⁶⁶.

Místní obyvatelstvo však bylo více v kontaktu s okupační správou, která jim jasně ukazovala, kdo je v zemi pánem. Bývalým majitelům nemovitostí byl opět vrácen jejich majetek zabavený po říjnové revoluci. Naopak rolníci museli všechen svůj získaný majetek (lesy, půdu, louky aj.) vrátit sedlákům. Pokud rolníci nechtěli toto nařízení uposlechnout, bylo jim často vyhrožováno zastřelením. Někdy byla stanovena lhůta na vrácení majetku v rozsahu pouhých 24 hodin. Byly také vytvořeny nové pozemkové výbory, které měly podle představ Němců připravit pozemkovou reformu. Jakékoliv náznaky nesouhlasu s německou správou a projevy politické aktivity byly tvrdě trestány²⁶⁷.

---

²⁶⁵ *Krach nemeckoj okkupacii v Belorussiji v 1918 godu.* s. 109.

²⁶⁶ List staršaha milicij 16-ha učastku Barysauskaaha pavetu, zvolnėnaha dzelja chvaroby z Belaruskaj Rady 10.12.1917 (msciž) Narodnamu Sakrataryjatu BNR (Mensk) za 27.07.1918 z prosbaj ab dasylcy infarmacij ab palityčnaj sytuacij u Mensku (uvach.№477). In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiky.* s. 218.

²⁶⁷ ASINOUSKI, S. Ustaljavannė na Belarusi hermanskaaha akupacyjnaha režymu i orhany jaho ažycejaulenėna. *Archivy i spravavodstva.* s. 104-113.

3.4 Minská městská дума

Minská městská дума, jejímiž členy byli zástupci především židovských, ruských a polských stran, souhlasila se zněním prvních dvou ústavních listin²⁶⁸ a podporovala první běloruskou vládu, LS. Zároveň apelovala na vytvoření ústavodárného sněmu. Do Rady Prvního všeběloruského sjezdu měla zvolit deset svých členů.

Zástupci tohoto orgánu, jehož předsedou byl A. Vajnštejn (člen politické strany Bund), se ztotožňovali s politickou linií přijatou v prosinci 1917 na Prvním všeběloruském sjezdu. Vyjádřili podporu První i Druhé ústavní listině a zároveň vyzdvihovali těsný svaz s demokratickým Ruskem. Deset členů Minské městské dumy bylo delegováno do Rady a poskytlo jí 10000 rublů²⁶⁹. Vyhlášení nezávislosti, deklarované Třetí ústavní listinou, však vnímali jako porušení dříve uzavřených dohod. Snažili se jednat s členy Rady, především z řad BSH, o určitém kompromisu ohledně státoprávního uspořádání země. Požadovali, aby se o uspořádání země jednalo až po vytvoření ústavodárného shromáždění.

Neochota členů LS a výkonného výboru Rady, kooptace zástupců MBZ do Rady, proněmecká politika státních orgánů však vedly představitele Minské městské dumy k rozhodnutí opustit Radu. Tím ztratily státní orgány v Minské městské dumě nejen významný finanční zdroj pro svou činnost, ale i podporu ze strany menšin a ruských politických stran.

Minská městská дума se snažila protestovat proti jednání okupačních vojsk vůči místnímu obyvatelstvu tím, že zaslala telegram německému císaři, kancléři a velvyslanci Ruska v Berlíně stížnost na chování německé armády.

Němci v žádném případě netolerovali kritiku své politiky ani akce vůči ní, které se pokoušela vést Minská městská дума. V dubnu 1918 jí německá správa nařídila, aby nevydávala žádná závažná rozhodnutí a starostu města zbavila funkce²⁷⁰.

---

²⁶⁸ Ze 64 členů Minské městské dumy se 41 členů vyslovilo pro druhou ústavní listinu vydanou výkonným výborem I. Všeběloruského sjezdu, 7 členů se vyslovilo proti a 17 se zdrželo hlasování. Žurnal pasadžennja Menskaj Garadzkoj Dumy 18.03.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiky*. s. 58.

²⁶⁸ Meskija spravy. *Belaruski šljach*. 1918, č. 60. s. 2.

²⁶⁹ Vypiska z pratakolu pasadžennja Menskaj Haradzkoj Dumy za 18.3.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiky*. s. 55.

²⁷⁰ Vestki s kraju. *Belaruski šljach*. 1918, č. 20. s. 2.

Dne 4. června 1918 byla z rozkazu německého hlavního velitele Minská městská дума rozpuštěna. Namísto ní byl ustaven magistrát, jehož starostou se stal S. Chržonstouský²⁷¹, místostarostou I. Kaplan a poradci N. Nejfach, M. Dounar-Zapolský, I. Kodzis, W. Cywinský. Jmenování Chržonstouského starostou bylo pravděpodobně z velké části zásluhou předsedy vlády Ramana Skirmunta. V rozhovoru uveřejněném „Belaruským šljachem“ starosta Minsku naprosto souhlasil s politikou předsedy běloruské vlády Ramana Skirmunta²⁷². Radikální postup okupantů v otázce Minské městské dumy je možné přičítat jejím veřejným vystoupením proti Němcům a politice vůči Bělorusům.

3.5 Německá moc na místní úrovni

Z nařízení hlavního velitele 10. armády mělo být každé město pod dohledem vojenské správy v čele s „*Stadthauptmannem*“ (velitel města) a „*Stadtraten*“ (městští radní). V každém městě byl německý velitel a všichni tito velitelé byli podřízeni vrchnímu veliteli německých vojsk východní fronty polnímu maršálovi Paulu von Hindenburgovi. Okupanti obnovili carský systém místních samospráv - volostní úřady, městské dumy a zemské úřady. Tyto orgány, do nichž byli většinou jmenováni majitelé podniků, statkáři a četníci, měly být prostředníkem mezi okupační mocí a místním obyvatelstvem, ale spíše se omezovaly jen na plnění vojenských nařízen²⁷³. Všechna nařízení a příkazy mohly vycházet pouze od velitele a jakékoli pokusy o samostatnou činnost byly ihned potrestány. Každý velitel města měl k ruce několik důstojníků, kteří měli dohlížet na plnění nařízen²⁷⁴ týkajících se dodávek potravin a rozdělování půdy²⁷⁴. Městské a zemské úřady zabezpečovaly pro Němce ubytování, potraviny, pracovní sílu, tlumočníky a mnoho dalších nezbytností²⁷⁵.

Německé velení také velmi často přistupovalo k rušení samosprávních úřadů a místo nich zřizovalo tzv. „*Kreislandstogy*“ (okresy)²⁷⁶, podobné správnímu zřízení v Německu. Do jejich čela opět jmenovali věrné stoupence své politiky (sedláky a bývalé carské úředníky). Tyto orgány nebyly zřizovány podle existujících správních

²⁷¹ Meskija spravy. *Belaruski šljach*. 1918, č. 60. s. 2.

²⁷² Meskija spravy. *Belaruski šljach*. 1918, č. 66. s. 2.

²⁷³ IGNATENKO, I. *Inostrannaja vojennaja intervencija v Belorussii (1917-1920)*. s. 92.

²⁷⁴ HINDENBURG, P. *Paměti*. s. 89.

²⁷⁵ ENGELHARDT, E. *Weissruthenien: Volk und Land*. s. 93.

²⁷⁶ IGNATENKO, I. *Inostrannaja vojennaja intervencija v Belorussii (1917-1920)*. s. 92.; IGNATENKO, I. *Kastyčnickaja revoljucija*. s. 175.

jednotek (oblastí, újezdů, gubernií), ale měly přebírat práci za zemstva. Ta sice nebyla zrušena, avšak kvůli nedostatku financí byla jejich činnost velmi omezena. Síť německých správních orgánů byla velmi provázána a tím se podařilo zajistit naprostou kontrolu oblastí²⁷⁷.

Z výše uvedeného vyplývá, že rolníci jako nejpočetnější skupina etnicky běloruského obyvatelstva, byli v době „existence“ BLR vystaveni dvojímu tlaku - ze strany okupantů a ze strany statkářů, kteří zastávali významné funkce v místních orgánech.

O naprostém podřízení země Němcům a o jejich zásazích do běžného života vypovídají nařízení z jednotlivých oblastí. Podle nařízení velitele Staraselské volosti museli místní lidé odevzdat všechny zbraně a bylo jim zakázáno pálit vodku z obilí, brambor a jiných surovin, které jsou potravou pro lidi nebo pro dobytek. Pokud by bylo odhaleno porušování tohoto nařízení, bylo by potrestáno pokutou a zabavením všech surovin, z kterých je vodka vyráběna²⁷⁸.

Vztah místního obyvatelstva k německé okupaci, Radě a Rusku dokazuje mnoho zaevidovaných schůzí z jednotlivých měst. V rezoluci schůze ze 7. června 1918 obyvatel městečka Žuraviči, které se nachází v Mohilevské gubernii, je uvedeno: „My, občané městečka Žuraviči, naprosto uznáváme sovětskou vládu a podporujeme ji. Jakoukoliv jinou vládu, vyjma sovětské, si nepřejeme, neboť právě tato vláda podporuje rovnost a svobodu občanů“. Tuto rezoluci podepsalo 210 účastníků²⁷⁹. Městečko Žuraviči nebylo jediné zastávající takovýto názor. V Čauské volosti se na začátku června uskutečnilo shromáždění přibližně 20 tisíc občanů z několika volostí, kteří se kriticky vyjádřili k postupu Němců na jejich území a jednohlasně se vyjádřili pro začlenění Běloruska do Ruské socialistické federativní sovětské republiky²⁸⁰.

Především usnesení venkovských shromáždění a sjezdů rolníků ukazují většinový názor Bělorusů. Rolníci připouštěli národní stát, jak bylo usneseno na Prvním

---

²⁷⁷ ASINOUSKI, S. Ustaljavanně na Belarusi hermanskaha akupacyjnaha režymu i orhany jaho ažycejaulenňa. In *Archivy i spravavodstva* s. 104-113.

²⁷⁸ Belaruskaja žizň. Bjull. №9. Mensk, 29.06.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 191.

²⁷⁹ KRUTALEVIČ, V. *Očerki istorii gosudarstva i prava Belarusi*. s. 553.

²⁸⁰ KRUTALEVIČ, V. *Očerki istorii gosudarstva i prava Belarusi*. s. 553.

všeběloruském sjezdu, nicméně na rozdíl od Rady, ve spojení s Ruskem. Mezi obyvateli běloruských oblastí existoval i takový názor, že by se běloruské země neměly stát samostatnou státní jednotkou, ale měly by být nedílnou součástí Ruska.

3.6 Soudy

Německé úřady obnovily soudnictví, ale soudy se často mohly zabývat pouze administrativní činností. Ve volostních soudech působili vždy dva zástupci bohatých rolníků a dva statkáři, v újezdních soudech pouze představitelé buržoazie a statkáři. Němečtí velitelé újezdů představovali nejvyšší soudní instanci, tzn. jako jediní měli právo potvrdit soudní verdikt²⁸¹. O omezení soudní moci svědčí informace uveřejněná v novinách „Belaruskij šljach“ z 31. března 1918: „Obvodní soud byl sice obnoven, ale pouze se třemi odděleními (správní, civilní a trestní) místo předešlých šesti. Bylo přijato čtyřicet pracovníků soudu místo dřívějších dvou set.“²⁸². Některé soudy byly úplně zrušeny. Tak jako tak soudní případy byly předávány německým polním soudům nebo je řešili samotní velitelé.

Celé území bylo samostatnou soudní jednotkou, jejímž centrem byl Minský krajský soud s odvolacím a kasačním oddělením. Všichni pracovníci soudu byli jmenováni hlavním velitelem německých vojsk, přičemž kdokoli z nich mohl být zbaven funkce v případě neplnění povinností, při útocích na německé vojenské zájmy apod. Právo na udělení milosti či snížení trestu měli pouze němečtí velitelé újezdů²⁸³. Do jaké míry mohly soudy objektivně pracovat není zcela jasné. S největší pravděpodobností se jednalo pouze o fiktivní orgány.

3.7 Shrnutí třetí kapitoly

Pokud bychom měli shrnout fungování a činnost orgánů BLR, musíme konstatovat, že jejich oblast působení byla velmi omezená. Státní moc, která by měla být mocí nejvyšší, suverénní a tedy na žádné jiné moci nezávislá, byla naprosto v rukou německé okupační správy. Ani Rada ani LS, rádoby orgány moci, neměly sílu pro zajištění ochrany svých občanů, kteří byli vykořisťováni Němci a Poláky. Přestože

---

²⁸¹ ASINOUSKI, S. Ustaljavanně na Belarusi hermanskaha akupacyjnaha režymu i orhany jao ažycejaulenňa. *Archivy i spravavodstva*. s. 104-113.

²⁸² Na belaruskim šljachu. *Belaruskij šljach*. 1918, č. 8. s. 2.

²⁸³ Chronika Metropolii. *Belorusskoje echo*. 1918, č. 8. s. 2.

Rada vydala několik nařízeních, nebyla schopná vynutit si vlastními prostředky jejich plnění ani si zajistit poslušnost od obyvatel, žijících na území BLR.

Byla BLR opravdu reálným státem? Podle moderních definic státu je nepochybné, že nikoliv. Základní funkcí státu je soustředit ve svých rukou veškerou politickou moc. Stát představuje ohraničené území, v jehož hranicích podléhají státní moci všichni občané, kteří se na něm nalézají. Státní moci BLR ale její občané nebyli podřízeni.

Státní moc v zemi, reprezentovaná orgány výkonné a zákonodárné moci, by měla být mocí suverénní a zároveň nejvyšší. Rada jakožto zákonodárná moc měla ve svých kompetencích schvalování určitých dokumentů, jako byly obchodní smlouvy nebo bilaterální dohody týkající se repatriací uprchlíků, a vedla jednání o uznání suverénní BLR s blízkým i vzdáleným zahraničím. Avšak v důsledku německé okupace nemohla plnit funkci plnohodnotného zákonodárného orgánu. Německá nařízení byla nadřazena běloruským. LS jako exekutivní orgán byl teoreticky sborem osob řídící stát. Jeho stanovky plně korespondovaly s demokratickým pojetím vlády, leč realita se významně lišila, opět z důvodu přítomnosti Němců. Vláda byla volena Radou, ale pro uvedení jejích členů do funkce byl nezbytný souhlas německého velitele. Ten byl nutný i pro zahraniční cesty vládních představitelů. Příklady podřízenosti BLR je možné najít ve všech oblastech, z čehož vyplývá, že republika nebyla suverénním státem s nejvyšší a nedílnou státní mocí. Ani na Bělorusy, natož na německé vojáky či polské legionáře, neměla státní moc BLR možnost ani právo působit. Plné právo na jejich osudy si nárokovali Němci, kteří s nimi také zacházeli jako se svým majetkem. BLR neměla potenciál zabezpečit právní jistotu všech občanů. Oficiální německé úřady pokládaly běloruské státní instituce pouze za jakési „místní organizace“. Musíme konstatovat, že BLR byla z hlediska dobového pojetí státu pouhou chimérou. Chyběl jí finanční systém, policie, vojsko, neměla svou měnovou jednotku ani finanční zdroje.

4 Kulturní činnost orgánů BLR

4.1 Počátky budování národní kultury

K tomu, aby bylo možné demonstrovat úspěchy BLR v oblasti rozvoje národní kultury a vzdělání, je nutné se zmínit, v jakém stadiu se nacházela běloruská kultura a vzdělání před rokem 1918.

Na základě Hrochovy typologie je národ jazykovou pospolitostí, resp. samostatný jazyk je základním „rysem“ národa. Bělorusové neměli vlastní literární jazyk a literatura byla ještě v polovině 19. století psána převážně polskou katolickou šlechtou. Počátky rozvoje běloruského jazyka se datují až od konce 19. století. Důvodů opožděného zájmu o národní jazyk, ve srovnání s jinými etnickými skupinami, bylo několik. Určitou jazykovou odlišnost od Poláků nebo Rusů bylo možné pozorovat z velké části pouze na venkově, kde lidé hovořili bělorusky. Ale tento jazyk byl brán jako plebejský a ke konci 19. století se mnoho obyvatel stěhovalo do měst, raději zapomínalo svůj rodný jazyk a začalo používat ruštinu. Bělorus, pokládáný za nižší kategorii, nechtěl užívat svůj rodný jazyk, který ho odlišoval od „pánů“.

V otázce národní kultury byla situace podobná. Kultura byla v běloruských oblastech v 19. a na počátku 20. století označována z části za kulturu polskou a zčásti za ruskou kulturu.

Další příčinou opožděného rozvoje národního hnutí je zajisté sociální struktura Bělorusů, která byla převážně vesnická. Absentovala etnicky běloruská buržoazie, měšťanstvo a inteligence.

Běloruské národní hnutí a s tím spojený rozvoj národního jazyka a kultury měly velký handicap také kvůli neexistenci vlastní církve. Rolníci byli ovlivňováni pravoslavnou ruskou nebo katolickou polskou církví a jedinými šířiteli běloruského hnutí byla pouze omezená skupina inteligence. Podle sčítání lidu z roku 1897 byli v pěti západních guberniích mezi inteligencí zastoupeni necelými 18 % Bělorusové, 50% Židí a 21% Rusové. Ve městech měla dokonce i polská inteligence větší zastoupení

než běloruská, 8,64 % ku 7,13 %²⁸⁴. Věřící východního obřadu tvořili 70% obyvatelstva oproti katolíkům, jichž bylo 13,5%²⁸⁵. I tato skutečnost měla značný vliv na rozvoj národního hnutí. Pravoslavná církev, která je charakterizována ve srovnání s katolickou církví jako více konzervativní, nepodporující individualitu, mohla být faktorem zbrzdžujícím kulturní emancipaci Bělorusů²⁸⁶. K těmto axiomům je možné ještě přidat carskou moc, která způsobila, že národ se stal pasivním.

Na základě výše uvedených poznatků není překvapující, že ani jeden z prvních běloruských vlastenců nebyl čistě etnicky běloruský, většina pocházela z ruského, polského či ukrajinského prostředí. První snahy po specifikaci běloruské kultury projeví především studenti, mezi ty nejvýznamnější je nutno počítat bratry Luckeviče. Je příznačné, že nejdůležitější roli sehrála v počátcích mládež. Právě ona si plně neuvědomuje možná rizika pramenící ze svého počínání, není svazována pocity zodpovědnosti a naopak je mnohem citlivější k událostem. Mládež, především Minčané, jak pravoslavného tak katolického vyznání, se začala sjednocovat a zakládat krajanské spolky a národní organizace. Zmínění bratří Luckevičové začali být činní již v době studií na gymnáziu v Minsku, kde vedli běloruský kroužek zaměřený na rozvoj běloruské kultury. Po odchodu na studia do Petrohradu v roce 1902 nazvali svou organizaci „Spolek běloruského národního vzdělání“ (*Kružok belaruskaje narodnaje asvety*)²⁸⁷. Jeho náplní bylo vydávání běloruských knih a zakládání národních škol. Členové spolku poprvé vyslovili myšlenku autonomie běloruských oblastí. Právě v Benátkách severu byla činnost běloruských aktivistů, především bratrů Luckevičů a Vaclava Ivanouského, na počátku 20. století nejhlásitější.

Také ve Vilně působili běloruští vlastenci. Mezi nejvýznamnější patřili učitel vilenského gymnázia Branislav Taraškevič, kněz Jan Stankevič působící v duchovním semináři, běloruská aktivistka Cjotka (Alesja Paškevič), která se zasadila za rozvoj národního školství.

---

²⁸⁴ ŠYBEKA, Z. Horad – asjarodak mižetničnaha i mižkulturnaha uzajemaděžannja u Bělarusi (pa materyalach perapisu naselnictva 1897 h.). *Belarusika-Albaruthenika* 6. s. 65-74.

²⁸⁵ EBERHARDT, P. *Weissruthenien: Volk und Land*. s. 148.

²⁸⁶ RADZIK, R. Pamiž Rasijaj i Polščaj: Nacyjanalna – kulturnaja evaljucyja belaruskaha hramadstva na pracjahu dvuch apošnich stahoddzjav. In *Belarusika=Albaruthenica* 6. s. 47 – 57.

²⁸⁷ LUCKEVIČ, A. *Da historyi belaruskaha ruchu: Vybranyja tvory*. s. 143.

V carském Rusku bylo od roku 1865 zakázáno používat jiný jazyk než jazyk Puškina. Určité uvolnění v oblasti národní kultury a jazyka se objevilo poté, co 17. října 1905 car Mikuláš II. podepsal manifest, ve kterém sliboval svolání parlamentu (dumy) a poskytnutí demokratických svobod. Teprve v tomto roce byl zrušen zákaz publikovat v běloruském jazyce.

Rok 1905 je pokládán za počátek aktivizace běloruského národního hnutí. Začaly se objevovat požadavky na zakládání běloruských národních škol, vydávání učebnic, děl běloruských tvůrců. V letech 1906 - 1914 se začaly v soukromých běloruských nakladatelstvích v Petrohradě a ve Vilně vydávat první učebnice běloruštiny. Objevovaly se první překlady polské a ruské literatury. Do běloruštiny bylo přeloženo významné polské dílo Adama Mickiewicze „Pan Tadeusz“, z ruských autorů byli vydávány například Někrasov nebo Puškin. Aktivní vlasteneckou skupinu představovali především učitelé a drobní úředníci²⁸⁸. V roce 1906 založili běloruští učitelé Běloruský učitelský spolek (*Belaruski настаunicki sajuz*)²⁸⁹ a začali zakládat první ilegální soukromé běloruské školy. V souvislosti s tím svolala v roce 1906 BSH ve Vilně sjezd běloruských učitelů, na němž bylo přijato rozhodnutí vytvořit ilegální svaz běloruských učitelů, jehož hlavním úkolem měla být bělorusizace národních škol²⁹⁰.

Prvním krokem ke kodifikaci běloruského jazyka byla třídílná naučná kniha běloruské gramatiky, kterou vypracoval znalec staroběloruštiny profesor Karský. Tomuto svazku, jenž vznikl v průběhu let 1906 – 1912, předcházela „Slovník běloruského nářečí“ (*Slovar belorusskogo narečija*) etnografa Nasoviče vydaný v roce 1870²⁹¹.

V září 1906 se objevily zásluhou BSH, především z iniciativy Ivana Luckeviče, první legální běloruské noviny „Naša Dolja“ (Náš osud), tištěné jak cyrilicí tak latinkou. Noviny byly ještě též rok zakázány, nicméně krátce před jejich ukončením začal vycházet nový týdeník „Naša Niva“ (Naše půda). Zakladateli týdeníku byli opět členové BSH, Ivan a Anton Luckevičové, F. Umjastouský, K. Kastravický

---

²⁸⁸ HROCH, M. *Evropská národní hnutí v 19. století*. s. 279.

²⁸⁹ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 178.

²⁹⁰ LUCKEVIČ, A. *Da historyi belaruskaha ruchu: Vybranyja tvory*. s. 161.

²⁹¹ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 118.

a A. Paškevič. Týdeník, který vycházel až do roku 1912 v cyrilici i latince²⁹², se stal na devět let (1906-1915) centrem běloruského národního hnutí. Prostřednictvím této tiskoviny chtěli redaktoři zprostředkovat Bělorusům historii své etnické skupiny a šířit běloruskou kulturu a jazyk. Zachar Šibeka označil Naši Nivu za „osobitou lingvistickou akademii“²⁹³.

V „Naši Nivě“ se objevil článek pod názvem „Náš hřích“, v němž Vaclav Lastouský poprvé dával běloruskou otázku do souvislosti s vlastním státem. Problém běloruské historie viděl v tom, že „naši pradědové sešli z národní cesty a nepředali ideu běloruské státnosti dalšímu pokolení“²⁹⁴. V jiném článku Lastouský upozorňoval na nutnost šířit národní identitu mezi lidové vrstvy, vytvářet historické vědomí o pospolitosti Bělorusů a pochopit, že „jsme všichni bratři, synové jedné matky, země běloruské“²⁹⁵. S redakcí novin spolupracovali významní běloruští spisovatelé, například Jakub Kolas, Janka Kupala, Maksim Bahdanovič. V roce 1910 byla otištěna z pera Václava Lastouského učebnice „Karotkaja historyja Belarusi“. Prostřednictvím „Naši Nivy“ se plebejská běloruština intelektualizovala. Běloruský jazyk se stal jazykem novin, časopisů, knih.

4.2 Kulturní rozvoj v období první světové války

V době rozdělení běloruských oblastí od roku 1915 na východní, které zůstaly součástí Ruska, a západní, obsazené německým vojsky, se situace v otázkách národní kultury a jazyka vyvíjela v obou oblastech odlišně.

4.2.1 Běloruské oblasti okupované Němci

Potenciál pro rozvoj běloruské kultury a jazyka byl v oblastech německé okupace Ober Ost minimální vyjma města Vilna. Bratři Luckevičové, Cjotka (A. Paškevič), Vaclav Lastouský, Dominik Semjaško, Jazep Salavev aj. zůstali v době německé okupace ve Vilně a aktivně se podíleli na zakládání běloruských kulturních

---

²⁹² Katoličtí Bělorusové, ovlivnění především polskou kulturou, používali latinku na rozdíl od pravoslavných věřících, ovlivněných ruskou kulturou a používající cyrilici.

²⁹³ ŠYBEKA, Z. *Narys historyi Belarusi 1795-2002*. s. 160

²⁹⁴ SMOLENČUK, A. Beloruskaja nacionalnaja idėja v načale XX. veka. In *Sovetsko-germanskije otnošenija ot peregovorov v Brest-Litovske* s. 114.

²⁹⁵ SMOLENČUK, A. Beloruskaja nacionalnaja idėja v načale XX. veka. In *Sovetsko-germanskije otnošenija ot peregovorov v Brest-Litovske* s. 114.

organizací (např. „Zolak“, „Rajnica“, Běloruský vzdělávací spolek), ale i knihoven a čítáren.

Vrchní velitel německých vojsk na východní frontě polní maršál Paul von Hindenburg vydal 16. ledna 1916 nařízení umožňující používání běloruského jazyka ve veřejném životě, v kultuře, školství i administrativě. Na základě tohoto nařízení pracoval při štábu hlavního velitele v Kaunase překladatel do běloruštiny, který začal překládat všechna běloruská nařízení a příkazy velení z němčiny do běloruštiny²⁹⁶. Od poloviny roku 1916 se začaly tisknout také cestovní pasy, kde vedle němčiny figurovala běloruština. Ruštinu nahradila povinná výuka němčiny²⁹⁷.

Tato určitá, ačkoliv zjištěná, podpora běloruského jazyka se odrazila v rozvoji školství. Objevovala se první běloruská nakladatelství, např. „Homan“ (Mluva) vydávající noviny stejného názvu pod redakcí V. Lastouského. Nejdříve se tyto noviny tiskly pouze latinkou, ale od 1. října 1916 i cyrilicí. Na úvodní stránce seznamovaly čtenáře s událostmi ze zahraničí, rubrika „z Vilna a okolí“ informovala o vnitropolitických událostech, ale i o událostech na druhé straně fronty. Až do roku 1918 byly jedinými novinami na území Ober Ostu.

V první polovině roku 1918 vyšel na příkaz vrchního velitele německých vojsk sedmijazyčný slovník, jehož běloruskou část vypracoval H. Dušeuský²⁹⁸. Vedle běloruštiny slovník obsahoval německý, polský, litevský, ruský, latinský a hebrejský jazyk. V předmluvě k běloruské části bylo napsáno, že běloruský jazyk je velmi starobylý, jeden z nejstarších ze slovanských jazyků a že Bělorusové se ho snaží oživit a rozvíjet²⁹⁹.

4.2.2 Běloruské oblasti pod ruskou správou

Situace na druhé straně fronty byla zcela odlišná a běloruští činitelé neměli ze strany Ruska takřka žádnou podporu, naopak, vše se vedlo v sovětském duchu. Orgány sovětské vlády se držely pozice velkoruské mocnosti a měly tendence rusifikovat neruské národy.

---

²⁹⁶ MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika : Abvjaščenně i dzejnasc (1918 hod)*. s. 89.

²⁹⁷ GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914 – 1929*. s. 27.

²⁹⁸ KALUBOVIČ, A. Akt 25-ha sakavika i adradženně nacyjanalnaj belaruskaj kultury. *Spadčyna*. s. 68.

Ve východních oblastech Běloruska působilo velmi málo národních organizací, které by se mohly věnovat naplňování kulturního programu běloruského národního hnutí. Pravděpodobně nejaktivnějším byl Spolek pro pomoc obětem války. Od roku 1916 fungoval klub „Belaruska Chatka“ (Běloruská Chaloupka), který organizoval kulturní večírky, jichž se účastnili spisovatelé Maksim Bahdanovič, Zmitrok Bjadula a Anton Ljavický, herci Usevalad Falský a Florian Ždanovič, dramaturg Uladyslav Halubok, architekt Lavon Dubeukaský, aktivisté Arkadz Smolič a Fabian Šantyr aj³⁰⁰.

Běloruskými kulturně vzdělávacími centry na ruské straně byla také města s početnou běloruskou diasporou - Petrohrad, Moskva, Oděsa, Kyjev. Nejaktivnější byli běloruští vlastenci v Petrohradě, kde vycházely od listopadu do prosince 1916 (7 čísel) dva týdeníky „Dzjannica“ (Jitřenka) a „Svjatasc“ (Svatost)³⁰¹. Krátká doba jejich působení byla způsobena finanční tísni běloruských mecenášů a cenzurou ze strany Ruska.

4.2.3 Běloruský jazyk – hledání spisovné normy

Na obou stranách frontové linie, nehledě na vnější okolnosti, byla překážkou v šíření národní identity skutečnost, že většina venkovského obyvatelstva nepokládala za nutné zabývat se svou etnickou příslušností. Na počátku 20. století bylo pro převážnou část běloruského obyvatelstva, rolníků, prioritním zlepšení jejího právního postavení. Je nutné brát v úvahu také to, že většina Bělorusů nebyla ještě na začátku 20. století alfabetizována³⁰².

Běloruští vlastenci kladli velký důraz na rozvoj národního jazyka, který měl být jedním z prostředků překonání sociálních rozdílů. Zároveň měla kodifikace běloruského jazyka poskytnout občanům pocit národní existence.

---

²⁹⁹ KALUBOVIČ, A. Akt 25-ha sakavika i adradženně nacyjanalnaj belaruskaj kultury. *Spadčyna*. s. 68.

³⁰⁰ GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918*. s. 28.

³⁰¹ GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918*. s. 49.

³⁰² Podle sčítání z roku 1897 tvořili Bělorusové 63% obyvatelstva, Židé 14%, Rusové 5%, Poláci 5%, dále Ukrajinci cca 4%. Dohromady bylo 22% lidí gramotných, z toho Bělorusů pouze 14%, Židů 42%, Poláků 41%, Rusů 29% a Ukrajinců 17,5%³⁰². Bělorusové byli nejméně alfabetizovaní z toho důvodu, že více jak 90% z nich byli rolníci.

Vypracováním pravidel a terminologie běloruského jazyka se zabývali významní běloruští politici Anton Luckevič, Jazep Ljosik, Janka Stankevič, Branislav Taraškevič, Rudolf Abicht, Valjaslav Posobek aj. Ještě před březnem 1918 byly uveřejněny jejich práce: A. Luckevič – „Jak správně psát bělorusky“ (Vilno, 1917), J.Ljosik – „Náš pravopis“ (cyrilicí), B. Taraškevič – „Rozdělení gramatiky“ (Vilno, 1918) aj.³⁰³. Nakonec byla Taraškevičova pravidla běloruského pravopisu a gramatiky, inspirující se pracemi A. Luckeviče, J. Ljosika a J. Stankeviče, přijata za normativní³⁰⁴. V novinách „Volnaja Bělarus“, které začaly vycházet od roku 1917 v Minsku, umístil Jazep Ljosik rubriku „Z běloruského slovníku“, ve které byla zveřejňována pravidla běloruské gramatiky a terminologie.

Na sjezdu běloruských organizací a stran v červenci 1917 jeden z delegátů, Stanislav Cyvinský, pronesl: „Pro svobodný rozvoj oblasti je důležitý vlastní jazyk, vlastní školy a vlastní administrativa, proto je nutná autonomie země.“³⁰⁵.

Běloruský národní charakter se začal projevovat především v literatuře a díla v běloruském jazyce potvrzovala jeho existenci. K významným běloruským autorům patřil Janka Kupala, Jakub Kolas, Zmitrok Bjadula, Maksim Harecký, Jan Barščeuský aj.

4.2.3.1 Počátky prosazování běloruského jazyka do škol

Nejúčinnějším prostředkem jazykové výchovy je školní vyučování. Jedním z hlavních požadavků národního hnutí se stala „nacionalizace“ škol. Bylo tedy nezbytné zřizovat běloruské národní školy, které měly být zároveň spojnicí mezi místním obyvatelstvem a běloruskými vlastenci.

Do vyhlášení BLR však nebyly podmínky pro zakládání národních škol příznivé obzvláště v „ruské“ části Běloruska. Neexistovala ani jedna běloruská škola, pokud nebereme v úvahu pokusy o vytvoření nelegálních škol. Díky petrohradskému

---

³⁰³ KALUBOVIČ, A. *Kroki historyi*. s. 43.

³⁰⁴ LUCKEVIČ, A. *Da historyi belaruskaha puchu: Vybranyja tvory*. s. 161.

³⁰⁵ GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918*. s. 38.

nakladatelství „Zahljaně sonca i u naša vakonca“ se již od roku 1906 začaly vydávat první běloruské učebnice, ale i beletristická díla a odborná literatura³⁰⁶.

Poté, co běloruské území obsadila v roce 1915 německá vojska, byla většina ruských škol a učitelů včetně kompletního inventáře evakuována do Ruska, a to nejen z oblasti obsazené Němci, ale i z oblastí nacházejících se pod ruskou správou (například Minský pedagogický institut byl přemístěn do Jaroslavi). Školní budovy byly buď zničeny nebo využívány pro potřeby německých a ruských orgánů.

Přesto bylo povoleno vyučovat děti v národním jazyce a s určitými omezeními zřizovat základní školy³⁰⁷, v nichž se měl vyučovat také německý jazyk. První běloruská základní škola byla otevřena 13. listopadu 1915 ve Vilně a v následujícím roce zahájilo činnost dalších pět. Celkově bylo v roce 1916 otevřeno 8 škol a jejich počet se neustále zvyšoval. V roce 1917 probíhala výuka v padesáti běloruských školách a počátkem roku 1918 již v osmdesáti devíti³⁰⁸. Co se běloruských gymnázií týče, byly zřízeny v Budslavi, Vilně, Navahrudku, Hrodně, Radaškavičach, Klecku a Velkém haradku³⁰⁹. V souvislosti se zřizováním národních škol bylo ve Vilně v letech 1915 –1918 vydáno 9 učebnic a 12 titulů knih³¹⁰.

Situace ve středoškolském a vysokoškolském vzdělání byla složitější. Poté, co byla v roce 1832 uzavřena Vilenská univerzita, bylo běloruské území bez vlastní vysoké školy. I tato okolnost byla jednou z příčin toho, že většina běloruských vlastenců nepocházela z Běloruska, ale z Ruska, kde studovali na vysokých školách především v Moskvě a Petrohradě.

4.3 Rozvoj národní kultury a vzdělání v době existence BLR

Výchozí pozice lídrů BLR v kulturní oblasti byla v porovnání s naplňováním politického programu lepší. Běloruský jazyk byl již kodifikovaný, BNR vyjádřil nutnost nacionalizace běloruských škol, BSH na své konferenci v červnu 1917 stanovila několik

---

³⁰⁶ TURONAK, J. *Madernaja hystorija Belarusi*. s. 192.

³⁰⁷ M. Hroch v knize *Evropská národní hnutí v 19. století* používá při klasifikaci prosazování jazyka do školní výuky označení *hlavní školy*, jímž má na mysli základní školy.

³⁰⁸ TURONAK, J. *Białoruś pod okupacją niemiecką*. In *Białoruś w XX stuleciu w kręgu kultury i polityki*. s. 23.

³⁰⁹ Najdzjuk, J. *Za rodnuju belaruskuju školu*. *Šljach moladzi*. s. 2.

³¹⁰ KALUBOVIČ, A. *Akt 25-ha sakavika i adradženně nacyjanalnaj belaruskaj kultury*. *Spadčyna*. s. 72.

bodů pro rozvoj běloruské kultury a vzdělávání. I katoličtí duchovní se na svém sjezdu v druhé polovině května 1917 vyjádřili pro užívání běloruštiny při bohoslužbách a pro výuku běloruského jazyka ve školách. Podporovali vydávání běloruských novin „Baskauščyna“, jež byly na podzim 1917 přejmenovány na noviny „Krynica“. V Minsku se již vydávaly týdeníky „Volnaja Belarus“ pod redakcí Jazepa Ljosika, „Hramada“ Antona Smaliče a „Belaruskaja Rada“ Centrální vojenské běloruské rady a „Belaruskaja krynica“ - měsíčník Běloruské křesťanské demokracie³¹¹.

Na Prvním všeběloruském sjezdu v prosinci 1918 bylo běloruské kultuře a vzdělání věnováno prvořadé místo a nově vytvořené sekci kultury a vzdělání byl podřízen největší počet komisí. Jen pro představu: byla vytvořena komise univerzitního vzdělávání, jejímž předsedou se stal J. Karský, dále vznikla komise pro střední školy, pro základní školy, pro předškolní výchovu, pro mimoškolní aktivity, divadelní komise, muzejní komise. Dohromady bylo pro sekci kultury a vzdělání vytvořeno deset komisí. Členové sekce kultury a vzdělání, mezi nimiž byli J. Vasilevič, S. Ljankouský, R. Astrouský, V. Rahulja, Ch. Bandarčik aj.³¹², se shodli na tom, že běloruský jazyk je stále v některých oblastech, především severovýchodních, pokládán za jazyk nejnižší vrstvy obyvatelstva. Současně viděli problém v nedostatku učitelů, kteří by ovládali běloruský jazyk, a v absenci běloruských učebnic. Sekce kultury a vzdělání vypracovala kulturně vzdělávací program a jedním z jeho nejdůležitějších bodů bylo prosadit národní jazyk do školní výuky, zajistit jeho plnou rovnoprávnost a intelektualizovat ho.

Na základě těchto poznatků dojdeme k přesvědčení, že ačkoliv je možné zaznamenat významný posun v oblasti běloruské kultury od konce 19. století do počátku roku 1918, před běloruskými politiky stál velmi důležitý úkol: získat si na svou stranu nejnižší vrstvu obyvatelstva, projevit u ní zájem o národní kulturu a jazyk a především akcentovat příslušnost k běloruskému etniku a vlastní jedinečnost.

---

³¹¹ Vestki s kraju. *Belaruskí šljach*. 1918, č. 16. s. 2.

³¹² LJACHOUSKI, U. Pačatak tvarennja belaruskaje nacyjanalnaje školy. Pratakoły pasadžannjav kulturna-asvetnaj sekyji Usebelaruskaha zezdu 1917 h. *Spadčyna*. s. 78-110.

4.3.1 Priority „vlády“ BLR

Spojení oblastí „staré“ okupace s nově okupovanými mělo blahodárný vliv na běloruskou kulturu. Respektive německá okupace po obsazení i východních oblastí Běloruska nebránila v rozvoji národní kultury.

Hlavním cílem ministra vzdělání, kterým byl v první vládě Jazepa Varonky Arkadz Smolič, bylo zřizování národních škol, tak aby každý Bělorus mohl získat vzdělání od základní až po vysokou školu ve svém národním jazyce. Prostřednictvím škol měli obyvatelé získat povědomí o historické minulosti, kulturním dědictví a národních tradicích.

Ve velkém začaly vycházet tiskoviny přídatkem k výše zmíněným – v Minsku „Belaruskaja Zjamlja“, „Belaruski Šljach“, měsíčník „Varta“, ve Vilně časopis „Belaruskaja Iljustravanaja Časopis“, měsíčník „Kryvičanin“, ve Slucku „Rodny Kraj“. Svým způsobem běloruský politický život podporovaly zahraniční noviny: v Kyjevě „Belaruskaje Slova“, „Belaruskaje Echa“, v Oděse „Belarusy u Adesi“. Pouze bolševické noviny jako moskevská „Dzjannica“ a petrohradský „Čyrvony Šljach“, zaprodané sovětskému vedení, kritizovaly BLR a její spolupráci s Němci.

4.3.1.1 Jazyk

Nejdříve bylo nutné vypořádat se se zavedeným stereotypem, že běloruský jazyk je pouze jazykem plebejským a je znakem absence společenského vzestupu.

Dne 12. dubna 1918 bylo v novinách „Homan“ uveřejněno, že LS přijal rozhodnutí o ustavení běloruského jazyka za státní a povinný jazyk republiky³¹³. Všechny dokumenty, zákony a korespondence vládních úřadů musely být v běloruštině a postupně měly na běloruský jazyk přecházet i nevládní instituce.

Jaké byly reakce na zavedení běloruského jazyka jako státního je možné ukázat na příkladu kněžny Magdaleny Radzivil. Kněžna dala všem svým zaměstnancům lhůtu dvou měsíců, aby se naučili bělorusky, všichni s ní museli komunikovat pouze

---

³¹³ MAZEC, V. Histaryčny vopyt BNR pa kulturna-nacyjanalnamu adradžennju belaruskaha naroda. In *Belarusika=Albaruthenica*. s. 150.

v běloruštině a všechny její kanceláře přešly na běloruský jazyk³¹⁴. Po kodifikaci běloruského jazyka ke konci roku 1917 vzniklo z iniciativy Astrouského první běloruské gymnázium ve Slucku. Přesto se domnívám, že kodifikace a zrovnoprávnění běloruského jazyka mělo vliv spíše na inteligenci, nikoliv na vesnické obyvatelstvo.

4.3.1.2 „Nacionalizace“ škol

V návaznosti na zestátnění běloruštiny bylo nezbytné prostřednictvím národních škol zajistit rozšíření národního jazyka mezi obyvatelstvo.

V březnu 1918 informovaly noviny „Belaruski šljach“ o záměrech LS ohledně národních škol: „Vláda plánuje zřizovat základní školy, ve kterých by se všechny předměty vyučovaly v běloruštině. Vedle běloruštiny by bylo možné učit se ještě v polštině, ruštině, němčině a v dalších jazycích národnostních menšin. V době, kdy jsou sousedy Němci, bude nutné vytvořit bělorusko-německý a německo-běloruský slovník. Pokud nebude možné z organizačních důvodů vyučovat na středních školách všechny předměty v běloruštině, budou povinné kurzy běloruštiny a bude nutné učit od základů vše týkající se Běloruska: historii, kulturu, geografii atd. Nově zřízená vysoká škola by měla mít katedru bělorusistiky. Většina učebnic pro základní školy bude pro začátek získána z Vilna, nicméně bude zapotřebí je přepracovat a přetisknout. Pro střední školy skoro žádné knihy neexistují. Tento problém se bude částečně řešit překladem učebnic ruských, ukrajinských a polských. Vydávání knih se zhostí běloruská vláda a kulturně vědecké nebo občanské organizace. Důležitým úkolem je příprava učitelů. Jednou z priorit se jeví školení učitelů v novém duchu běloruské školy, zřízené pro vzdělávání, nikoliv k propagaci „polskosti“ či rusizmu. Bude zapotřebí zřizovat nové pedagogické instituty a semináře s běloruským vyučovacím jazykem. Všichni učitelé by se měli během léta (1918) naučit v kurzech běloruštiny státní jazyk. Předpokládá se, že kurzy budou trvat minimálně tři měsíce a absolvovat by je měli všichni učitelé. Možným problémem bude nedostatečný počet lektorů, nicméně na několika školách již působí fundovaní pedagogové jako Ihnatouský, Astrouský, Ijarusevič. Lektorů budou muset projít minimálně měsíčním školením. Předpokládaným

---

³¹⁴ KALUBOVIČ, A. Akt 25-ha sakavika i adradženne nacyjanalnaj belaruskaj kultury. *Spadčyna*. s. 73.

místem školení je Minsk, kde již kurzy běloruštiny probíhají, nebo jedno z běloruských gymnázií (ve Slucku nebo Budslavi), kde působí bělorusisté.³¹⁵

Příliš rychlé zřizování národních škol (již v červnu 1918 jich jenom v Minsku fungovalo 20³¹⁶) způsobilo, že chyběl dostatečný počet fundovaných učitelů a nedostávalo se běloruských učebnic.

Prvně zmíněný problém byl důsledkem jednak mobilizace učitelů do ruské armády nebo jejich evakuace společně se školami do Ruska a na Ukrajinu. Druhá část učitelů byla etnickými Rusy, tím pádem nepřáteli pro běloruský jazyk. Pro tuto druhou skupinu učitelů, a nejen pro ni, bylo naplánováno na červenec a srpen 1918 otevření měsíčních vzdělávacích kurzů.

Po vyhlášení Běloruské lidové republiky LS stanovil, že od září 1918, tedy od nového školního roku, se měla ve školách vést výuka pouze v běloruštině, na středních a vysokých školách měly být zavedeny povinné kurzy běloruštiny.

Z dostupných dokumentů se nepodařilo zjistit, zda opravdu od nového školního roku, od září 1918, se na prvním stupni základních škol začalo vyučovat bělorusky, zda byl dostatek fundovaných učitelů a bylo-li možné v tak krátké době, předpokládejme od dubna do srpna, vyškolit učitele. Je pravděpodobné, že ve městech, především v Minsku, problémy s nedostatkem učitelů nebyly. V regionech byla situace zcela jistě mnohem složitější.

Kurzy bělorusistiky otevřelo ministerstvo školství již na začátku dubna 1918. Na kurzech probíhala nejen výuka běloruského jazyka vedená profesorem Massoniusem a Ljosikem, ale i výuka běloruských dějin vedená profesorem Ihnatouským a předsedou LS Varonkou. Geografii přednášel Smolič, ekonomiku Ulasav, běloruskou literaturu Hryb, historii běloruského práva Ljankouský³¹⁷. Největší zájem vzbuzovaly přednášky

---

³¹⁵ Vestki s kraju. *Belaruskí šljach*. 1918, č. 30. s. 2.

³¹⁶ Menskaje žyccce. *Belaruskí šljach*. 1918, č. 69. s. 2.

³¹⁷ MAZEC, V. Histaryčny vopyt BNR pa kul'turna-nacyianaŭnamu adradženniu bielaruskaha naroda. *Belarusika=Albaruthenica*. s. 79.

A. Ulasava, který provedl náčrt ekonomické situace v Bělorusku a ukázal, jakým způsobem by se mělo postupovat ve zvyšování životní úrovně země.

Druhým problémem spojeným s rychlým nárůstem počtu národních škol byl nedostatek běloruských učebnic. Lidé měli znalosti ruské i polské historie, ale co se běloruské geografie, historie a přírodního bohatství týče, to pro ně bylo utajeno. Od roku 1915 bylo vytištěno několik učebnic ve Vilně a v Petrohradě, ty však nemohly pokrýt všechny oblasti výuky. Z toho důvodu ministerstvo školství zřídil kancelář pro přípravu školních učebnic a spolek „Prasveta“ měl zajistit jejich vydání. Tento kulturně vzdělávací spolek založený na konci července 1918 vydával učebnice a beletrii, otevřel knihkupectví, knihovnu a čítárnu, zaměřené především na díla běloruských vlastenců³¹⁸.

Přípravou učebnic se zabývali taktéž běloruští učitelé a významní pedagogové z ruských a polských škol. Jelikož nezbývalo mnoho času do začátku nového školního roku, vznikla v červnu 1918 při ministerstvu školství kancelář zabývající se pouze překladem nejlepších zahraničních učebnic do běloruštiny. Během čtyř měsíců se stihlo připravit 16 učebnic³¹⁹.

Dohromady se v průběhu roku 1918 podařilo vydat 35 učebnic, z toho 28 ve Vilně, čtyři v Minsku, jednu ve Smolensku a jednu ve Varšavě. Mezi nimi byl „Belaruski pravapis“ A. Luckeviče a J. Stankeviče, „Hramatyka belaruskaj movy“ B. Pačobki, „Belaruski spevnik z nutami“ Ludomira Michala Rohovského³²⁰.

Na zahájení tisku učebnic mělo velký podíl nakladatelství „Minské vzdělávací nakladatelství“ a nakladatelský spolek „Zaranka“, který řídil A. Adamovič³²¹. V průběhu roku 1918 vzniklo 11 nakladatelství, která vydala 35 knih.

Rozvoj vzdělávání zasáhl také střední a vysoké školství. Ještě pod ruskou mocí založil v září 1917 profesor Minského pedagogického institutu Radaslav Astrouský ve Slucku první běloruské gymnázium, jehož byl i ředitelem. Na tomto gymnáziu

³¹⁸ Chronika dlja hazet. Mensk, 29.07.1918. In *Archivy Belaruskaj Narodnaj Republiki*. s. 219-220.

³¹⁹ KALUBOVIČ, A. Akt 25-ha sakavika i adradženně nacyjanalnaj belaruskaj kultury. *Spadčyna*. s. 73.

³²⁰ GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918*. s. 55.

studovalo ve školním roce 1917/1918 410 studentů. Na konci roku 1917 bylo z iniciativy E. Budzky a V. Vasileviče zřízeno běloruské gymnázium v Budslavi, na němž studovalo 300 studentů³²². V roce 1918 byla otevřena gymnázia v Minsku, Navahrudku, Hrodně.

Ze středních odborných škol zahájila ve Vicebsku díky běloruskému skladateli, dirigentovi a pedagogovi M. Ancavému činnost Běloruská národní konzervatoř. Od listopadu 1918 začal v Minsku fungovat Katolický duchovní seminář, kde byla katedra běloruského jazyka. Jeho rektorem se stal doktor filosofie, kněz F. Abrantovič. Otevření tohoto semináře bylo opatřením směřujícím k oslabení anexních snah Poláků, především ze strany katolických duchovních. Právě polské duchovenstvo v čele s biskupem Laziským se po otevření římskokatolické katedrály v Minsku v červnu 1918 vydalo do boje s běloruským národním hnutím.

Co se vysokoškolského vzdělání týče, do Minsku byl navrácen Běloruský pedagogický institut, který byl přemístěn do Ruska v roce 1915.³²³ Na institutu přednášeli profesor Karský, Ivanouský, Ihnatouský a také Taraškevič³²⁴. Tento institut na naléhání LS vznikl v září 1918 reorganizací Minského učitelského institutu. 22. dubna 1918 byla v Minsku otevřena Vyšší hudební škola, později přeměněná na Běloruskou státní konzervatoř³²⁵. J. Varonka byl zvolen čestným předsedou konzervatoře, H. Žurauljov (bývalý profesor Varšavské konzervatoře) ředitelem³²⁶.

Poté, co byla uzavřela v roce 1832 Vilenská univerzita, bylo běloruské území skoro sto let bez vlastní vysoké školy. V listopadu 1917 se představitelé VBR Žylunovič, Jazep Varonka a Edvard Budzka obrátili na Lidový komisariát vzdělání sovětské vlády s žádostí o obnovení Vilenské univerzity v Polocku. Jejich žádost však byla zamítnuta.

---

³²¹ Menskaje žyccce. *Belaruskí šljach*, 1918, č. 9. s. 2.

³²² Arhanizacyja belaruskaje pedahohičnaaje školy. *Belaruskí šljach*, 1918, č. 27. s. 1.

³²³ GŁOGOWSKA, H. Między autotelicznym rozwojem a politycznym sterowaniem – kultura białoruska w okresie międzywojennym. s. 609 – 624.

³²⁴ GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918*. s. 41.

³²⁵ MAZEC, V. Histaryčny vopyt BNR pa kulturna-nacyianaŭnamu adradženniu bielaruskaha naroda. *Belarusika=Albaruthenica*. s. 151.

³²⁶ ŠYBEKA, Z. *Narys historyi Belarusi (1795-2002)*. s. 204.

Po ustavení komise národního vzdělávání Prvního všeběloruského sjezdu v prosinci 1917 opět vyvstala otázka vlastní univerzity. V roce 1918 se komise vyslovila „pro neodkladné otevření běloruské státní univerzity, zemědělsko hospodářského institutu a průmyslové školy“³²⁷.

Dne 28. dubna 1918 přijal LS rezoluci o otevření běloruské státní univerzity³²⁸. S přípravou započala komise při ministerstvu školství, která byla složená z ministra vzdělání A. Smoliče, profesora M. Dounar-Zapolského, profesora M. Massoniuse, bývalého ředitele Minského gymnázia V. Samojla aj.³²⁹. Na zasedáních komise, která se uskutečnila 2. a 8. června 1918, byl zvolen výkonný výbor, jehož předsedou se stal profesor M. Dounar-Zapolský, zástupcem profesor M. Massonius, tajemníkem E. Budzko. Současně byly zřízeny výbory: finanční, organizační a výbor pro získávání vědeckých prací ze zahraničí³³⁰. Na zasedáních se také začala projednávat otázka druhu univerzity a možnosti jejího otevření na začátku následujícího akademického roku, tedy v druhé polovině roku 1919.

Předseda výkonného výboru M. Dounar-Zapolský se obrátil na Radu s několika podmínkami, které pokládal za důležité pro založení univerzity. Ty zněly takto³³¹:

„Je nutné:

1. konzultovat otázku zřízení univerzity se zástupci zemstev a města a zjistit, jak se k této otázce staví a zda výstavbu a provoz vysoké školy budou podporovat;
2. získat náležité prostory pro univerzitu;
3. vytvořit knihovnu a získat historické dokumenty týkající se Bělorusů a Běloruska;
4. navázat rozhovory s Univerzitou svatého Vladimíra v Kyjevě a vyžádat si knihovnu a sbírku Vilenské univerzity;
5. zjistit, zda může být poskytnuta půda a lesy pro zemědělskou fakultu, a také místo pro botanickou a zoologickou zahradu;
6. získat od Rady, zemstev a měst souhlas, že univerzita je určena studentům, profesorům, a má právo na stipendia, platy pro učitele, penze;

³²⁷ KALUBOVIČ, A. Akt 25-ha sakavika i adradženně nacyjanalnaj belaruskaj kultury. *Spadčyna*. s. 71.

³²⁸ MAZEC, V. Histaryčny vopyt BNR pa kul'turna-nacyianaŭnamu adradženniu bielaruskaha naroda. *Belarusika=Albaruthenica*. s. 151.

³²⁹ Na belaruskim šljachu. *Belaruski šljach*. 1918, č. 70. s. 1.

³³⁰ Kronika. *Volnaja Belarus*. 1918, č. 22-23.

7. otevřít v příštím roce první ročníky;
8. otevřít historicko-filologickou fakultu s katedrou historie a literatury, právnickou fakultu, obchodně ekonomickou, lékařskou a teologickou;
9. přijmout profesory;
10. pozvat běloruské vědce³³².

V praxi byly výše uvedené body naplněny jen z části. Dounar-Zapolský získal od 36 běloruských profesorů příslib přednášet na běloruské univerzitě³³³. Mezi nimi byl např. akademik Karský, profesor Zavitkevič, Kraskouský. Na popud učitelů předalo gubernské zemské shromáždění na otevření univerzity 60 tisíc rublů, za podmínky, že města vyčlení prostory pro budovy univerzity³³⁴. Ministerstvo školství ale odmítlo zřízení historicko-filologické fakulty s tím, že by na této fakultě bylo málo prostoru pro bělorusistiku.

Německá strana však nepovolila založení univerzity pravděpodobně z toho důvodu, že by z ní vzešlá inteligence mohla působit na místní obyvatelstvo a probudit v něm přílišné vlastenectví. Idea vlastní univerzity byla naplněna až v roce 1921.

V průběhu července a srpna 1918 byla v Moskvě otevřena Běloruská národní univerzita pro učitele základních a středních škol. Profesori měli učitele seznámit s běloruskou zemí, a to z několika úhlů pohledu. Přednášky se týkaly geografie, historie, jazyka, literatury, antropologie, regionalistiky. Na univerzitě vyučovali historik Uladzimir Pičeta, geograf Ivan Silinič, ekonom A. Fartunatov aj³³⁵.

Němci zakázali přednášet ve školách o vojenských a politických otázkách. Školy, školní plány a školní učebnice kontrolovali inspektoři. Všichni učitelé museli před nástupem do práce absolvovat školení, které organizovala německá okupační správa. Hlavním těžištěm tohoto školení byla výuka němčiny a německá didaktika.

---

³³¹ Na belaruskim šljachu. *Belaruskí šljach*. 1918, č. 69. s. 1.

³³² Na belaruskim šljachu. *Belaruskí šljach*. 1918, č. 69. s. 1.

³³³ Z uschodňaje Bielarusi. *Homan*. 1918, č. 61. s. 2.

³³⁴ MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika : Abvjaščenně i dzejnasc (1918 hod)*. s. 102.

³³⁵ GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918*. s. 43.

4.3.1.3 Intelektualizace národního jazyka

Podpora běloruské národní kultury ze strany orgánů BLR se projevila taktéž v oblasti vydavatelské. Běloruská nakladatelství působila již před vyhlášením BLR. K nim na začátku roku 1918 přibýlo „Nakladatelství LS v Minsku“ a činnost zahájil nakladatelský spolek „Krynica“.

V souvislosti se vznikem nových vydavatelství došlo taktéž k intenzivnímu vydávání učebnic, knih, novin a časopisů. Vycházela beletristická díla významných běloruských autorů F. Bahuševiče, J. Kupaly, J. Kolasa, A. Haruny, K. Kahance, M. Hareckého aj, ale i naučná díla M. Hareckého, V. Lastouského, K. Duž-Dušeuského, M. Dounar-Zapolského, A. Cvikeviče, K. Jezavitava, A. Luckeviče a dalších³³⁶.

Významnou roli v rozvoji národního života sehrála periodika. Politicko-literární noviny „Volnaja Belarus“ se od roku 1918 staly orgánem BLR a jejich hlavním redaktorem byl J. Ljosik. Na první stránce těchto novin bylo umístěno heslo „Nichaj žyve Volnaja Belarus“ (Ať žije svobodné Bělorusko). Rubriky „Co se děje v Minsku“ a „Kronika“ v každém čísle informovaly o aktuálních událostech z kraje. Na stránkách novin vedli A. Luckevič, J. Stankevič, J. Ljosik aj. diskusi o pravopisu a gramatice běloruského jazyka a jeho významu. Sporadicky se publikovaly části bělorusko-ruského slovníku. Kulturní oddělení informovalo o běloruském divadle, kurzech běloruštiny, nových knihách aj. Noviny „Volnaja Belarus“ otiskly mnoho významných děl jako poému „Symon Muzyka“ J. Kolasy, legendu „Stvarennje busla“ (Vytvoření čápa) P. Krečeuského, povídky M. Hareckého. Nakladatelství těchto novin vydalo také dětskou knížku „Dzicjačaja čytanka“ („Dětská čítanka“).

8. března 1918 vyšlo první číslo občansko politických novin „Belaruski šljach“, jež byl deníkem Minského běloruského zastupitelstva a vydával je spolek „Zaranka“ (Jitřenka). Hlavním redaktorem byl A. Prušynský. Byla v nich publikována kronika BLR pod názvem „na belaruskim šljachu“ informující o práci BLR a zahraničních událostech. Součástí novin „Zaranka“ bylo každodenní oficiální zprávy německého vrchního velení o průběhu války. Čtenář se zde mohl také dočíst o obrovském významu Německa v otázce běloruské samostatnosti. Tato skutečnost není nikterak zvláštní,

---

³³⁶ KALUBOVIČ, A. Akt 25-ha sakavika i adradženně nacyjanalnaj belaruskaj kultury. *Spadčyna*. s. 72.

neboť „Belaruski šljach“ byl především periodikem sedláků, vlastníků a tedy zaprodanců okupantů.

V říjnu 1918 vyšel v Minsku ilustrovaný literárně-občanský, vědecko-historický a ekonomický měsíčník „Varta“ (stráž, hlídka) pod redakcí J. Varonky.

V září 1918 začal vycházet v Minsku občansko literární a ekonomický deník „Belorusskije vedomosti“ (Běloruské listiny), jehož redaktorem byl A. Zemljanský. Také se objevovala, ale velmi zřídka, periodika regionálních center. Ve Slucku vycházel deník „Rodnyj kraj“ pod redakcí A. Pjatkeviče.

Z časopisů vycházel ve Vilně „Belaruskaja Iljustravanaja Časopis“, a od října 1918 politicko- kulturní časopis „Kryvičanin“, jehož redaktorem byl V. Lastouský.

V zahraničí začala Běloruská organizace na Ukrajině, pokládajíc za důležité informovat běloruskou diasporu v zemi o dění jak v rodné zemi, tak v zemi svého stávajícího pobytu, vydávat od 19. dubna 1918 noviny „Belorusskoje Slovo“³³⁷. Tyto noviny uveřejňovaly dokumenty a usnesení LS a informovaly o schůzkách běloruských politiků s ukrajinskými. Jejich redaktorem byl I. Radštejn, avšak hlavní postavou byl s největší pravděpodobností hlavní osobou novin Dounar-Zapolský, který komentoval dění v redakčním sloupku³³⁸. V květnu 1918 bylo „Belorusskoje Slovo“ nahrazeno týdeníkem „Belorusskoje echo“.

V Petrohradě vycházely i po vyhlášení BLR běloruské noviny „Dzjannica“, jež byly orgánem Běloruského lidového komisariátu. V létě 1918 začal vycházet také v Petrohradě politicko-společenský časopis „Červony šljach“ (Rudá cesta). V Bělorusku vycházely také noviny německé okupační vlády „Die Zeitung der 10. Arme“.

Pod kontrolou LS vycházelo v roce 1918 čtrnáct titulů běloruských novin³³⁹, a to v Minsku, Vilně, Vicebsku, Smolensku, Hrodně, Białystoku, Homele, Polacku,

³³⁷ Na belaruskim šljachu. *Belaruski šljach*. 1918, č. 68. s. 1-2.

³³⁸ Kijeuskaja publicistyka M. V. Dounar – Zapolskaha. *Spadčyna*. s. 84 -91.

³³⁹ TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi*. s. 70.

Mahileve, Pinsku, Babrujsku, Moskvě, Petrohradě a Kyjevě. Co se obsahové stránky těchto novin a časopisů týče, intenzivně propagovaly běloruskou státnost a snažily se u lidí probudit národní uvědomění. Naopak Rusko se stávalo často terčem kritiky. Německé velení povolovalo vydávání běloruských novin, nicméně v redigované formě.

Činnost běloruských autorů rozbila stereotyp o vnímání národní kultury jako kultury méněcenné, druhořadé oproti kultuře ruské. Emancipační styl mnohých básní, poém, publicistických článků byl nasměrován k tomu, aby si čtenáři uvědomili dramatickou situaci běloruské kultury, která během staletí neměla standardní podmínky pro rozvoj a občanskou funkci. Získání národní státnosti vytvořilo nezbytné historické předpoklady a garance normálního kulturního procesu v Bělorusku. Idea státnosti stimulovala snahy významných kulturních osobností, jako byli J. Kupala, J. Kolas, M. Bahdanovič, Anton a Ivan Luckevičové, J. Ljosik aj.

Janka Kupala se zasadil o povznesení běloruského jazyka. Ve svých dílech, která byla zaměřena především na nejnižší vrstvy obyvatelstva, psal, že „především tito lidé jsou Bělorusy, kteří nehovoří prostým jazykem, ale jazykem běloruským a jejich rodná zem je Bělorusko s bohatou historií a kulturou.“³⁴⁰ Naopak Harecký chtěl, aby se Bělorusové o své historii a o sobě samých dozvěděli prostřednictvím divadelních her. Tento způsob mohl být zajisté efektivní především u nejchudší části obyvatelstva už z toho důvodu, že díky divadlu měla možnost mnohem větší skupina lidí, aniž byla vzdělaná, získat představu o svých kořenech.

První běloruské divadlo vzniklo 15. října 1916 pod vedením F. Aljachnoviče ve Vilně. V květnu následujícího roku byl založen v Minsku Spolek běloruského dramatu a komedie vedený Ždanovičem, za finanční podpory spolku „Belaruskaja Chatka“.

Také jako většina oblastí běloruské kultury, dosáhlo i divadlo největšího rozmachu v době existence BLR v roce 1918. Vedle Spolku běloruského dramatu a komedie byl v květnu 1918 otevřen „Běloruský lidový dům Maksima Bahdanoviče“, který se stal sídlem divadla. Premiér BLR J. Varonka v témže měsíci oznámil vznik

---

³⁴⁰ LUCKEVIČ, A. *Vybranyja tvory: prablemy kultury, litaratury i mastactva*. s. 191.

Běloruského státního divadla BLR v čele s F. Ždanovičem, U. Halubkem a U. Falským. Divadlo bylo financováno vládou BLR a svá představení hrálo v mnoha běloruských městech - Mahilevě, Bobrujsku, Slucku, Orše, Zlobinu aj.³⁴¹

V době existence BLR byl založen běloruský sbor, orchestr, dramatický kroužek, na venkově vznikala ochotnická divadla, kulturní spolky (např. „Holack“, „Karavajeva“, „Žorajka“). Rozvoj kultury byl výrazný také v oblasti hudby, kinematografie, umění a architektury.

4.3.1.4 Kulturní dědictví

Běloruská vláda si stanovila cíl získat zpět své kulturní dědictví - knihovny, školy, muzea a archivy odvezené během první světové války především k východnímu sousedovi. Tento osud potkal nejen běloruské, ale i ukrajinské, polské a další národní cennosti. Příčinou vývozu kulturního dědictví byla především snaha Rusů zlikvidovat tendence utlačovaných národů vytvořit vlastní státy.

Na začátku listopadu 1917 bolševici souhlasili s tím, aby byly z Petrohradu odvezeny kulturní a historické památky patřící jiným národům. Velmi aktivními se staly ukrajinská a polská strana, obě si nárokovaly běloruské dědictví; na Ukrajinu byla odvezena kolekce Vilenské univerzity, do Polska byly přesunuty kulturně historické běloruské památky. V prosinci 1917 se J. Varonka, K. Jezavitav, M. Rak-Michajlouský aj. pokoušeli zřídit Běloruský spolek pro ochranu literatury a historických památek. Jejich snahám však bolševici zabránili³⁴².

LS se snažil získat odvezený běloruský archiv, ale i historické památky. Minská polská knihovna se snažila získat staré archivy Minských středních škol s argumentací, že jsou odedávna archívy polskými³⁴³. Ve druhé polovině roku 1918 se podařilo získat zpět z Ruska Minský učitelský institut.

V září 1918 zakladatelé spolku „Backauščina“ (Vlast) Varonka, Jezavitav, Krečeuský, Bjalevič a Cvirka-Hadycký obnovili činnost Běloruského spolku

---

³⁴¹ GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918*. s. 63.

³⁴² MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika : Abvjaščenně i dzejnasc (1918 hod)*. s. 90.

³⁴³ Chronika Belorusskoj Narodn. Respubliki. *Belorusskoje echo*. 1918, č. 6. s. 6

pro ochranu literatury a historických památek, který měl bránit běloruské kulturní dědictví před polskými sběrateli³⁴⁴.

Zároveň se běloruská vláda pokoušela získat zpět všechny instituce nacházející se před rokem 1915 na běloruském území. Mezi ně patřily obchodní banka, státní banka, gubernské archivy a školy.

Všechny aktivity běloruských nacionalistů se nacházely pod přísným dohledem okupantů nevyjímajíc ani oblast kultury. V případě, že běloruské orgány vydávaly nějaké finanční prostředky, vždy musely získat povolení od německé správy.

BLR byla neustále vystavena finanční tísní, po rychlém startu v rozvoji národní kultury byla nucena uzavřít Běloruské státní divadlo v létě 1918. Také nakladatelství „Zaranka“ nemělo dostatek financí na vydávání novin „Belaruski šljach“ a proto bylo vydávání novin pozastaveno přibližně na měsíc na přelomu července a srpna 1918. I další ambiciózní plány běloruských lídrů nebyly naplněny buď kvůli nedostatku financí nebo kvůli nulové vstřícnosti Němců vůči jejich snahám.

4.4 Shrnutí čtvrté kapitoly

Anton Luckevič byl přesvědčen, že „pokud chce národ žít a sám budovat svou budoucnost, musí tohoto cíle dosáhnout dvěma cestami. Jednou cestou je podpora vzdělání a rozvoj občanského a národního uvědomění národa a druhou cestou rozvoj ekonomické síly národa, vytvoření pevného ekonomického základu“³⁴⁵. Miroslav Hroch ve své knize „V národním zájmu: požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě“ konstatuje, že v programu národního hnutí, kde byla sociální struktura společnosti neúplná, hrály jazykové a kulturní požadavky velmi důležitou roli. Není proto překvapující, že běloruští vlastenci v době existence BLR, ale i před jejím vyhlášením, věnovali největší pozornost především jazykovému programu. Kodifikovaný běloruský jazyk se měl stát nejen prostředkem komunikace, ale i prostředkem sebeidentifikace státu. Především v prostředí

---

³⁴⁴ MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika : Abvjaščenně i dzejnasc (1918 hod)*. s. 90.

³⁴⁵ LUCKEVIČ, A. *Vybranyja tvory: prablemy kultury, litaratury i mastactva*. s. 20.

mnohonárodnostního carského Ruska se nejen Bělorusové, ale i další „malé“ národy snažily právě rozvojem národního jazyka odlišovat od Rusů.

Běloruským vlastencům se podařilo během velmi krátké doby intelektualizovat národní jazyk - začalo vycházet mnoho běloruských novin a časopisů, básnických a prozaických děl z rukou běloruských autorů, podařilo se zřídit síť základních škol, zavést běloruský jazyk jako vyučující jazyk a také jako studijní předmět.

Ačkoliv BLR neměla dlouhého trvání, je zřejmé, že v oblasti jazyka a kultury bylo dosaženo významného pokroku a domnívám se, že především díky rozvoji běloruské kultury a jazyka došlo k popularizaci BLR a ve 20. letech 20. století k ještě hlubšímu rozvoji kultury, tzv. „bělorutenizaci“.

Jedním z problémů, který přetrvává dodnes, je prestiž běloruského jazyka. Přestože se stal státním jazykem, plně rovnoprávným jazykům ostatních národů, dosud nebyla z originálu do běloruštiny přeložena bible.

Závěr

BLR vznikla za první světové války rozpadem carského Ruska. Právo na sebeurčení proklamované prezidentem USA Wilsonem a bolševickým vůdcem Leninem, jehož se dovolávala řada neruských národů, které chtěly prokázat svou státopornost, vyvolalo taktéž u běloruských vlastenců touhu po vytvoření vlastního státu na území obývaném etnickými Bělorusy.

Běloruský stát vznikl rozhodnutím představitelů všech národností, žijících v běloruských oblastech, a toto rozhodnutí bylo ukotveno v ústavních listinách.

Pokud se vrátíme k první otázce, kterou jsem si v úvodu práce položila: „Jaké byly předpoklady pro vytvoření vlastního státu?“, je třeba posuzovat tuto otázku ze dvou pohledů, v rámci mezinárodní situace a v rámci vnitřních podmínek.

Při posuzování otázky běloruské státnosti přes prizma první světové války bylo vyhlášení nezávislé republiky s velkou pravděpodobností předem prohraným bojem. Běloruské oblasti byly rozděleny mezi dvě mocnosti, Německo a Rusko, a protínala ho válečná fronta. Ačkoliv se tato situace změnila v únoru 1918, kdy většinu oblastí obsadilo Německo, Bělorusko i přesto mělo velmi malé šance na svůj vlastní stát. (Stát může trvat i tehdy, pokud je území dočasně okupované a jeho lid bojuje o plné obnovení své státnosti. Tento případ však u BLR nenastal. Bělorusové neměli před okupací žádný vlastní stát a ani se nemohli odvolávat na historickou státnost.)

Vnitropolitická situace před vyhlášením republiky taktéž nebyla příznivá. Jak již bylo uvedeno výše, na území se nacházely ruské a německé vojenské jednotky. Pro místní obyvatelstvo, především rolníky, bylo v té době nejdůležitější zlepšit své sociální postavení. Zároveň je možné souhlasit s běloruskými historiky, kteří tvrdí, že vlastenecké agitace stále ještě neměly ohlas mezi lidovými vrstvami.

Odpověď na druhou otázku: „Jaké byly motivace a požadavky vůdčích představitelů běloruského národního hnutí?“ je možné taktéž posuzovat ze dvou hledisek. Zaprvé místní vlastenci se pravděpodobně inspirovali sousedními zeměmi, které se rovněž snažily vytvořit svůj vlastní stát, avšak jejich výchozí pozice byla

odlišná. Na rozdíl od ukrajinského a litevského národního hnutí bylo běloruské národní hnutí nedostatečně rozvinuté. Jak jsme se již zmínila, běloruští vlastenci byli velmi omezenou skupinou obyvatelstva, kterou z velké části tvořili místní učitelé či úředníci. Ti neměli žádné národní centrum, odkud by se vedla agitační činnost. Ano, z části tuto roli hrálo město Vilnius, ovšem to bylo taktéž litevským národním centrem. Ukrajinské národní hnutí zase mělo své centrum v haličském Lvově a později i v Kyjevě.

Hlavním cílem Bělorusů bylo vytvořit vlastní stát, v němž by Bělorusové byli svými vlastními pány a nikoliv v zajetí ruských či polských aspirací. Jejich prvotním plánem, který byl schválen na Prvním všeběloruském sjezdu v prosinci 1917, bylo vytvoření autonomní běloruské republiky ve federativním spojení s Ruskem. V tomto stadiu plánů měli běloruští vlastenci podle dostupných materiálů značnou podporu běloruského obyvatelstva. Domnívám se, tak jako i část historiků, že rozhodnutí vyhlásit samostatný stát, které bylo schváleno 25. března 1918, bylo reakcí na vyhlášení nezávislosti sousedních zemí a jejich uznání ze strany Německa, které bylo v té době okupantem běloruských oblastí. Běloruští lídři odstoupili od prvotního plánu, aniž by brali ohled na nejnižší vrstvu obyvatelstva - rolníky. Ti si přáli zůstat součástí Ruska. Zprvce pro ně bylo Rusko určitou zárukou, zadruhé probíhala agitace bolševiků, kteří hlásali „rovnost všem“ a zatřetí byli v té době vykořisťováni německými vojsky.

Vyhlášením nezávislé Běloruské lidové republiky byly vytvořeny státní orgány: „předparlament“ – Rada a „vláda“ – Lidový sekretariát. Ústavodárné shromáždění, které mělo přijímat zákony BLR, se předpokládalo vytvořit ke konci roku 1918. Tím se dostáváme k další otázce „Do jaké míry mohly fungovat orgány BLR – Rada a LS – jako státní orgány a jakým oblastem se mohly věnovat, případně jakých výsledků dosáhly?“. Státní moc v zemi, reprezentovaná orgány výkonné a zákonodárné moci, by měla být mocí suverénní a zároveň nejvyšší, na žádné jiné moci závislé. Rada jakožto zákonodárná moc měla ve své kompetenci schvalování určitých dokumentů, jako byly obchodní smlouvy nebo bilaterální dohody týkající se repatriací uprchlíků, a vedla jednání o uznání suverénní BLR s blízkým i vzdáleným zahraničím. Avšak v důsledku německé okupace nemohla plnit funkci plnohodnotného zákonodárného orgánu. Rada mohla vydávat nařízení, ale chyběla jí jednak donucovací moc (policie) a jednak byla jejím nařízením nadřazena nařízení německá. LS jako exekutivní orgán byl sborem osob řídícím stát. Jeho stanovy plně

korespondovaly s demokratickým pojetím vlády, leč realita se významně lišila, opět z důvodu přítomnosti Němců. Vláda byla volena Radou, ale pro uvedení jejích členů do funkce byl nezbytný souhlas německého velitele východní fronty. Tento souhlas byl nutný i pro zahraniční cesty vládních představitelů. Příklady podřízenosti BLR je možné najít ve všech oblastech, z čehož vyplývá, že republika nebyla suverénním státem s nejvyšší a nedílnou státní mocí. Ani na Bělorusy, natož na německé vojáky či polské legionáře, neměla státní moc BLR možnost ani právo působit. Plné právo na jejich osudy si nárokovali Němci, kteří s nimi také zacházeli jako se svým majetkem. BLR neměla možnost zabezpečit právní jistotu všech občanů. Oficiální německé úřady pokládaly běloruské státní instituce pouze za jakési „místní organizace“. Musíme konstatovat, že BLR byla z hlediska dobového pojetí státu pouhou chimérou. Chyběl jí finanční systém, policie, vojsko, neměla vlastní měnu ani finanční zdroje.

Pokud bychom měli shrnout fungování a činnost orgánů BLR, musíme konstatovat, že jejich možnosti působení byly velmi omezené. Určitou rozhodovací moc, avšak po konzultaci s Němci, měli v oblasti kultury, obchodu, částečně také v oblasti repatriaci běženců a zahraničních věcí.

Poté, co je vytvořen stát a jeho orgány vykazují plnoprávnou funkci, následuje mezinárodní uznání, kterým ostatní státy berou na vědomí jeho existenci. Většina území BLR byla v dané geopolitické situaci dočasně pod německými okupačními jednotkami a sloužila jako rezervoár potravin a surovin pro potřeby války. Ani Rusko se nestavělo k republice s respektem a v Brestlitevské mírové dohodě bylo stanoveno, že většina běloruských oblastí bude po zaplacení kontribucí navrácena Rusku. Tak se i na konci roku 1918 stalo.

Ačkoliv BLR podle moderního pojetí státu nebyla státem v pravém slova smyslu, sehrála významnou roli v historii Běloruska. Díky podpoře běloruské národní kultury ze strany orgánů BLR byl rozmach kultury a jazyka ve 20. letech 20. století výrazný. BLR sehrála významnou roli na konci 80. a na počátku 90. let 20. století, kdy byla vyhlášena nezávislá Běloruská republika. A v současné politické situaci v Bělorusku, kdy je země pod diktátorskou vládou prezidenta Alexandra Lukašenka, se zvyšuje zájem o národní dějiny Běloruska a tedy i o období Běloruské lidové republiky, v nichž současní bojovníci za demokracii nacházejí inspiraci a povzbuzení.

5 Použité prameny a literatura

ARCHIVNÍ MATERIÁLY

1. *Belaruski Dzjaržauny Archiv muzej litaratury i mastactva*. fond 3. Muzea Ivana Luckeviče, inventární číslo (inv. č.) 1, číslo kartonu (kart. č.) 142 "Narodnyj Sakrataryjat".
2. *Belaruski Dzjaržauny Archiv muzej litaratury i mastactva*. fond 3. Muzea Ivana Luckeviče, inv. č. 1, kart. č. 243 Duž-Dušeuski "Belarus i ryžski mir".
3. *Archivy Belaruskaj Narodnaj Respubliky. Tom 1. Kniha 1., 2.* Šupa, S. 1. vy. Vilnja-Nju Jork-Mensk-Praha: Belaruski instytut navuki i mastactva, Tavarystva belaruskaha pismenstva, 1998. 850 s. ISBN 9986-9219-2-9 (Kniha 1.). ISBN 9986-9219-3-7 (Kniha 2.).
4. *Handbuch der Verträge 1871-1964: Verträge und andere Dokumente aus der Geschichte der internationalen Beziehungen*. Helmuth Stoecker, Adolf Rüger. 1. vyd. Berlin : VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1968. 787 s.
5. *Krach nemeckoj okupacii v Belorusii v 1918 roku (Sbornik dokumentov Partarchiva CK KP Belorussii)*. Popov, F., Beljajeva V. Minsk: Gos. Izdatelstvo BSSR, 1947. 200 s.
6. *Sovetsko-germanckije otnošenija ot peregovorov v Brest-Litovske do podpisaniya rapallskogo dogovora*. Sbornik dokumentov. T. 1 (1917-1918 gg.). Dernberg, S., Zajdevic, Ch., Zemskov, I. aj. Moskva: Politizdat, 1968. 758 s.
7. *Znešnjaja palityka Belarusi: Zbornik dakumentav i materyjalav. T.1. (1917-1922 hh.)*. Michnjuk, U., Rakaševič, U., Falej, J., Šarapa, A., Šupa, S. 1. vyd. Minsk: BelINDIDAS, 1997. 398 s. ISBN 985-6099-36-6.

DOBOVÝ PERIODICKÝ TISK

1. *Volnaja Belarus*. Minsk, 1918.
2. *Belarus*. Minsk, 1919
3. *Belaruskaja Dumka*. Vilno, 1919.
4. *Belaruski šljach*. Minsk, 1918.
5. *Beloruskoje echo*. Kyjev, 1918.
6. *Homan*. Vilno, 1918.
7. *Slovanský přehled*. Praha.
8. *Zvon*. Minsk, 1919.

LITERATURA

1. A. J. *Uschodnjaja Belarus. Statystyčnye i histaryčnye materyjaly*. Mensk: Vydanne Narodnaho Sekretarstva Mižnarodnych Spravau. Drukarnja S. A. Hrynylajata, 1918. 13 s.
2. AFFLERBACH, H. *Falkenhayn: politisches Denken und Handeln im Kaiserreich*. 1. vyd. Muenchen: Oldenbourg, 1994. 586 s. ISBN 3-486-55972-9.
3. ACHTAMZJAN, A. *Ot Bresta do Kilja : Proval antisovetskoj politiki germanskogo imperializma v 1918 godu*. 1. vyd. Moskva : Institut meždunarodnych otnošenij, 1963. 220 s.
4. ARLOV, U. *Imjony svabody*. Radyjo Svabodnaja Europa: Radyjo Svaboda, 2007. 576 s. ISBN 978-0-929849-14-0.
5. ASINOUSKI, S. Ustaljavanně na Belarusi hermanskaha akupacyjnaha režymu i orhany jao ažyccjaulenňa. In *Archivy i spravavodstva*. 2000, č. 5. s. 104-113. ISSN.
6. BEKKER, I. Po pjatam okkupantov. *Proletarskaja revoljucija*. 1927, č. 7. s. 164-210.
7. *Belorusskij vopros: sbornik statej*. Petrograd: Izdanije belorusskogo otdela Komissariata po Delam Nacionalnostej S.K.S.O., 1919. 132 s.
8. BAUMGART, W. *Deutsche Ostpolitik 1918: Von Brest-Litowsk bis zum Ende des Ersten Weltkrieges*. 1. vyd. Wien: R. Oldenbourg Verlag, 1966. 462 s.
9. *Belaruskaja Saveckaja Encyklopedyja*. Tom II. Minsk: Halounaja redakcyja Belaruskaj Saveckaj Encyklopedyi, 1970.
10. BIČ, M. „Zachodnerusizm“ i belaruski nacyjanalny ruch: Histaryjahrafičny aspekt. *Belarusika=Albaruthenica 6. Belarus pamiž Uschodam i Zachadam: Poblemy myžnacyjanalnaha, mižrelihijnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja, dyjalohu i syntezu. Částka 1*. 1. vyd. Minsk: NNAC imja F. Skaryny, 1997. s. 57-65. ISBN 985-6419-01-08.
11. BIČ, M. Nacyjanalny sklad pramyslovaha praletaryjatu Belarusi u kancy XIX-pačatku XX stahoddzjav. In *Vesci AN BSSR. Ser.hramad. navuk*. 1972. č. 4. s. 44-50.
12. BRYHADZIN, P., LADYSEV. U. „Imenem belaruskaha narodu....“: Materyjaly i dakumenty ad dzejnasci ministerstva belaruskich sprav. 1918-1919 hh. *Belaruskaja minujščyna*. 1997, č. 2. s. 26-31.
13. *Byelorussian statehood : reader and Bibliography*. Vitaut Kipel, Zora Kipel. New York : Byelorussian Institute of Arts and Sciences, 1998. 398 s.
14. CABADA, L., KUBÁT, M. aj. *Úvod do studia politické vědy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 494 s. ISBN 80-86432-63-7.

15. CICHAMIRAV, A. Nacyjanalny ruch i vypracouka asnov znešnjaj palityki Belarusi u 1914-1921 hh. *Belarusika=Albaruthenica 6. Belarus pamiž Uschodam i Zachadam: Prablemy myžnacyjanalnaha, mižrelihijnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja, dyjalohu i syntezu. Častka 1.* 1. vyd. Minsk: NNAC imja F. Skaryny, 1997. s. 75-79. ISBN 985-6419-01-08.
16. CICHAMIRAV, A. *Belarus u sistěme mižnarodnych adnosin peryjadu pasljavajennaha uladkavanňa Europy i polska-saveckaj vajny (1918-1921 hh.)*. 1. vyd. Minsk: Ekaperspektyva, 2003. 400 s. ISBN 985-469-026-1.
17. CVIKEVIČ, A. *Kratkij očerk vozniknovenija Belorusskoj Narodnoj Respubliki*. Kijev: Tipografija „I. I. Čokolov“, 1918. 16 s.
18. CVIKEVIČ, A. *Adradženně Belarusi i Polša*. Mensk-Vilnja-Berlin: Vydaveckaje Tavarystvo „Vyzvalenně“, 1921. 191 s.
19. *Za dzjaržaunuju Nezaležnasc Belarusi* (For national independence of Byelorussia). Dakumanty i matarjaly sabranyja i padrychtavanyja dlja publikacyi I. Kasjakom, prahledžanyja i aprabanyja dlja druku kamisijaj Belaruskaj Centralnaj Rady pad kiraunctvam pra. R. Astrouskaha. 1. vyd. London: Vyddě Belaruskaj centralnaj Rady, 1960. 198 s.
20. DOUNAR-ZAPOLSKI, M. V. *Historyja Belarusi*. 1. vyd. Minsk: Belaruskaja endyklapedyja imja Petrusja Brouki, 1994. 509 s. ISBN 5-85700-151-X.
21. *Doporučení pro přepis nelatinkových písem do latinky*. Národní knihovna České republiky. Pracovní skupina pro jmenné zpracování dokumentů. 2. dopl. vyd. Praha: Národní knihovna, 2006. 47 s. ISBN 80-7050-509-5.
22. DOUNAR-ZAPOLSKI, M. *Asnovy dzjaržaunasci Belarusi*. Hrodna. 1919. 14 s.
23. EBERHARDT, P. *Między Rosją a Niemcami: Przemiany narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej w XXw.* Wydanie pierwsze. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN Sp.z o.o., 1996. 426 s. ISBN 83-01-12064-9.
24. *Encykłapedyja historyi Belarusi: u 6 tamach*. Minsk: Belaruskaja Encykłapedyja imja Petrusja Brouki, 1999. 7 sv.
25. ENGELHARDT, E. *Weißruthenien: Volk und Land*. 1. vyd. Volk und Reich Verlag Berlin, Amsterda, Prag, Wie, 1943. 358 s.
26. HES, A. Makar Kraucov pra Usebelaruski zjezd. *Spadčyna*. 1996, č. 181-194. ISSN 1392-2343.
27. GIMŽAUSKAS, E. The belorussian factor in the genesis of the modern Lithunian state, 1915-1917. In *Lithuanian historical studies*. 2001, č. 6. s. 107-126. ISSN 1392-2343.

28. GŁOGOWSKA, H. *Białoruś 1914-1918: Kultura pod presją polityki*. 1.vyd. Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 1996. 213 s. ISBN 83-903068-7-5.
29. GŁOGOWSKA, H. Między autotelicznym rozwojem a politycznym sterowaniem – kultura białoruska w okresie międzywojennym. In *Białoruś w XX stuleciu w kręgu kultury i polityki*. Michaluk, D. 1. vyd. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007. s. 609-624. ISBN 978-83-231-2172-5.
30. HADLEUSKI, V. Z belaruskaha palityčnaha žyccja u Mensku u 1917-1918 hh. *Spadčyna*. 1997, č. 5. s. 18-39. ISSN 0236-1019.
31. HALYNEC, A. Čatyre hady (1918-25.III.-1922). *Belaruski scjah*. 1922, č. 1. s. 3-27.
32. HINDENBURG, P. *Paměti*. 1. vyd. Brno: Bonus, 1997. 264 s. ISBN 80-85914-47-6.
33. HRYCKEVIČ, A. Polski palityčny ruch u Mensku padčas peršaje susvetnaje vajny. *Spadčyna*. 2001, č. 1-2. s. 13-24. ISSN 0236-1019.
34. IGNATENKO, I. *Bednejšee krestjanstvo-sojuznik proletariata v borbe za pobedu Oktjabrsko revoljucii v Belorussii (1917-1918)*. Minsk: Izdatelstvo Minskogo vysšeho, srednego specialnogo i professionalnogo obrazovanija BSSR, 1962. 497 s.
35. IGNATENKO, I. *Velikij Oktjabr v sudbach belorusskogo naroda*. 1. vyd. Minsk: Belarus, 1987. 320 s.
36. IGNATENKO, I.; LOMAKO, I.; PRYGUNOVA, E. *Inostrannaja vojennaja intervencija v Belorusii. 1917-1920*. 1. vyd. Minsk: Navuka i tehnika, 1990. 342 s. ISBN 5-343-00019-3.
37. IGNATENKO, I. *Kastryčnickaja revaljucyja na Belarusi: asablivasci i vyniky*. 1. vyd. Minsk: Bel NDCDAAS, 1995. s. 208.
38. IGNATENKO, I. Ci byla BNR realnascju? *Zvajzda*, 1990 h, 24 sakavika. s. 2-3.
39. IHNATOUSKI, U. *Karotki narys nacyjanalna-kulturnaha adradžennja Belarusi*. Vilnja: Druk, 1921. 112 s.
40. IHNATOUSKI, U. Vjaliki kastryčnik na Belarusi (X, 1917 – II/VII, 1920). In *Belarus: Narysy historyi, ekonomiki, kulturnaha i revoljucyjnaha ruchu*. 1. vyd. Minsk: Centralnyj Vykanauči Komitet Belaruskaje Saveckaje Socyjalistyčnaje Respublii, 1924. s. 95-220.
41. ILJAŠEVIČ, M. Bělorus a Bělorusové. 1. vyd. Praha: Český čtenář, 1930. 124 s.

42. IOFFE, E. *Sovetskije vojenačalniki na belorusskoj zemle: Putevoditel po mestam žizni i dejatelnosti*. 1. vyd. Minsk: Polymja, 1988. s. 239. ISBN 5-345-00006-9.
43. JEZAVITAV, K. Peršy Usebelaruski kanhres. *Belaruskaja Minujščyna*. Minsk: Belaruskij Dom druku, 1993. s. 25-29.
44. JEZAVITAV, K. Belaruskaja Vajskovaja Centralnaja Rada. *Kryvič*. 1924, č. 1., č. 9.s. 37-45, s. 80-93.
45. JEZAVITAV, K. Vospominanija. *Njoman*. 1993, č. 3. s. 132-162. ISSN 0136-75-17.
46. KALUBOVIČ, A. *Kroki historyi: Dasledavanni, artykuly, uspaminy*. 1. vyd. Belastok: HaMaks, 1993. 283 s. ISBN 5-340-01437-1.
47. KALUBOVIČ, A. Akt 25-ha sakavika i adradženne nacyjanalnaj belaruskaj kultury. *Spadčyna*. 1992, č. 1. 67- 74. ISSN 0236-1019.
48. KALUBOVIČ, A. Na kryžovaj daroze. *Spadčyna*. 1993, č. 3. s. 68-74. ISSN 0236-1019.
49. KALUBOVIČ, A. „Ajcy BSSR i ichny les“. *Spadčyna*. 1990, č. 3. s. 24-32. ISSN 0236-1019.
50. KANČER, E. *Belorusskij vopros: sbornik statej*. 1. vyd. Petrograd: Izdaniye belorusskogo otdela Komissariata po Delam Nacionalnostej. C.K.C.O., 1919. 132 s.
51. KARSKI, J. *Etnografičeskaja karta Belaruskaho plemeni*. 2.vyd. Petrohrad: Tipohrafija Rossijskoj Akademii Nauk, 1917. 32 s.
52. KELSEN, H. *O podstatě a hodnotě demokracie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1933. 107 s.
53. Kieuskaja publicistyka M. V. Dounar – Zapolskaha. *Spadčyna*. 2002, č. 5-6. s. 84 -91. ISSN 0236-1019.
54. KOBRYN, M. *Belaruski nacyjanalny ruch: 1917-1920*. 1. vyd. Minsk: Belaruskaje vydaveckaje Tavarystva "Chata", 2004. 94 s. ISBN 985-668-22-74.
55. KOLENOVSKÁ, D. Běloruská emigrace v Československu (1918-1938). *Soudobé dějiny*. 2007, č. 1, s. 78-105. ISSN 1210-7050 .
56. KRAUCOV, M. Rada Belaruskaje Narodnaje Respubliki (Referat, čytany u Lodzi dlja aficerav Belaruskich Varskovych Addzelav i služučych Belaruskaj Vajskovaj Kamisii 8 listapada 1920 h.). *Spadčyna*. 1998, č. 1. s. 75-125. ISSN 0236-1019.

57. KREČEUSKI, P. *Zamežnaja Belarus: Zbornik historyi, kultury i ekanomiki pad redakcyjaj P.A.Krečeuskaha*. Knižka peršaja. Praha: Vydavectva F. Skaryny, 1926. 153 s.
58. KREČEUSKI, P. Mandaty BNR: daklad čytany u Belaruskim Studenskim Kljube u Praze 16 studzenja 1926 h. *Spadčyna*. 1991, č. 1. s. 2-10. ISSN 0236-1019.
59. KRUTALEVIČ, V. *Roždenije Belorusskoj sovetskoj respubliky (Na puti k provozglašeniju respubliky. Oktjabr 1917-dekabr 1918 g)*. 1. vyd. Minsk: Nauka i tehnika, 1975. 336 s.
60. KRUTALEVIČ, V. *Istorija Belarusi: Stanovlenije nacionalnoj deržavnosti (1917-1922)*. 1. vyd. Minsk: Pravo i ekonomika, 1999. 388 s. ISBN 985-442-030-1.
61. KRUTALEVIČ, V. *Očerki istorii gosudarstva i prava Belarusi*. 1. vyd. Minsk: Pravo i ekonomika, 2007. 822 s. ISBN 978-985-442-395-1.
62. KRUTALEVIČ, V. *Na putjach nacionalnogo samoopredelenija (BNR-BSSR-RB)*. 1. vyd. Minsk: Pravo i ekonomika, 1955. 138 s. ISBN 985-6194-05-9.
63. KULEVIČ, I. *Belaruskij nacyjanalny ruch (1902-1925): historyjahrafija prablemy*. 1. vyd. Hrodna: HrDU, 2007. 139 s. ISBN 978-985-417-850-9.
64. LADYSEV U., BRYHADZYN, P. *Pamiž uschodam i zachadam: stanaulenně dzjaržaunasci i těrjaryjalnaj celasnasci Belarusi (1917-1939 hh.)*. 1. vyd. Minsk: BDU, 2003. 307 s. ISBN 985-445-963-2.
65. ŁATYSZONEK, O. *Białoruskie formacje wojskowe 1917-1923*. 1. vyd. Białystok, 1995. 273 s. ISBN 83-903068-5-9.
66. ŁATYSZONEK, O., MIRONOWICZ, E. *Historia Białorusi. od połowy XVIII do końca XX wieku*. 1. vyd. Białystok: Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej, 2000. ISBN 83-910058-3-6.
67. LEBEDZEVA, V. Pratakoly belarуска-ukrainskich peramovav ab mjažy: Kijev, krasavik 1918 hoda. In *Archivy i spravavodstva*. 2000, č. 5. s. 93-103. ISSN
68. LINDNER, R. *Historiker und Herrschaft: Nationsbildung und Geschichtspolitik in Weissruwland im 19. und 20. Jahrhundert*. 1. vyd. Muenchen: Oldenbourg, 1999. 536 s. ISBN 3-486-56455-2.
69. LIS, A. Cjažkaja daroha svabody. *Polymja*. 1994, č. 2. s. 197-218. ISSN 0130-8068
70. LIULEVICIUS, V. *War Land on the Eastern Front: Culture, National Identity, and German Occupation in World War I*. 1. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 309 s. ISBN 0-521-66157-9.

71. LJACHOUSKI, U. Pačatak tvarennja belaruskaje nacyjanalnaje školy. Pratakoly pasadžannjav kulturna-asvetnaj sekcyi Usebelaruskaha zezdu 1917 h. *Spadčyna*. 2001, č. 3. s. 78-110.
72. LJACHOUSKI, U. Rycar belaruskaj svabody: da stahoddzja narodzinav T. Hryba. *Spadčyna*. 1995, č. 4. s. 80-120. ISSN 1392-2343.
73. LJOSIK, J. Mir i Belarus. *Volnaja Belarus*. 1918, č. 8. s. 57-58.
74. LUBACHKO, I. *Belorussia under soviet rule 1917-1957*. 1. vyd. Kentucky: Lexington, 1972. 219 s. ISBN 0-8131-1263-4.
75. LUCKEVIČ, A. 25 marca 1918 hodu (Z maich uspaminav). *Spadčyna*. 1997, č. 5. s. 10-16. ISSN 0236-1019.
76. LUCKEVIČ, A. *Vybranyja tvory: prablemy kultury, litaratury i mastactva*. 1. vyd. Minsk: Knihazbor, 2006. 460 s. ISBN 985-6824-29-X.
77. LUCKEVIČ, A. *Da historyi belaruskaha ruchu: Vybranyja tvory*. 1. vyd. Minsk: Knihazbor, 2003. 288 s. ISBN 985-6730-09-0.
78. LUCKEVIČ, A. *Za dvadcac pjac hadov (1903-1928)*. Vilnja: Belaruskaje Vydaveckaje Tavarystva, 1928. 51 s.
79. LUCKEVIČ, A. *Polskaja okupacyja u Belarusi*. Vilnja: Druk, 1920. 19 s.
80. LUDENDORFF, E. *Moji vojennyja vospominanija 1914-1918 h.* Tom I. 2. vyd. Moskva: Gosudarstvennoje izdatelstvo, 1923. s. 177.
81. MAZEC, Valjancin. *Belaruskaja Narodnaja Respublika : Abvjaščenně i dzejnasc (1918 hod)*. [s.l.], 1995. 123 s. Akademija Navuk Belarusi, Instytut Historyi. Vedoucí dizertační práce Ignateno.
82. MAZEC, V. Publicistyka z časov BNR. *Spadčyna*. 1993, č. 3. s. 11-15. ISSN 0236-1019.
83. MAZEC, V. Historyčny vopyt BNR pa kulturna-nacyjanalnamu adradžennju belaruskaha naroda. *Belarusika=Albaruthenica. Kn. 2. Farmiravanne i razviccje nacyjanalnej samasvjadomasci Belarusev: Materyjaly Mižnarodnaj navukovaj kanferencyi, jakaja adbylasja u Maladžečne 19-20 žniunja 1992 h.* Minsk: Belarusika – Albaruthenica, 1992. s. 50-53.
84. MAZEC, V. Dzejnasc Belaruskaj Vajskovaj Centralnaj Rady. In *Usebelaruskaja kanferencyja historykav. Historyčnaja navuka i historyčnaja adukacyja u Respubliky Belarus, Minsk, 3-5 ljutaha 1993. Část 1. Historyja Belarusi*. Minsk: Ministerstva adukacyi respubliky Belarus. Historyčny Falkultet Beldzjaržuniversiteta. Instytut historyi Akademii navuk Belarusi, 1993. s. 164-165.

85. MAZEC, V. Belaruski nacyjanalny ruch ad snežnja 1917 da ljutaha 1918 h. In *Belarusistyka-tematyčny zbornik. Belarus: histaryčny les naroda i kultury. Materyjali navukovaj sesii 16-17 listapada 1994 h.* Minsk: Akademija navuk Belarusi, 1994. s. 175-177. ISSN 0130-7312.
86. MAZEC, V. Mežy BNR. *Spadčyna.* 1993, č. 2. s.106-110. ISSN 0236-1019.
87. MIGUN, D. *Germanija i Belarus: uroki istorii (1914-1922 gody).* 1. vyd. Minsk: RIVŠ BGU, 2001. 63 s. ISBN 985-6299-55-1.
88. MIKALEVIČ, A. Bežancy Peršaj susvetnaj vajny. *Spadčyna.* 1994, č. 3. s. 17-21. ISSN 0236-1019.
89. MINC, I. *God 1918-j.* Moskva : Nauka, 1982. 576. s.
90. NAJDZJUK, J. Za rodnuju belaruskuju školu. *Šljach moladzi.* 1935, č. 13. s. 2-3.
91. NAJDZJUK, J., KASJAK, I. *Belarus učora i sjannja: Papuljarny narys z historyi Belarusi.* 1.vyd. Minsk: Navuka i technika, 1993. s. 153. ISBN 5-343-01458-5.
92. NĚDASEK, N. 1917-1947: Da tryccatyh uhodkav najvyznačnejšych padzejav našaha nacyjanalnaha ruchu. *Spadčyna.* 1997, č. 5. s. 17-30. ISSN 1392-2343.
93. NOTOVIČ, F. *Zachvatničeskaja politika germanskogo imperialisma na vostoke v 1914-1918 gg.* Leningrad : Gos. izdat. političeskoj literatury, 1947. 236 s.
94. *Palityčnyja partyi Belarusi.* Jakunin, U. 1. vyd. Minsk: Zhoda, 1994. 262 s. Histaryčnyja sšytki; sv. 2.
95. PAVLÍČEK, V. aj. *Ústavní právo a státověda. 1. díl Obecná státověda.* 2. vyd. Praha: Linde, 2003. 356 s. ISBN 80-7201-141-3.
96. PAŠKEVIČ, A. *Kancepcyja nacyjanalnaha byccja u belaruskaj litaratury (proza zamežža XX stahoddzja).* 1. vyd. Minsk: BDU, 2002. 220 s. ISBN 985-445-648-X.
97. PAVLOVA, T. Zněšněpalityčnaja dzejnasc i dyplamatyja BNR u 1918 h. *Belaruski histaryčny časopis.* 2000, č. 1. s. 24-28.
98. PAVLOVA, T. K voprosu o hranicach BNR. *Belorusskij žurnal meždunarodnoho prava i meždunarodnych otnošenij.* Minks: BGU, 1999, č. 1. s. 77-81.
99. PAVLOVA, Tatjana. *Vněšněpolitičeskaja dějatelnost Běloruskoj Narodnoj Respubliky v 1918-1922 gg. : Dissertacija na soiskanije učenoj stepeni kandidata istoričeskich nauk.* Minsk, 2001. 109 s. Belorusskij gosudarstvennyj univertitet, Kafedra meždunarodnych otnošenij. Dizertační práce.

100. *Peršaja i Druhaja susvetnyja vojny: akupacyja i jaje nastupstvy na Belarusi: Materyjaly mižnarodaj navukova-praktyčnaj kanferencyji 5 maja 2005 hoda.* Balakirav, V., Levin, L., Cabel, M., Junhe-Ventrup, P. Minsk: Minski mižnarodny adukačyjny centr, 2006. 255 s.
101. POČANIN, S. *V grozovom vosemnadcatom.* 1. vyd. Minsk: Belarus, 1969. 352 s.
102. Političeskije partii Rossii: Konec XIX – pervaja tret' XX veka. Encyklopedija. 1. vyd. Moskva: Rossijskaja političeskaja enciklopedija (ROSSPEN), 1996. 872 s. ISBN 5-86004-037-7.
103. Političeskije partii Rusii: konec XIX – pervaja tret' XX veka. Encyklopedija. Moskva, Rossijskaja političeskaja enciklopedija, 1996. 800 s. ISBN 5-86004-037-7.
104. RADZIK, R. Pamiž Rasijaj i Polščaj: Nacyjanalna – kulturnaja evaljucyja belaruskaha hramadstva na pracjahu dvuch apošnich stahoddzjav. In *Belarusika=Albaruthenica 6. Belarus pamiž Uschodam i Zachadam: Prablemy myžnacyjanalnaha, mižrelihijnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja, dyjalohu i syntėzu. Častka 1.* 1. vyd. Minsk: NNAC imja F. Skaryny, 1997. s. 47-57. ISBN 985-6419-01-08.
105. RUDOVIČ, S. Belarus u Peršaj susvetnaj vajny: někatoryja aspekty etnapalityčnaj historyi. In *Białoruś w XX stuleciu w kręgu kultury i polityki.* Michaluk, D. 1. vyd. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007. s. 99-112. ISBN 978-83-231-2172-5.
106. RUDOVIČ, S. *Čas vybaru: Prablema samavyznačenna Belarusi u 1917 hodze.* 1. vyd. Minsk: Technalohija, 2001. 194 s. ISBN 985-458-001-6.
107. RUDOVIČ, S. Utvarenne kaardynacyjnaha centra belaruskaha nacyjanalnaha ruchu u Mensku (sakavik 1917). *Spadčyna.* 1996, č. 3. s. 16-33. ISSN 0236-1019.
108. SAHANOVIČ, H., ŠYBEKA, Z. *Dějiny Běloruska.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 302 s. ISBN 80-7106-828-4.
109. SAKALOUSKI, U. Nadzvyčajnaja dypljamatyčnaja misija BNR u Njameččyne. *Spadčyna.* 1998, č. 1. s. 164-180. ISSN 0236-1019.
110. SAKALOUSKI, U. *Weissrussland und Deutschland: Geistes- und Kulturbeziehungen zwischen 1914-1918.* 1. vyd. Koeln, Weimar, Wien: Boehlau Verlag, 2000. 319 s. ISBN 3-412-112992.
111. SIDAREVIČ, A. Staronki z historyi BNR. In *Adradženně: Histaryčny almanach.* Hryckeič, A. 1. vyd. Minsk: Universiteckaje, 1995. s. 223-255. ISBN 985-09-0088-1.

112. SIDAREVIČ, A. Dokumenty Belaruskaje sacyjalistyčnaje hramady casou revaljucyi 1905 h. *Spadčyna*. 1991, č. 3. s. 36-37. ISSN 0236-1019.
113. SIDAREVIČ, A. Belaruskaja Narodnaja Respublika In *Encykłapedyja historyi Belarusi*. T 1. Minsk: Belaruskaja Encykłapedyja imja Petrusja Brouki, 1993. s. 384-390. ISBN 5-85700-073-4.
114. SIDAREVIČ, A Anton Luckevič. *Njoman*. 1990. č. 7. s. 91-160. ISSN 0130-7517.
115. SKALABAN, V., SURMAČ, H. Pratakol pasadžannjav Belaruskaj nacyjanalna-palityčnaj narady u Praze, 26 – 30 verasnja 1921 h. *Spadčyna*. 1999, č. 5-6. s. 7-54.
116. SMALJANČUK, A. Licvinstva, zachodnerusizm i belaruskaja ideja XIX – pačatak XX st. In *Białoruś w XX stuleciu w kręgu kultury i polityki*. Michaluk, D. 1. vyd. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007. s. 55-68. ISBN 978-83-231-2172-5.
117. SMIRNOV, J. STAŠKEVIČ, N. *Stranicy istorii kompartii Belorussii: sužděnija, argumenty, fakty*. 1. vyd. Mnsk: Universitetskoje, 1990. 446 s. ISBN 5-7855-0403-3.
118. SMOLENČUK, A. Belaruskaja nacionalnaja idėja v načale XX. veka. s. 114.
119. *Sovetsko-germanskije otnošeniya ot peregovorov v Brest-Litovske do podpisaniya Rapalskogo dogovora: Sbornik dokumentov 1917-1918*. 1. vyd. Ministerstvo inostrannyh del SSSR. Moskva: Izdatelstvo političeskoj literatury, 1968. 757 s.
120. STANKEVIČ, S. Nacyjanalnaja palityka Kremlja u Belarusi: Pavodlja dakladu na navukovaj kanferencyi Instytutu u Tucinhu 7 lipenja 1954 h.). s. 36-38. In *Belaruskij zbornik*. Instytut dlja vyvučennja historyi i kultury SSSR. Kniha 1 studzen – sakavik. Mjunchen. 1955. s. 34-47.
121. STAŠKEVIČ, N. 1917 god v Belorussii: Dialektika klassovogo i nacionalnogo v revoljucionnom dviženii. In *Perabudova i mižnacyjanalnyja adnosiny-Perestrojka i meždunacyonalnye otnošeniya*. Minsk: 1989. 140-170. ISBN 5-338-00582-4.
122. STAŠKEVIČ, N. Ne ustupaja ot urokov pravdy In *Perabudova i mižnacyjanalnyja adnosiny-Perestrojka i meždunacyonalnye otnošeniya*. Minsk: 1989. 170-190. ISBN 5-338-00582-4.
123. STAŠKEVIČ, N. *Na puti k istine : (Iz istorii nacional'no-osvoboditel'nogo dviženija v Belorussii, 1917 g.)*. 1. vyd. Minsk : Holas Radzimy, 1983. 128 s.

124. STAŠKEVIČ, M. Na zlome času (Da pytanja ab belaruskaj dzjaržaunasci). *Maladosc*. 1989, č. 8. s. 150-163. ISSN 0131-2308.
125. STAŠKEVIČ, N. Po vole naroda. *Njoman*. 1988, č. 12. s. 117-130. ISSN 0136-7517.
126. STAŠKEVIČ, N., KOVKEL, I. *Počemu nesostojalas BNR (Iz istorii političeskoho bankrotstva nacionalističeskoj kontrarrevoljucii v Belorussii. 1918-1925gg.)*. 1. vyd. Minsk: Holas Radzimy, 1980. 127 s.
127. STAŠKEVIČ, N., KASAROV, G. *Oktjabr 1917 i sudby političeskoj oppozicii. Část II. U istokov političeskogo protivostojanija. Materyjaly i dokumenty po istorii obščestvennych dviženij i političeskich partij Respubliki Belarus*. Homel: Belorusskoje Agentstvo naučno-techničeskoj a delovoj informacii, 1993. 225 s.
128. STAŠKEVIČ, N. *Prigovor revoljucii: Krušenije antisovetskogo dviženija v Belorussii 1917-1925*. 1. vyd. Minsk: Universitetskoje, 1985. 304 s.
129. STAŠKEVIČ, N. Po vole naroda. *Njoman*. r.1988. č. 12. s. 116-132. ISSN 0136-7517.
130. STAŠKEVIČ, M. Na zlome času: Da pytanja ab belaruskaj dzjaržaunasci. *Maladosc*. 1989, č. 8. s. 150-163, ISSN 0131-2308.
131. STELLNER, F. *Poslední německý císař: Z německých dějin v epoše Viléma II.* 1. vyd. Praha: PANEVROPA Praha, 1995. 471 s. ISBN 80-85846-04-7.
132. SUORC, D. Prezydenty Rady Belaruskaje Narodnaje Respubliky. *Spadčyna*. 1997, č. 5. s. 3-21. ISSN 1392-2343.
133. SURMAČ, H. „My adčuvali, što my narod!“ Les archivav Belaruskaj Narodnaj Respubliki. In *Litaratura i mastactva*. r. 1993. č. 13. s. 14-15.
134. ŠANTYR, F. *Patrěbnasc nacyjanalnaho žycja dlja belarusav i Samaadznačennja narodu*. 1. vyd. Sluck: Drukarnja Z. Barnaka, 1918. 21 s.
135. ŠKJALJONAK, M. *Belarus i susedzi: Histaryčnyja narysy*. 1.vyd. Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 2003. 297 s. ISBN 83-915029-4-5.
136. ŠVEC, L. *Dějiny pobaltských zemí*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 423 s. ISBN 80-7106-154-9.
137. ŠYBEKA, Z. Horad-asjarodak mižetničnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja u Belarusi (pa materyjalach perapisu naselnictva 1897 h.). *Belarusika=Albaruthenica 6. Belarus pamiž Uschodam i Zachadam: Problemy myžnacyjanalnaha, mižrelihijnaha i mižkulturnaha uzajemadzejannja,*

- dyjalohu i syntězu. Častka 1.* 1. vyd. Minsk: NNAC imja F. Skaryny, 1997. s. 65-74. ISBN 985-6419-01-08.
138. ŠYBEKA, Z. *Narys historyi Belarusi: 1795-2002.* 1. vyd. Minsk: Encykłapedyks, 2003. 490 s. ISBN 985-6599-43-1.
139. TURONAK, J. *Madernaja historyja Belarusi.* 2. vyd. Vilnja: Instytut belarustyki, 2008. 882 s. ISBN 978-80-86961-13-2.
140. TURONAK, J. Białoruś pod okupacją niemiecką. *Białoruś w XX stuleciu w kręgu kultury i polityki.* Michaluk, D. 1. vyd. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2007. s. 23-54. ISBN 978-83-231-2172-5.
141. TURUK, F. *Belorusskoje dviženije. Očerki istorii nacionalnogo i revoljucionogo dviženija Belorussov.* 2. vyd. Moskva: gosudarstvennoje izdatelstvo. 1921. 142 s.
142. VAKAR, N. *Belorussia: the making of the nation.* 1. vyd. Cambridge: Harvard University Press, 1956. 297 s.
143. VALACIČ, M. Linija Kerzona na fone padzejav i terytaryjalnych zmenav u uschodnjaj Europe. *Belaruski zbornik.* 1. vyd. Mjunchen: Instytut dlja Vyučennja Historyi i Kultury SSSR, 1955. kniha 3. s. 69-130.
144. VARONKA, J. *Belaruski ruch ad 1917 da 1920.* Kouna: 1920. 29 s.
145. VOLACIČ, M. Polskaja sproba zachopnictva Belarusi u žaru tvarennja Belaruskaj Narodnaj Respubliki. (Da pytanja akupacyi častki Belarusi korpusam Doubar-Musnickaha). *Backauščyna.* 1955, č. 11-13. s. 4-11.
146. *Velikaja Oktjabrskaja Socialističeskaja revoljucija v Belorussii. Dokumenty i materialy.* Gorbunov, T. aj. Minsk: Gosizdat BSSS, 1957. T I., T II. 1007 s.
147. ZACHARKA, V. Hlaunyja momenty belaruskaha ruchu. *Spadčyna.* 1997, č. 5. s. 3-17. ISSN 0236-1019.
148. ZAPRUDNIK, J. *Belarus: At a Crossroads in History.* 1. vyd. Oxford: Westview Press, 1993. 278 S. ISBN 0-8133-1339-2.
149. ZAPRUDNIK, J. *Historical Dictionary of Belarus.* 1. vyd. Lanham: Scarecrow Press, 1998. 299 s. ISBN 0-8108-3449-9.

Seznam zkratek

Ablvykamzach - Ablasny vykanaučy kamitet Savetav rabočych, saldackich i sjaljanskich děputatav Zachodnjaj voblasti i frontu (Výkonný výbor sovětů dělnických, vojenských a rolnických poslanců Západní oblasti)

BAK - Belaruskij Akruhovy Kamitet (Běloruský oblastní výbor)

BLR³⁴⁶ - Belaruskaja Narodnaja Respublika (BLR)

BNH - Belaruskaja narodnaja hramada (Běloruská národní hromada)

BNK - Belaruskij nacyanalny kamitet (Běloruský národní výbor)

BNR - Belaruskij narodny kamitet (Běloruský lidový výbor)

BPR - Belaruskaja revaljucyjnaja partyja (Běloruská revoluční strana)

BRK - Vajenna-revaljucyjny kamitet Zachodnjaha frontu (Vojenský revoluční výbor Západní oblasti)

BSH - Belaruskaja sacyjalistyčnaja hramada (BSH)

BSNS - Belaruskaja partyja narodnych sacyjalistav (Běloruská strana národních socialistů)

BSSR - Belaruskaja Saveckaja Sacyjalistyčnaja Respublika (Běloruská sovětská socialistická republika)

CBVR - Centralnaja Belaruskaja vajskovaja rada (Ústřední běloruská vojenská rada)

CHDZ - Chryscijanskaja děmakrattyčnaja zlučnasc (Křesťansko demokratická jednota)

CRBA - Centralnaja rada belaruskich arhanizacyj i partyj (Centrální rada běloruských organizací a stran)

LS - Narodny sakrataryjat Belaruskaj Narodnaj Respubliki (LS BLR)

MBZ - Menskaje Belaruskaje Pradstaunictvo (Minské běloruské zastupitelstvo)

VBR - Vjalikaja belaruskaja rada (Velká běloruské rady)

Ober Ost - Oberbefehlshaber der gesamten Deutschen Streitkräfte im Osten (vrchní velení německých ozbrojených sil na východě)

UNR – Ukrainka Narodna Respublika (Ukrajinská lidová republika)

---

³⁴⁶ Přestože jsou v práci používány zkratky vycházející z běloruských názvů, v tomto případě jsem se přiklonila k českému ekvivalentu. Domnívám se, že v českém prostředí by běloruská zkratka BNR evokovala termín Běloruská národní republika. Takovým způsobem jsem postupovala i u zkratky LS.

Jmenný rejstřík

Abrantovič Fabian (1884 - 1940), katolický duchovní, běloruský politik, jeden z čelních členů Běloruské křesťanské jednoty, zavedl běloruštinu do kostela, rektor římskokatolického semináře v Minsku, který byl otevřen na podzim 1918

Adamovič Jazep (1897 - 1937), bolševik, vedl aktivní revoluční agitaci v Bělorusku, vytvořil pracovní skupinu s níž se snažil bojovat proti německým okupantům, vstoupil do Rudé armády, na konci roku 1918 vojenský komisař Mohilevského a Lepelského vojenského sovětu

Aljachnovič Francišak (1883 - 1944), běloruský spisovatel, národní dramaturg, vedl první běloruské divadlo ve Vilně v roce 1916

Aljaksjuk Pavel (1892 - ?), člen Minského běloruského zastupitelstva, předseda Běloruské strany národních socialistů, jeden z iniciátorů vyhlášení nezávislosti BLR

Astrouský Radaslav (1887 - 1976), běloruský politik, v roce 1917 založil ve Slucku běloruské gymnázium

Ausjanik Anton (1888 – 1933?), tajemník Rady BLR, člen LS

Badunová Paluta (1885 - 1938), učitelka, kulturní aktivistka, ve vládě J. Varonky ministryní pro ochranu a péči o děti

Bahdanovič Maksim (1891 - 1917), klasik běloruské literatury, velkým dílem přispěl k rozvoji běloruské literatury i národního hnutí, psal do novin „Naša Niva“

Bjalevič Jauchim (1888 - ?), ministr spravedlnosti, v dubnu odešel z vlády, byl diplomatickým představitelem BLR v Oděse, Kyjevě, Berlíně aj.

Bjadulja, Zmitrok (1886 - 1941), běloruský básník a prozaik, kulturní aktivista, psal do novin „Naša Niva“, hlasitý stoupenec demokratizace země, kritizoval bolševiky

Burbis Alaksandar (1885 - 1922), běloruský politik, kulturní aktivista, v době existence BLR konzulem v Moskvě, podílel se na založení běloruského divadla

Dounar-Zapolský Mitrafan (1867 - 1934), politik, v době existence BLR vedl rozhovory s Ukrajinou, od dubna 1918 předsedou Běloruské obchodní komory na Ukrajině

Dounar - Dubejkauský Ljavon (1869 - 1940), architekt, zástupce BLR ve Varšavě

Dowbór - Mušnický Józef (1867 - 1937), polský generál, velitel prvního polského sboru, na začátku roku 1918 pod jeho vedením část polských legionářů obsadila západní běloruské oblasti

Duž-Dušeuský Klaudzij (1891 - 1959), učitel, politik, vytvořil běloruskou národní vlajku, jeden ze zakladatelů Běloruské strany socialistů – revolucionářů

Falkenhayn Erich von (1861 - 1922), pruský generál, v letech 1914 až 1916 náčelník generálního štábu, vrchní velitel 10. německé armády v Bělorusku.

Falský Marjan (1881 - 1974), spisovatel, kulturní aktivista, autor běloruského slabikáře „Nauka czytania i pisania“, spolučidil první Běloruské státní divadlo

Frunze Michail (1885 - 1925), bolševik, po únorové revoluci velitel policie v Minsku, jeden ze zakladatelů Minského sovětu

Hadleuský Vincent (1882 - 1942), katolický duchovní, jeden ze zakladatelů politické strany – Běloruské křesťanské demokracie, člen Minského běloruského zastupitelstva, Rady BLR a Centrálního uprchlického běloruského výboru

Halubok Uladzislav (1882 - 1937), běloruský dramatik, herec, básník, jeden ze zakladatelů Běloruského spolku pomoci obětem války, herec a režisér Prvního běloruského spolku dramatu a komedie

Harecký Maksim (1893 - 1938), běloruský spisovatel, učitel, napsal díla o běloruské literatuře např.: Historie běloruské literatury, Čítanka běloruské literatury aj.

Harun Ales (1887 - 1920), jeden z předních členů Vilenské běloruské rady, spisovatel, novinář – redaktor novin „Belaruski šljach“

Heppe von Theodor (? - ?) Prus, byl správcem vojenského správního celku Bialystok – Hrodno 1915-1916, poté správce celé oblasti Ober Ostu, od počátku února 1918 velitelem vojenské správy Litva

Hertling Georg von (1843-1919), německý politik, od listopadu 1917 do října 1918 německý říšský kancléř a pruský ministerský předseda

Hindenburg Paul von Beneckendorff von (1847-1934), pruský polní maršál, od srpna 1916 do července 1919 vrchní velitel všech německých branných sil

Hoffmann Max (1869-1927), pruský generál, v době mírových jednání v Brestu Litevském zástupce vrchního velení na východě

Hryb Tamaš (1895-1938), politik a novinář, ve vládě J. Varonky ministr zemědělství, člen Centrální běloruské vojenské rady a jeden ze zakladatelů Běloruské strany socialistů - revolucionářů

Chagall Marc (1887-1985), běloruský malíř

Ivanouský Jury (1876 - 1965), člen petrohradského nakladatelství „Zahljaně sonca i u naša akonca“, po roce 1918 člen vlády BLR

Ivanouský Vaclav (1880 - 1943), zakladatel prvního běloruského nakladatelství v Petrohradě, ve vládě A. Luckeviče ministrem školství, profesor na pedagogickém institutu

Ihnatouský Usjevalad (1881 - 1931), historik, ve vládě J.Varonky ministrem školství, profesor na pedagogickém institutu ve Vilně a Minsku

Jezavitav Kastus (1893 - 1946), běloruský politik, jeden z organizátorů Prvního všeběloruského sjezdu, ve vládě J.Varonky zmocněnec pro vojenské otázky, v únoru 1918 byl jmenován velitelem města

Kančar Jausej (1882 – 1979), předseda Běloruského oblastního výboru, ke konci roku 1917 spolupracoval s bolševiky, jeden z organizátorů Prvního všeběloruského sjezdu

Karský Jauchim (1861-1931), filolog, profesor, vypracoval mapu území osídlené etnickými Bělorusy a první knihu běloruské gramatiky

Kerenský Alexandr (1881 - 1970), ruský politik, právník, předseda ruské prozatímní vlády v roce 1917

Kühlmann Richard von (1873 - 1948), ministr zahraničních věcí Německa v letech 1917-1918, vedl mírová jednání v Brestu Litevském

Knoryn Vilhelm (1890 - 1938), bolševik, člen Vojenského revolučního výboru na západní frontě, v roce 1918 tajemník severovýchodního oblastního výboru Ruské komunistické strany

Kolas Jakub (Mickievič Kanstancin, 1882 - 1956), významný běloruský prozaik, učitel, psal básně a krátké povídky do novin „Naša Niva“. Jedno z jeho nejznámějších děl je poema „Symon muzika“

Kracov Makar (1891 - 1939), spisovatel, učitel, novinář a politický aktivista, psal do novin "Bielaruski zvon"

Krečevský Pjotr (1879 - 1928), politik, ve vládě J. Varonky ministrem státní kontroly, roce 1919 předsedou Rady BLR v exilu

Kupala Janka (Lucevič Ivan, 1882 - 1942), běloruský básník, 1914-1915 redaktor novin „Naša Niva“. Společně s J.Kolasou zakladateli moderní běloruské literatury

Lastouský Vaclav (1883 - 1938), historik, filolog, politik, spolupracovník redakce novin „Naša Niva“, redaktor novin „Homan“ a časopisu „Kryvič“, člen Vilenské běloruské rady, v roce 1910 byla vydána jeho kniha „Krátká historie Běloruska“

Lagun Iosip (1894 - 1919), bojovník za sovětskou moc v Bělorusku, od října 1918 předseda první běloruské sekce komunistické strany

Ladnov Jauhen (? - ?), člen běloruských eserů, v první vládě J. Varonky ministr vojenství, člen Běloruské strany socialistů – revolucionářů

Landar Karl (1883 - 1937), redaktor bolševických novin „Zvjazda“, po říjnové revoluci předseda vojenského revolučního výboru Západní fronty, od listopadu 1917 do ledna 1918 předseda sovětu lidových komisařů Západní oblasti a fronty

Ljavický Anton (1869 - 1922), spisovatel, člen Rady BLR za Spolek běloruské kultury, psal do novin „Naša Niva“ a „Belarus“

Ljosik Jazep (1883 - 1940), filolog, předseda Rady BLR v letech 1918 až 1919, redaktorem novin „Volnaja Belarus“

Luckevič Anton (1884 - 1946), jeden z nejvýznamnějších aktivistů běloruského národního hnutí, působil především ve Vilně, spoluzakladatel novin „Naša Dolja“ a „Naša Niva“, hlavní iniciátor vyhlášení BLR, autor Třetí ústavní listiny, na podzim 1918 předsedou LS

Luckevič Ivan (1881 - 1919), archeolog, etnograf, spoluzaložil se svým bratrem Antonem Běloruskou socialistickou hromadu, spoluzakladatel noviny „Naša Niva“, člen Vilenské běloruské rady

Ludendorff Erich (1865 - 1937), pruský generál, v letech 1916 až 1918 první generální ubytovatel německý ozbrojených sil

Mamonka Jazep (1889 - 1937), člen Rady BLR, Centrální běloruské vojenské rady a jeden ze zakladatelů Běloruské strany socialistů - revolucionářů

Mjasnikov Aljaksandr (1886 - 1925), bolševik, po říjnové revoluci člen Vojenského revolučního výboru západní fronty, od ledna 1918 předseda oblastního výkonného výboru

Nasovič Ivan (1788 - 1877), běloruský filolog, etnograf, vypracoval první „Slovník běloruského nářečí“, sběratel běloruského folkloru „Belaruskija prykazki i prymauki“, „Belaruskija pesni aj.“

Paškevič Alesja (1876 - 1916), kulturní a politická aktivistka ve Vilně, básnička, autorka dětských knih, zakladatelka prvních běloruských škol, členka BSH a Vilenské běloruské rady

Prušinský Aleksandr (1887 - 1920), redaktor novin „Volnaja Belarus“, člen BSH a jeden z hlasitých příznivců vyhlášení nezávislosti BLR, člen Rady BLR z Prvního všeběloruského sjezdu

Radkevič Jauhen (1851 - 1916), voják, velitel prvního běloruského pluku

Rak-Michajlouský Symon (1885 - 1938), učitel, politik, předseda Ústřední běloruské vojenské rady v roce 1917, po odchodu ruských vojáků z Minsku v únoru 1918 byl jmenován Radou Prvního všeběloruského sjezdu velitelem Minsku

Romer Michal (1880 - 1945), polský a litevský vědec, jeden z ideologů „kraje“, člen redakce novin „Kurier Krajowy“, podporoval běloruské národní hnutí, v letech 1913 – 1915 vypracoval koncepci nové Rzeczypospolity, která by byla konfederací Polska a „historické Litvy“

Serada Janka (1879 - 1943), předseda Rady BLR v roce 1918, ve vládě J. Varonky ministrem národního hospodářství, člen Běloruské strany socialistů – revolucionářů.

Sjamaška Daminik (1878 – 1932), člen Vilenské běloruské rady, člen Rady BLR a jeden ze stoupenců vyhlášení nezávislé republiky, ke konci roku 1918 se stal členem Litevské Tariby

Skirmunt Raman (1868 - 1939), velkostatkář, předseda LS v červnu 1918, člen Minského běloruského zastupitelství, v létě 1918 krátce předsedou vlády, stoupenec proněmecké orientace BLR

Smolič Arkadz (1891 - 1938), ve vládě J. Varonky ministrem školství, ve vládě A. Luckeviče ministrem spravedlnosti

Stankevič Adam (1891 - 1949), katolický duchovní, historik, člen Vilenské běloruské rady a Rady BLR, jeden z předních stoupenců vyhlášení nezávislé republiky

Stankevič Janka (1891 - 1976), profesor, psal do novin "Naša Niva", přednášel běloruský jazyk na univerzitě ve Varšavě

Šantyr Fabián (1887 - 1920), spisovatel, politik, jeden z organizátorů Prvního všeběloruského sjezdu, později se přiklonil k bolševikům

Taraškevič Branislav (1892 - 1938), filosof, vypracoval pravidla běloruského pravopisu a gramatiky, angažoval se v politice, člen BSH

Trocký Lev (1879 - 1940), ruský revolucionář, vedl jednání s vrchním velitelstvím německých sil v Brestu Litevském o uzavření mírové dohody

Ulasav Aljaksandar (1874 - 1941), člen Minského běloruského zastupitelstva, v dubnu 1918 kooptován do Rady BLR, redaktor novin „Naša Niva“, člen Rady BLR

Umjastouský Franc (1882 - 1940), běloruský spisovatel, jeden ze zakladatelů novin „Naša Niva“

Vajnštejn A. (? - ?), předseda Minské městské dumy do června 1918, člen židovské politické strany Bund, veřejně kritizoval německou okupační politiku

Varonka Jazep (1891 - 1952), jeden z lídrů Velké běloruské rady a BSH, předseda prvního LS a ministr zahraničních věcí do června 1918

Vasileuský Lean (1870 - 1936), polský publicista, historik, redaktor časopisu „Przedświtez“

Vernikouský Fjodar (1861 - 1930), člen Minského běloruského národního zastupitelství, v dubnu kooptován do Rady BLR

Vitan-Dubejkauský Ljavon (1869-1940), architekt, člen Běloruského národního výboru (1917)

Zacharka Vasil (1877 - 1943), politik, ve vládě J. Varonky i ve vládě A. Luckevič pokladníkem, v letech 1928-1946 předsedou Rady BLR v Praze

Zajac Leonard (1890 – 1935), člen vlády J. Varonky, vedoucí kanceláře premiéra, člen běloruských eserů

Zlobin Pavel (1882 - ?), ruský politik, ve vládě J. Varonky ministr pro velkoruské otázky, po vyhlášení nezávislé BLR odešel z vlády, stavěl se za spojení s Ruskem

Ždanovič Flaryjan (1884 - 1937), běloruský herec, dramaturg, řídil Spolek běloruského dramatu a komedie založený v roce 1917, spolufundoval první Běloruské státní divadlo

Žylunovič Zmicer (1887-1937), spisovatel, novinář a politik, zakladatel novin „Dzjanica“, v roce 1918 přešel k bolševikům